

• קבלת התורה •

תורת מונקאטש

הקונטרס אפשר להשיג אצל

"הוצאת א.מ.ת."

1352-47th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

(718) 437-4278

U.S.A.

בסדרת "כתורת מונקאטש"
כבר הופיעו בעזה"י עד כה:

- חג השבועות
- ראש השנה
- חודש אדר
- פסח
- ערב פסח שחל בשבת

תשואת חן

לידידינו הנגיד הנכבד

מו"ה יצחק אייזיק גליק נ"י

ולבניו האברכים היקרים

מו"ה ישראל שמעון נ"י ומו"ה שלמה אריה נ"י

Curtis Blue Printing

וכן לידידנו האברך היקר

מו"ה ברוך וויניצקי נ"י

עבור עזרתם המרובה להדפסת הקונטרס

זה השער לד' צדיקים יבואו בו

• קבלת התורה •

תורת מונקאטש

דברי תורה ופלפולא דאורייתא בעניני קבלת התורה
בתורת רבותינו הקדושים
מסודר לפי ענינים

פנימי - מיועד לאנ"ש
בבתי מדרשינו די בכל אתר ואתר

מהדורא ראשונה וחלקית

יוצא לאור על-ידי איחוד חסידי מונקאטש

שבט תשס"ב

לעילוי נשמת

ידידנו הנכבד והנעלה, אוהב תורה וירא אלקים

מו"ה שמואל הארטמאן ז"ל

בן מו"ה משה אריה ז"ל

נפטר י"א לחודש שבט תשס"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

בנדבת משפחתו הכבודה

ירפא השי"ת את שברון לבם

ומגבחי מרומים ימליץ טוב בעדם

שימלא השי"ת כל משאלות לבם לטובה

ובכל אשר יפנו יעליחו לאורך ימים ושנים טובים

עדי נזכה לביאת בן דוד במהרה דידן.

במקום הקדמה

ידוע מה שלימדנו רבותינו הקדושים שהקריאה שקורין בתורה מעורר את הזמן. לדוגמא, כשקורין פרשת יציאת מצרים ושירת הים אנו מעוררין שוב - על ידי הקריאה - את אותו הזמן עם כל המדריגות שהיו בשעתו. כשקורין פרשת נתינת התורה אנו ממשיכים אותו שפע שהושפע בשעת מתן תורה על הר סיני. וכמו שבתג הפסח חוזרים ובאים האורות של יציאת מצרים, ובחג השבועות זוכים להמדריגות של מעמד הר סיני, כמו כן כשקורין פרשיות הללו ודומיהן מתעוררים ומתגלים ההארות הקדושות דאז.

והנה צריכין להתבונן, דהלא מחג הפסח אנו סופרין שבע שבועות לקדשינו ולטהרינו מכל סיג ופגם, ומתקנים כל השבע מדות החל מחדש שבחסד עד מלכות שבמלכות, ורק אז זוכים להמדריגות של חג השבועות - קבלת התורה, וכמו שהיתה בזמן שיצאו ישראל ממצרים. ולעומת זה, משבת שירה עד שבת פרשת יתרו, יש שבוע אחד בלבד. והיאך יכולים להגיע בשבוע זה, ממדריגה של יציאת מצרים עד הדרגה הגבוהה של קבלת התורה.

כ"ק מרן רבינו שליט"א ביאר ענין זה (בתורה סעודה שלישית פרשת בשלה תשי"ג). והנה כל אדם עובר בימי חייו נסיונות קשים אשר צריך למלחמה גדולה להתגבר עליה ולעמוד איתן בנתיבות הקדושה. אמנם אדם המנצה את היצר וכובשו, ומצליח בעסק התורה והמצוות, הרי יש לו התחזקות וחשק להמשיך ולהתרומם במדריגות בעבודת ד'. הוא אינו מתיירא כל כך ממלחמות היצר שיבואו לפניו להבא, כי בטוח שיוכל להכניעו כמו שהצליח עד עכשיו. אך אדם שיש לו נפילה אחר נפילה במלחמותיו נגד היצר, קשה לו מאוד לאזור מתניו בגבורה ובעוז ולהתחיל מחדש בעבודה, שהרי אינו רואה מבוא להיחלץ ממצבו. בהרגשה זו מביאו השטן לידי עצבות ויאוש שחושב שאבודה תקותו מלצאת מהשתעבודתו ביד היצר.

באמת, במצב כזה אכן דרוש יגיעה רבה ועבודה קשה כדי להתנתק מכבלי היצר ולעלות במסילות הקדושה. אבל צריך האדם לידע, שאף אם בתוך מיצרי וגבולי הטבע אינו רואה שום מבוא ודרך שיוכל לעמוד בזה, אל לו להתייאש כלל. כי כל החשבונות הללו הם רק בטכסיסי מלחמה על-פי כוחותיו הבלעדיים. אמנם האדם יכול לערוך מלחמה - לא בכוחותיו האנושיים, אלא בכח שלמעלה מן הטבע. יש לו האפשרות

להתרומם מעל מצבו הנוכחית, לנצח את כוחות הרע שבו, ולהתנהג בדרך הקדושה - והכל לא בחוקי הטבע אלא על-ידי התורה הקדושה שהוא גבוה מתהלוכות הטבע. התורה מצילתו מן החטא, ומשפיעה עליו קדושה וטהרה. וממילא עלייתו במדרגות הקדושה אינו מוגבל לכוחותיו המצומצמים, אלא במהירות רבה מתעלה עד לגבהי מרומים. ולכן אין לו מקום להתיימש ולדאוג על דרגתו, אלא יתחיל לשקוד על התורה ועל העבודה, והקב"ה יעלהו על במתי עולם.

ולזה אין משבת שירה עד יתרו אלא שבוע אחד. הדבר בא להורות דאף אם בדרך הטבע ובתהלוכות הזמן בעינין שבע שבתות כדי לצאת ממצרים ולהגיע לקבלת התורה, אבל כשהענינים מתעוררים שלא לפי הזמן - שהוא טבע, אלא באמצעות התורה שקורין בפרשיות הללו, הרי התורה היא למעלה מן הזמן וממהרת עליית האדם.

אמר רבינו הק' בעל מנחת אלעזר ז"ע ששמע מהגה"ק משינאווא ז"ע שאמר שהיה אצל אביו הגה"ק בעל דברי חיים מצאנז ז"ע בשבועות ובפרשת יתרו, וכל מה שהשיג בשבועות השיג בפרשת יתרו, אבל לא כל מה שהשיג בפרשת יתרו השיג בשבועות. והדברים מובנים לענינינו, משום דחג השבועות הוא מועד החל לפי הזמן, לכן מוגבל ההשגה בתוך הזמן הטבעי. אבל כשההשגה באה על ידי קריאת התורה, היא למעלה מן הטבע ובל"ג גבול.

מאחר שכן, מכיון שזוכים שבאים וחוזרים כל האורות ההם, בודאי שאנו מכינים עצמינו בכל מה דאפשר. ומה מאוד מתעוררים ביום זה עצמו, יום של קבלת התורה, וכל אחד מצפה ומבקש שהלואי שיזכה לכל ההשפעות ומדרגות הכרוכים בנתינת התורה, שהרי לאו בכל יומא מתרחש דברים גדולים כאלו - כנתינת התורה.

אולם לאמיתית הדברים נתינת התורה לא הסתיימה אז בשעתה - ו' בסיון. רבינו בעל בני יששכר ז"ע מבאר כמה פעמים בספריו הקדושים (מועתק להלן בפנים הקונטרס) שנתנת התורה שנתן הקב"ה לעמו ישראל במעמד הר סיני, היה רק ההתחלה שבה זכו ישראל לקבל התורה. אכן בכל דור ודור ממשיכים ישראל לקבל תורה שלא שמעום בהר סיני. בשעה שבמעמד הר סיני דיבר ד' דברות הראשונות, ואחר כך שמעו ישראל דברות האחרונים מפי משה רבינו, הרי בכל דור ודור זוכים אנו לשמוע תורת ד' על ידי חכמי הדור. והיינו, שלא הכל רצה ד' ליתן בהר סיני בהתגלות, אלא בכל זמן ועידן, מגלה לנו השי"ת דברים אלו על ידי דור ודור וחכמיו, "כל אחד ואחד כפי שורש נשמתו המסוגלת לכך". ולכן "עד היום לא נפסק לנו נתינת התורה, אשר השי"ת מחדש בטובו לעמו ישראל בכל יום ויום, מעדנים לנפשינו ניתן על ידי חכמי הדורות בכל זמן ועידן, והכל הוא מבחינת התורה אשר ניתנה במעמד הנכבד". ו"כל דברי חכמינו בכל דור

ודור, אשר מפיחם אנו חיים ושותים בצמא את דבריהם, דבריהם דברי אלקים חיים ממש".

ולכן כשהצדיק אומר דברי תורה, הן בנגלה הן בחסידות, הרי שהיה רצון ד' בהר סיני שחלק תורה הלז, יתנו ויתגלו לעמו ישראל בשעה זו. וכששומעין מפי הצדיק תורה זו, הרי כאילו עומדים במעמד הר סיני, וממשיכין לקבל תורת ד'. ובכן, חייבים להתבונן בעמקות דבריהם ולהטות אזן לכל מלה היוצא מפיחם, כדי ללמוד מה כיצד להתנהג בעבודת ד'. "כי הנה בודאי רוח ד' דיבר בס ודיבורם דבר כללי, מגיע תועלת לכל נפש מישראל". ומה מאוד צריכים להתכונן קודם שמגישים לקבל התורה אשר היה נסתר עד הנה, ולזכות לשמוע את דבר ד', דברי אלקים חיים, הנשמע מפי הצדיק, בקול "חכמי הדורות".

רבינו בעל בני יששכר ז"ע כותב (בהקדמה לספרו) ש"התלמיד המסתכל בכל פעם בכל דבר מדברי תורה שקיבל מרבו, נתיילד לו בכל פעם חכמה יתירה להתבונן דבר מתוך דבר", ו"גם לחדש חידושים אשר לא שמע מרבו" (עין אנרא דפרקא אות קט).

על כן, בודאי ראוי ויאות לחזור ולהתבונן, בכל פעם, בחלק מתן-תורה שגילו לנו רבותינו הקדושים, מה שהשפיעו בהתקדשות הזמנים. בגלל כן לקחנו על שכמינו ללקט - בכל מועד במועדו - דברי תורה, הנהגות וסיפורים בתורת רבותינו הקדושים על קדושת המועדים, לסדרם לפי ענינים, ולהוציאם לאור לתועלת אנ"ש שי".

לדגל הופעת כ"ק מרן רבה"ק שליט"א לשבות בעיר לאנדאן הבירה, בשבת פרשת יתרו היתש"ב, כשהקריאה מעורר את הזמן, ערכנו קונטרס הנוכחי על "קבלת התורה". וזאת לדעת, שקונטרס הנוכחי אינו כי אם כטיפה מן הים הגדול והרחב שבספרי רבותינו הקדושים על עניני קבלת התורה. אמנם, כיון שהתחלנו בעריכת הדברים אך לפני כמה ימים, הננו מוציאים לאור קונטרס זה במהדורא ראשונה וחלקית.

בטוחים אנו שהלימוד וההתבוננות בדברי רבותינו יוסיפו לעורר את הזמן ולקבלת שפע קודש מקדושת הזמן, וסגולת אור יקרות הגנוז באוצרותיהם יחדרו לעומק הנשמות, להלהיב תשוקה בדרכי התורה והחסידות.

ערב שבת קודש פרשת יתרו היתש"ב.

הוצאת "אמת"

אור תורה מונקאטש

· מאמרי חסידות ·

• תוכן ענינים •

מדריגת ישראל

הקדמת נעשה לנשמע

לב מלא אהבה / הגוף נזדכך להיות כהנשמה / מדריגת ישראל וישרון / לאחד שמים וארץ / לקיים מצוות ד' במסירת נפש / אין לאיש שתי אבות רק אב אחד / מדריגת מלאכים / "ונשמע" בכל דוד ודוד מן חכמי הדור / סוף מעשה במחשבה תחלה

פסקה זוהמתן

"ד' אחד ושמו אחד" / נמאס בעיניהן כל ענין גשמי / ביטול הקליפות / בעצמותם היו ישראל טוב / קבלת עול מלכות שמים / במדריגת "לב אחד"

כאיש אחד בלב אחד

איחוד כל ישראל שבכל הדורות / איש אחד כתאומים הללו / כל אחד כפום דרגא דיליה / מעין עולם הבא

מעמד הר סיני

רואים את הקולות

בין נבואה לחזיון / דברי חכמי הדור - דברי אלקים חיים / להאמין כד' ובדברי צדיקים אפילו בדבר המנגד לשכל / חירות ממלאך המות / לקיים המצוות מחמת שכך צוה השי"ת / התורה פועלת במקום התפלה

שני ימי קבלת התורה

תורת חסד - תורה מפי הגבורה / בחינת שרטוט ובחינת כתיבת האותיות / רשימה והכנה לפני נתינת התורה בפועל / "אש שחורה" ו"אש לבנה" / נשמות ישראל אשר עמדו בהר סיני / נתינת התורה וקבלת התורה

"יום אחד הוסיף משה מדעתו"

להוליד מדות טובות וקדושות / שיחרור מכל הגליות / לקבל התורה ביום טוב שני שלא נכלל בקללה / "והאיש משה עניו מכל האדם אשר על פני האדמה" / להשפיע להשכינה הק'

נתקנאו בישראל

טענת אומות העולם

טבע הבן להיות נמשך אחרי טבעי ומנהגי אביו / "ד' - נגדך כל תאותי" / מדריגת מלאכים / להיות כהאבות ממש / להתחזק הרבה לעזוב דרך העצלות / ממוצעים בין השכליים והחומריים

טענת המלאכים

"כי לקח טוב - נתתי לכם" / עיקר עבודת ישראל - בדברים גשמיים / תורה הנעלמה

בחינת אירוסין וקידושין

בחינת "לי" ובחינת "ראש" / השכינה יצאה כחתן היוצא לקראת כלה / אסורה אכולי עלמא כהקדש

מדריגת ישראל

הקדמת נעשה לנשמע

לב מלא אהבה

"הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה" (שיר השירים ב, ד). דרשו רז"ל (במד"ר פ"ב א) הביאני אל בית היין, אמרה כנסת ישראל הביאני הקב"ה למרתף גדול של יין, זה סיני, ודגלו עלי אהבה", אומר הקבה ודילגו עלי אהבה, עכ"ל.

הענין י"ל על פי מה שאמרו רז"ל בשבת (פח, א) דא"ל עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו איבעיא למישמע אי מציתו קבליתו כו'.^א וכן הוא הענין שדרך האהבה אם יבקש ממנו אוהבו דבר, והוא בכל לבו בנפש בוערת כאש שלהבת מלא אהבה, אז יקבל עליו תיכף ומיד למלאות משאלתו, עוד טרם שמוע דבריו ובקשתו. כן ישראל היו בבחינת מרתף של יין, כמו משתכר מיין מרוב אהבה גדולה שאינו חושב כלל, רק שש לעשות רצון אוהבו בלי שאלות וספיקות. וזהו שאמר "הביאני אל בית היין", מרתף של יין, כמשתכר מרוב אהבה להשיי"ת, על כן ודגלו, דרשו ודילוגו, כמו שדלגו וקפצו לתוך הדבר, בחינת עמא פזיזא כנזכר, רק דגלו כאיל מבלי שמוע מקודם מהו, רק מאהבה גדולה לדי' הקדימו נעשה לנשמע.

שער יששכר מאמרי חודש סיון מאמר חג הנזורים אות ל

^א בגמרא מסופר שמין אחד ראה את רבא שהוא מעיין בהלכה והיו אצבעות ידיו מונחות תחת רגלו והיה לוחץ אותן והיו מזילות אצבעותיו דם, ורבא לא הבחין בכך מתוך טירדתו והתעמקותו, אמר לו: עם פזיז שהקדמתם פיכם לאזניכם, עדיין אתם עומדים בפחזותכם, שאתם עושים בלא לחשוב עליהם, בתחלה היה לכם לשמוע מה דברי ד', אם יכולים אתם לעמוד בהם - קבלו אותם לקיימם, ואם לאו - לא תקבלו. אמר לו רבא: אנחנו ההולכים בתום לב, כדרך העושים מאהבה, נאמר (משלי יא, ג) תומת ישרים תנחמם כו'.

הגוף נודרך להיות כהנשמה

אמרו חז"ל (שבת פח, ב) שאמירת נעשה ונשמע היא מדריגת המלאכים, כי "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, יצתה בת קול ואמרה מי גילה רז זה לבני, לשון שמלאכי השרת משתמשיין בו". והביאור, כי רק מלאכים שאינם בעלי בחירה ובעלי תאוה ורצון, אלא כל מציאותם וכל רצונם הוא רק לעבוד את ד', הם יכולים לומר נעשה קודם לנשמע, כי יכולים לקבל עול עבודתו ית"ש לעשותו טרם השמיעה, כיון שאינם בעלי בחירה להתאוות לדבר שאינו עבודתו ית"ש. וישראל שהקדימו נעשה לשמע, היינו שזה היתה מדריגתם בשעת מתן תורה, שנודרך גופם של ישראל כ"כ, עד שלא היה חילוק כלל בין גופם לנשמתם, ולא היה בקרבם שום תאוה ורצון אחרת כי אם לעבדו ית"ש עבודה שלימה ותמה. והוא ענין עולם התיקון, כמבואר ברמב"ם (סוף הלכות מלכים) ש"באותו הזמן כו' לא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ד' בלבד". ולכן היו יכולים לומר "כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע", היינו שהגוף המזוכך יעשה את רצון השי"ת עוד בטרם נשמע באזנו את התורה והמצוות.

קונטרסי עולת שנת ה'תשנ"ו - ליל שנת קודש פרשת נהר-נחוקמי

מדריגת ישראל וישרון

שמעתי בשם חכם אחד שאמר לפני זקיני הגה"ק בעל בני יששכר זצללה"ה בביאור מה שאומרים ש"מאהבתך שאהבת אותו ומשמחתך ששמחת בו קראת שמו ישראל וישרון", והיינו שיש ב' כתות של מלאכים, יש שמסיימים בשמם באותיות א"ל כגון מיכאל^ל, ויש שמסיימים באותיות רו"ן כגון מט"ט. וישראל יש להם המעלות של הב' כיתות, של א"ל ושל רו"ן, על כן קרא להם ישראל הוא אותיות יש"ר עם א"ל (ראה פרס שער כג ערך ישראל), וישרון הוא אותיות יש"ר עם רו"ן, עד כאן שמעתי. ולפענ"ד נראה לתת קצת תבלין לזה, ולבאר ההמשך מה שאומרים "בנך בכורך שמאהבתך שאהבת כו' קראת שמו ישראל וישרון, לפיכך אנחנו חייבים להודות לך וכו'". דהנה אמרו רז"ל בשבת (פח, א) בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע יצאה בת קול מי גילה רז זה לבני לשון שמלאכי השרת משתמשיין בו, עיין שם.

והנה נודע הענין מה שאמרו ישראל נעשה ונשמע, כי אם היו אומרים נשמע ונעשה היה משמע ח"ו שלא יעשו מצוה עד שיבינו טעמה מקודם (כי שמיעה הוא לשון הבנה (ראה ערכי הכינוים ערך שמיעה)), אבל כיון שאמרו נעשה ונשמע שמעו אף על

^ב עיין תיקוני זהר קכג, א: כל מלאכים דאתקריאו בהאי א"ל כגון מיכאל גבריאל, כולוהו מזדעזעין מהאי א"ל דאיהו אלקי האלקים.

פי שלא יבינו בשכלם הטעם על פי שכל האנושי. וזהו הענין מ"ש "לשון שמלאכי השרת משתמשין בו", כי המלאך נברא רק לעשות רצון השי"ת ולהיות נאמן בשליחותו, ואין לו בחירה בפני עצמו לפלס ולשקול הדבר בשכלו אם צריכין לעשות כן או לא, רק הדבר אשר הוא רצונו ית"ש הם ממהרים לעשות.

והנה נודע מדברי הש"ס (שבת פט, ב) שאמר יצחק להקב"ה בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע קראת להם בני בכורי ישראל, והיינו כי בזמן שישראל עושים רצונו של מקום נקראים בנים למקום וכמבואר בש"ס (קידושין לו, א). והנה בני"ם בגימטריא אמונ"ה, והיינו כשישראל אינם שואלים הטעם, ואינם מבחינים להתרשל בדבר שאינם מבינים טעמו, ומקיימים מצות שמעיות וחוקיות כמו שכליות, כי ברצונם רק לעשות רצונו ית"ש אף על פי שהם אינם יודעים הטעם, ותקוע האמונה בלבם ואינם הולכים בדרך הפילוסופים והאפיקורסים שממאנים במצות שהם נגד שכלם העב והגס.¹

וזהו ההמשך "בנך בכורך", היינו שאמרו נעשה ואח"כ נשמע, ועל ידי זה קרא אותם הש"י בני בכורי ישראל כנזכר מש"ס שבת, "שמא הבתך שאהבת אותו וכו' קראת שמו ישראל וישורון", היינו מעלת כל הכתות מלאכים הנאמנים בשליחותן וזהירים וזריזים במשלחתם לעשות כחפץ צורם, ואינם שמים על לב לחלק בין אם מבינים הטעם או לא, כי העיקר אצלם רק כדי לעשות נחת רוח ליוצרים. "לפיכך אנחנו חייבים להודות לך וכו'".

דרכי אמונה דרך נב

לאחד שמים וארץ

כתב השערי אורה (שער א) "שבתחלת בריאת העולם עיקר השכינה בתחתונים, ובהיות השכינה למטה נמצאו שמים וארץ אחדים, וזהו לשון (בראשית ב, א) ויכלו השמים והארץ וכל צבאם, שנשתכללו אלו מאלו, והיו הצנורות והמקורות פועלים בשלמות ונמשכים מלמעלה למטה, וסימנך (ישעיהו סו, א) השמים כסאי והארץ הדום רגלי. נמצא שהשי"ת היה שרוי במצוה שוה בין העליונים ובין התחתונים. בא אדם הראשון וחסא, נתקלקלו השורות ונשתברו הצנורות ונפסקו הבריכות, נסתלקה שכינה נתפרדה החבילה כו'. בא משה רבינו ע"ה וכל ישראל עמו ועשו משכן וכלים, ותקנו קלקול הצינורות

¹ עיין בני יששכר לחודש סיון מאמר ה אות כב "והנה להיות שהתורה היא שכל אלקי, אפילו מצות השכליית לא יקיימם מטעם השכליית רק מצד השמעיות היינו כאשר צונו ד' אלקינו, וזהו כל המצות אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות, רצונו לומר תשמרון לעשותם מפאת מה שאנכי מצוך, ואפילו השכליית לא תקיימם מצד מה שהשכל מחייבן, רק מצד מה שאנכי הוא המצוה על הדבר, וכן הוא הפירוש והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה וכו', הבן הדבר". ועיין עוד בתפארת בנים ריש פרשת חוקת, ובשער יששכר מאמרי חדשי ניסן מאמר אגדתא דפסחא אות עג.

וסדרו השורות והתקינו הבריכות והמשיכו מים חיים מבית השואבה והחזירו השכינה לשכון בתחתונים".

ונראה מבואר מדבריו, שבנין המשכן לא היה רק מקום פרטי ומיוחד בעולם שבו שרתה השכינה למטה, אלא על ידו נשתנה הבריאה כולה - להיות בריאה שבו שמים וארץ אחדים ובהתכללות אלו מאלו, וחזרה הבריאה למצבה הראשון כמו קודם חטא אדם הראשון. וכ"כ בספה"ק מאור ושמשי (פרשת ויקהל ד"ה עוד בפסוקים) שבמשכן נשלמה כוונת הבריאה בראשית המחשבה, שיהיה התגלות אלקותו בעולם הזה. ולפי זה יתפרש דברי המדרש (תנחומא פקודי ב ב) "שקול בנין המשכן כנגד בריאת עולם", כי בבנין המשכן חזר העולם לבריאתו הראשונה, כמו שהיתה הבריאה באופן "ויכולו השמים והארץ - שנשתכללו אלו מאלו". ולזה אמר "ויהי ביום כלות גו".

והנה כדי להחזיר העולם לראשית המחשבה, היו ישראל צריכין לתקן את הפגם שנפגם בבריאה על ידי חטא אדם הראשון ועל ידי מה שחטאו הם בעגל וסלקו השכינה לרקיע. ועיין בשל"ה הקדוש (עה"ת) שמבאר את הכתוב (להלן כו, כח) והברית התיכון בתוך הקרשים מברית מן הקצה אל הקצה, שהוא רמז למה שכתב הרמב"ם (שמנה פרקים פ"ד) שהמעשים הטובים הם המעשים השווים הממוצעים בין שתי הקצוות כו', אמנם אם נטה האדם לאיזה קצה, אין לו תקנה לילך באמצע, רק צריך לילך בקצה השני האחרון כדי שיתקן קלקולו, ואח"כ יחזור לדרך האמצעי. וזה רמוז הברית התיכון - למעשים הממוצעים בין שתי הקצוות. ומברית מהקצה אל הקצה - היינו כשאין לו תקנה לילך באמצע, רק צריך לילך בקצה השני האחרון כדי שיתקן קלקולו, עיי"ש. ולפי דברינו יובן, שכיון שהמשכן היה תיקון העולם, על כן נבנה בדרך התשובה, להיות "הברית התיכון בתוך הקרשים מברית מן הקצה אל הקצה".

ובזה יש להבין דברי התנא דבי אליהו (פי"ז) בשעה שאמרו ישראל (שמות כד, ז) כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע, מיד אמר הקב"ה למשה דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה, וצ"ב. ונראה, דהנה אמרו חז"ל (שבת פח, א) בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, יצתה בת קול ואמרה להן, מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו כו'. ויש לפרש, שכיון שהמשכן היה תיקון על הפגם בעולמות התחתונים וסילוק השכינה לעליונים, היה צריך להיות העבודה בבחינת "מברית מן הקצה אל הקצה", להיות התחתונים כעליונים ממש. וזה היה ע"י אמירת נעשה ונשמע, שהוא "רז שמלאכי השרת משתמשין בו", והיינו שישראל בתחתונים עמדו במדריגה שוה כמו מלאכי השרת בעליונים. ומיד כשהגיעו בני ישראל למעלה רמה זו אמר הקב"ה למשה "דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה", שאז ראויים הם לחזור לבחינת תיקון עולם על ידי המשכן.

ועיין בדברי כ"ק אא"ז אדמו"ר זי"ע (חיים ושלום פרשת תרומה) שכתב לבאר דברי רש"י (ריש פרשת תרומה) "ויקחו לי - לשמי", על פי מש"כ בספרים הק', שתרומ"ה היא אותיות תר"ם ו"ה, או תרו"ם ה'. והיינו שכל בנין המשכן היה להרים ה"א תחתונה, או ו"ה לצרפם לשם י"ה, שיהיה שמו שלם וכסאו שלם, שהוא בביאת גואל צדק במהרה בימינו. וז"ש ל"י - לשמ"י, עיי"ש בדבריו הקדושים. ולדברינו יבואר, שיו"ד ה"ה הם רמז לעולמות העליונים אשר שם שכינה שריא, ווא"ו ה"ה רומז לעולמות תחתונים, והמשכן היה מחברם יחד, בבחינת "השמים כסאי והארץ הדום רגלי".

קונטרסי עולת שבת ה'משנ"ז - ליל שבת קודש פרשת תרומה

לקיים מצוות ד' במסירת נפש

"ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים" (שמות יט, ה). הנה בש"ס (ראש השנה טז, א) איתא דבד' פרקים העולם נידון ובחג השבועות נדונין על פירות האילן. וכתב בתולעת יעקב (סתרי חג השבועות) ובשאר ספרים הקדושים דהכונה הוא כי האיל"ן הוא אילנו של הקב"ה המוגבל ב"ב גבולי אלכסון, ופירותיו הן הנשמות שפורחות ממנו, והיום הזה דחג השבועות ירמוז על העולם שאחר התחיה, ובכך דנין את הנשמות (הנקראים פירות האילן) ביום הזה (הנרמז לעולם הבא), מי ומי יזכה לעמוד בתחיית המתים ליהנות מסעודת לזיתן, עד כאן תורף דבריהם.

ובהבנת הענין י"ל מדוע דוקא ביום הזה זמן נתינת התורה נידונין על זה, כי הנה בש"ס עבודה זרה (ג, א) דלעתיד לבוא יאמרו אומות העולם תנה לנו מראש ונעשנה, ויאמר להם שוטים מי שטרח מערב שבת יאכל בשבת וכו', אף על פי כן מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה וכו', מיד כל אחד ואחד עושה סוכתו בראש גגו והקב"ה מקדיר עליהם חמה דתקופת תמוז ומיד כל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא. ופרכינן והא אמרת (שם) אין הקב"ה בא בטרוניא לבריותיו, ומשני משום דישראל נמי דמשכא להו תקופת תמוז עד שיתסר בתשרי ומצטער, עיין שם. ומבואר שזהו עיקר החילוק שבין ישראל לעמים אשר על ידי זה יזכו ישראל ביום הדין הגדול להיות עולים ויושבים בסעודה של לזיתן ותענוגי עולם הבא הוא, שישראל אף אם ח"ו הוא סובל יסורים על ידי קיום המצות, אינו מבעט ח"ו ומקבל היסורים באהבה ואינם מניחים שמץ כל דהו לבטל מן המצוה.

וזהו יש לומר מה שאמרו חז"ל בילקוט (שמעוני תהלים, רמז תרע) בפסוק (תהלים טז, יא) תודיעני אורח חיים, חיים אתה מבקש צפה ליסורים וכו', עיין שם. והיינו שאם אתה מבקש להחיות בתחיית המתים שהוא החיים האמתיים, צפה ליסורים, היינו לקיים

המצות על ידי יסורים, ועל ידי זה תזכה לתחיית המתים כי זהו המובחן בין ישראל לאומות העולם ועל ידי זה יזכו לישראל לחיי עולם הבא, וכנזכר⁷.

וזהו יש לפרש הענין אשר הזכרנו בתחלה אשר בחג השבועות נידונין הנשמות על זה, כי הנה מתנה זו שהשם יתברך נתן לנו את תורתו לא היה אלא על ידי יסורים, כמו שאמרו חז"ל (ברכות ה, א) ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולן לא ניתנו אלא על ידי יסורין ואלו הן תורה וכו'. ולזה צריכין לזיזה ולעמוד כעמוד הברזל שלא לדחות לבטל אף נדנוד כל דהו ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל מחמת היסורים שסובלין בעונותינו הרבים עתה בזמן הגלות המר הזה שההסתר פנים הוא עד קצה האחרון, ואנו רואים הלומדי תורה עניים ושפלים ומלחץ ומדוחק עיניהם מנהירות, ואותן אשר בילדי נכרים ישפיקו וטמאו את נפשם בלימוד חכמת כפירתם ר"ל המה נשאו ראש בעונותינו הרבים, אך זהו עיקר הנסיון הגדול להחזיק בתורה גם בהסתר פנים כזה ויסורי נפש כאלו כנזכר. ולזה בחג השבועות שהוא זמן מתן תורתנו שניתנה על ידי יסורים, דנין את הנשמות אם יזכו לעמוד בתחיית המתים, אם לא בטלו והתרשלו ח"ו לבעט באיזה מצוה על ידי היסורים וטורח הגדול כנזכר לעיל. וזהו י"ל שאמר השם יתברך קודם קבלת התורה "ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את ברית יי", היינו אפילו אם תסבלו יסורים על ידי זה, וכמו שאמרו חז"ל בש"ס ברכות שם (ה, א) נאמר ברי"ת במל"ח ונאמר ברית ביסורים וכו', והיינו כשתשמעו בקולי גם כשיהיה לכם יסורים על ידי זה ח"ו, אז ממילא "והייתם לי סגולה מכל העמים", היינו כי הם לא יוכלו עוד לטעון תנה לנו מראש, כי זהו החילוק כנזכר לעיל שישראל אינם מבעטים גם אם יסבלו יסורים על ידי זה ח"ו.

ועל דרך זה יש לפרש דברי המדרש רבה (רות רבה פ"ה ד) הידוע, ישלם ד' פעלך ותהיה משכרתך שלימה מעם ה' אלקי ישראל אשר באת לחסות תחת כנפיו (רות ב, יב), אמר רב חסא אשר באת לחסות תחת כנפיו. כי הנה בפרשתן דקבלת התורה בפסוק הקודם (שמות יט, ד) כתיב אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים, פירש רש"י (והוא מתחומא עקב סימן ב) כנשר הנושא גוזליו על כנפיו וכו' שמא יזרוק בו חץ וכו' ולכן נותנן על כתפיו אמר מיטב יכנס החץ בי ולא בבני, אף אני עשיתי כן ויסע

⁷ א"ה בן המחבר [ג' רבינו בעל מנחת אלעזר ז"ע]: בזה נראה לפרש בש"ס חמ"ד (לב, א) בעשרה דברים שהשיבו זקני הנגב לאלכסנדרוס מוקדון, "אמר להן מה יעבוד אינש ויחיה", היינו תחייה האמיתית לעולם הבא, "אמרו ליה ימית עצמו", היינו שיעבוד השם יתברך במסירות נפש גם על ידי יסורים וכל הנסיונות, בבחינת זאת התורה אדם כי ימות באהל (במדבר יט, יד), שדרשו רז"ל (שבת פג, ב) שממית עצמו עליה ועל ידי זה יזכה לתחיה בודאי. "מה יעבוד אינש וימות", שיפקיר עצמו ר"ל מחיי עולם הבא, "יחיה את עצמו", היינו בכל תענוגי עולם הזה למלאות תאוותו אף במקום שהוא נגד התורה.

מלאך האלקים וגו' ויבא בין מחנה מצרים וגו' והיו מצרים זורקין חצים ואבני בליסטראות והענן מקבלים, עד כאן לשונו. ועל דרך זה יתפרש דברי ר' חסא היטב, כי הנה באמת לא בכל יומא מיתרחש ניסא, וכאשר יראה האדם ההולך לקיים מצות ד' שיש חשש סכנה שלא יגיע לו איזה נזק והיזק ח"ו, ואם כי בודאי לא יבטל מלקיים המצוה וישים נפשו בכפו ויכניס עצמו בהסכנה, עם כל זה אין העבודה בתכלית השלימות אם יכניס על דרך הבטחון שבאים יעזור לו השם יתברך ולא יהיה לו היזק על ידי זה, רק שצריך להחליט בנפשו שהוא מכניס את עצמו בזה על דרך שיגיע לו ההיזק ח"ו והוא חפץ בזה למען שמו יתברך.

וכמו שאנו רואין החילוק שבין אברהם ובין הרן, ששניהם השליכו את עצמם לתוך כבשן האש למען שמו יתברך (בראשית רבה פ"ח יג), רק שאברהם השליך עצמו לתוך הכבשן על דעת שלא ינצל כלל רק להשרף באש, אבל הרן השליך את עצמו לכבשן יען ראה שאברהם ניצול והיה בטוח שגם הוא ינצל וכנודע. וכן היה מעלת ישראל ביציאת מצרים שהלכו אחרי השם יתברך למדבר בארץ לא זרועה (ירמיה ב, ב) ולא סמכו על הנס, רק השליכו נפשם מנגד למען שמו יתברך גם אם יסע פרעה אחריהם וישיגם ח"ו, אמנם השם יתברך ברוב רחמיו וחסדיו כאשר ראה שהם מסרו את נפשם בפועל ממש למענו יתברך שמו, חמל עליהם והציל אותם והשיאם על אברתו ואמר מוטב שיכנס החץ בי ולא יכנס בבני וכו', וכל זה יען כי הם לא הלכו אז על דעת שישאם השם יתברך על אברתו כי היה מוחלט אצלם יהיה איך שיהיה כנזכר, והיינו אף שישגיגם ח"ו האבני בליסטראות ובבחינת אברהם שהלך לכבשן האש לשרף ולא כהרן, כנזכר.

וזהו שאמר בועז לרות ישלם ד' פעלך ותהיה משכורתך שלימה מעם ד' אלקי ישראל אשר באת לחסות תחת כנפיו, והיינו כי אם היתה הולכת לבית אביה ומשפחתה לא היה חסר לה כלום, עם כל זה השליכה נפשה מנגד ועזבה כל טוב בית אביה והלכה אחר חמותה הדלה והעניה באין משען לחם, וכמו שנאמר (רות ב, יא) ותלכי אל עם אשר לא ידעת תמול שלשום, כדי לדבק את עצמה באומה הישראלית. ולזה אמר ר' חסא שעיקר השכר שלה היה יען כי באת לחסות "תחת כנפיו" דייקא, היינו גם אם לא תהיה בבחינת "ישאיהו על אברתו" שיקחם על הכנפים כביכול להגין עליה מכל צער, עם כל זה קבלה עליה הכל יהיה איך שיהיה, וכנזכר שזהו עיקר העבודה בשלימות אשר יש להשם יתברך נחת רוח מזה, וכנזכר לעיל. וזה צריכין אנחנו לקבוע בנפשנו בימים האלו ובזמן הזה בסוף יומיא דגלות האחרון אשר התושך כסה ארץ בעונותינו הרבים ורואים בפרוח רשעים כמו עשב ויצליחו וירווחו, ומי שמלמד את בנו תורה היצר הרע מסיתו על ידי זה שהוא לבלתי שום תכלית בעולם הזה, ועל כן ימנעו מללמוד תורה שבעל פה וכיוצא, ועל ידי זה צריכין להתחזק ביותר באמונת ה' ותורתו במסירות נפש נגד הנסיון

הזה וללמד את בניו גפ"ת כי זה כל האדם ובשביל זה נבראו כל העולמות. ועל דרך זה יש להבין דברי הירושלמי הידוע המובא בספרים (עיין דברים ובה פ"ד לא) מהיכן זכו ישראל לקריאת שמע משעת מתן תורה, כי ענין קריאת שמע נודע שהעיקר הוא לקבל עליו עול מלכות שמים במסירות נפש, וכמו שנאמר (דברים ו, ה) ואהבת את ד' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאורך, ואמרו חז"ל בש"ס (ברכות נד, א) אפילו נוטל את נפשך ומאורך, וזהו עיקר קבלת עול מלכות שמים וקריאת שמע אם יבא על ידי זה במים ובאש ובאמת להיות נהרג ונשחט הוא מקבל על עצמו המיתה בפועל ממש בשמחה למען קדושת שמו יתברך, וכמו שאמר רבי עקיבא (ברכות סא, ב) כל ימי הייתי מצטער מתי יבא לידי ואקיימנה ובוזה יצתה נשמתו באחד, עיין שם. וענין זה קיימו ישראל בשעת מתן תורה שהקדימו נעשה לנשמע, אף אם יבא לידם לקיים מצוה רק על ידי מסירת נפש בפועל ממש, הן אם יפסידו את נפשם ממונם ולא ישאר מהם ומממונם שום שריד ופליט, יקיימו המצוות ולא יתרשלו מלקיים. ולזה יצאה נפשם בדברם ועל כל דיבור ודיבור במעמד הנבחר יצאה נפשם בפועל ממש (עיין שבת פח, ב), להורות שאין הקבלה משפה ולחוץ ולסמוך על הנס שבודאי יעזור להם השם יתברך כי שלוחי מצוה אינן נזוקין (פסחים ח, א), וכתיב (משלי ג, טז) אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד, כי הם אינן סומכין על זה ואין רצונם כלל להנצל מהמיתה על קדושת שמו יתברך, רק אדרבא כל חפצם ורצונם להיות נהרג על קדושת שמו יתברך וכדברי רבי עקיבא כנזכר, ולזה עשו תיכף בפועל ויצאה נפשם בכל דיבור ודיבור, ובוזה נתאמת רצונם ומאויים מתי יבא לידי ואקיימנה בפועל ממש כנזכר. וזהו יש לומר ביאור דברי הירושלמי מהיכן זכו ישראל לקריאת שמע, היינו לקבל עליהם עול מלכות שמים במסירות נפש ממש ולהיות משתוקק לזה בבחינת מתי יבא לידי ואקיימנה. משעת מתן תורה, שעשו ישראל ההתחלה לזה בפועל ממש כנזכר.

תפארת בניס על מועדים ריש חג השבועות

אין לאיש שתי אבות רק אב אחד

"וידעת היום והשבות אל לבבך כי ד' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" (דברים ד, ט), ופירש אאמו"ר [רבינו בעל שם שלמה זי"ע] זצלה"ה בפירוש הכתוב, על פי מה שכתב אא"ז זצלה"ה בבני יששכר (מאמרי חדש תשרי מאמר י אות יח) טעם בשם הקדמונים^ה על מה דאיתא במדרש תנחומא (פרשת האזינו סימן ד) שרק לישראל מועיל תשובה ולא לאומות העולם, שהוא משום שישראל נקראים בניס למקום והשם

^ה עיין עשרה מאמרות לרמ"ע מפאנו מאמר חיקור הדין ח"ב פי"ג, ועיין בית אלקים להמבי"ט שער התשובה פי"ג-יד.

יתברך למו אב, וקיימא לן (קידושין לב, א) אב שמחל על כבודו כבודו מחול, לכך מועיל תשובה שימחול השם יתברך. אבל האומות העולם נקראים עבדים למקום, והשם יתברך מלך עליהם, וקיימא לן (סוטה מא, ב) מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, לכך לא מהני להו תשובה.

והנה הנועם מגדים כתב (בפרשת האזינו) דלכך נקראים ישראל בניו ואומות העולם עבדים, משום דאומות העולם אף שמצוים על עבודה זרה, מכל מקום אינם מצווים על שיתוף, וכמ"ש התוספות בסנהדרין (סג, ב) ורמ"א (אורח חיים סימן קנו סעיף א). והנה עבד יכול לעבוד כמה אדונים, ולכך הואיל ויש להם כמה אדונים יתכן להם שם עבד. מה שאין כן ישראל מצווים ומאמינים ביחודו ואחדותו יתברך שמו, ואין לאיש שני אבות רק אב אחד, לכך יתכן להם שם בן, דבן אין לו רק אב אחד, עד כאן דברי הנועם מגדים. וזהו שאמר הכתוב "וידעת היום והשבות אל לבבך" שתבוא לידי תשובה ומועיל לך תשובה, "כי ד' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד", שאנו מאמינים ביחודו ואחדותו יתברך שמו על ידי זה יועיל לנו תשובה, עד כאן תוכן דבריו הקדושים.

ובזה י"ל דברי חז"ל בירושלמי (עיין דברים רבה פ"ד לא) הנודע ומובא בספרים (עיין ישמח משה פרשת יתרו ד"ה במדרש) מהיכן זכו ישראל לקריאת שמע משעת מתן תורה. דהנה נודע מדרש חז"ל (שבת פט, ב) בשעה שהקדימו נעשה לנשמע קרא הקב"ה אותנו בני" בכורי ישראל, והיינו שעל ידי קבלת התורה נקראו להשם יתברך בני"ם, ממילא נתבטל מהם עבירה של שיתוף, דאין לב"ן רק אב אחד. וכן יובן בזה דברי הזמר (יום שבתון) נעשה ונשמע אמרו כאחד פתחו וענו ד' אחד, והיינו כיון שאמרו נעשה ונשמע, ועל ידי זה נקראים בניו למקום, פתחו וענו ד' אחד, ואין שני להמשיל לו להחבירה, וכנזכר.

תפארת ננים פרשת יתרו ד"ה וחד

מדריגת מלאכים

במדרש (ויקרא רבה פ"א א): רבי תנחום בר חנילאי פתח (תהלים קג, ט) ברכו ד' מלאכיו גבורי כח עושי דברו וגו', במה הכתוב מדבר כו', הא אינו מדבר אלא בתחתונים, ד"א נקראו הנביאים מלאכים כו', ודכוותיה (שופטים ב, א) ויעל מלאך ד' מן הגלגל אל הבוכים, וכי מלאך היה והלא פנחס היה ולמה קורא אותו מלאך, אלא א"ר סימון פנחס בשעה שהיתה רוח הקודש שורה עליו היו פניו בוערות כלפידים כו'. א"ר יצחק בשומרי שביעית הכתוב מדבר כו' דין חמי חקליה ביירה כרמיה ביירה ויהבי ארנונא ושתיק יש לך גבור גדול מזה, רבי הונא בשם ר' אחא אמר בישראל שעמדו לפני הר סיני הכתוב מדבר, שהקדימו עשייה לשמיעה ואמרו (שמות כד, ז) כל אשר דבר ד'

נעשה ונשמע, לשמוע בקול דברו כו'.

ונראה לבאר, דהנה בבריאת שמים וארץ נברא העולם באופן שהשמים לחוד והארץ לחוד, דהיינו עניני רוחניים בפני עצמן, ועניני גשמיים וארציים בפני עצמם, ואינם מתחברים זו לזו. אמנם בעת בנין המשכן, שהוא מקום שבו ירדה שכינה בתחתונים, נתחדש ענין חדש בעצם הבריאה, מקום שמחוברים בו שמים וארץ. וכהיא שאמרו (כ"ב עד, א) תא אחוי היכא דנשקי ארעא ורקיעא אהדדי. ובזה יובן מה שאמרו חז"ל (ברכות נה, א) "יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ כו'", דכדי לבנות את המשכן היה צריך בצלאל לצרף אותיות שבהם נבראו שמים וארץ, שהרי המשכן היה כבריאה בפני עצמה שאינה שמים ואינה ארץ, אלא מקום שבו מתחברים שמים וארץ.

ועל פי זה יתבאר, שבהיות המשכן חיבור שמים וארץ, לא היה משה יכול להכנס אליו, כי כל זמן שהיה רק בבחינת אדם לא יתכן להיכנס למקום שבו מחוברים שמים וארץ יחד. וז"ש (שמות מ, לד) "ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד" מטעם "כי שכן עליו הענן וכבוד ד' מלא את המשכן", והוצרך לקריאה בלשון שמלאכי השרת משתמשין בו (עיי' רש"י ריש פרשת ויקרא), שבזה נתעלה להיות אדם כמלאך, שאף אדם קרוץ מחומר יכול להידבק ברוחניות, בחינת חיבור שמים וארץ, ועל ידי זה היה יכול להיכנס לפנים.

וזהו שדרשו במדרש את הקרא "ברכו ד' מלאכיו גבורי כח עושי דברו וגו'" שמדבר בתחתונים, והיינו שגם ביד האדם בשר ודם להיות כמלאך. ומתחלה דורש שזהו רק מדריגת הנביאים, כמו שאמרו בפנחס "שבשעה שהיתה רוח"ק שורה עליו היו פניו בוערות כלפידים". ושוב קאמר דבשומרי שביעית הכתוב מדבר, והיינו שכל המפקיר עניני עוה"ז לשמים, בזה זוכה לחיבור שמים וארץ, וגם הוא דומה למלאך. והדר אמר שענין זה יש בשורש אצל כל ישראל, כי שרשו בעצם קבלת התורה שהקדימו נעשה ונשמע, שזו מדרגת מלאכי השרת אשר כל מהותם הוא רק להיות שליחי השי"ת ולעשות רצונו בלבב שלם. וכן אמרו חז"ל (שבת פח, א) בשעה שהקדימו ישראל נעשה ונשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו כו', והיינו שנעשו אז במדריגת מלאכים.

וז"ש בתנא דבי אליהו רבה (פרק יז) "בשעה שאמרו ישראל (שמות כד, ז) כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע, מיד אמר הקב"ה למשה דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה וגו'", היינו כיון שהם בני אדם שנתעלו כמלאכים, ראויים הם לבנין המשכן, מקום דנשקי ארעא ורקיעא אהדדי.

"ונשמע" בכל דוד ודור מן חכמי הדור

הנה כתיב בנתינת התורה (דברים ה, יט) קול גדול ולא יסף ומתרגמינן ולא פסק, והנה על פי פירושו הוא היפך הפסוק, אבל תרומתו קשוט (כי עיין מגילה ג, א) התרגום גם כן ניתן בסיני בבחינת תורה שבעל פה). והנה תדע מה שאמרו רז"ל (ויק"ר פכ"ב א) כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש עד סוף כל הדורות הכל ניתן מסיני, והנה לא נתגלה הדבר עד בא זמן החכם בעל המאמר בדורו וגילה הדבר ההוא, ולמה כזאת. אבל הוא, שכל הדברים הללו שלא הגיע זמנם להתגלות בפועל הדבור, ניתנו בבחינת קול בלא גילוי הדבור בפה היינו תורה שבעל פה, עד בא זמן הנשמה ההוא לבוא אל העולם בדור הראוי ושייך לזה, אז נתגלה הדבר על ידי החכם ההוא ויצא מן הכח אל הפועל מן קול אל דבור (ומתייחדים ומתחברים קול - דבור, תורה שבכתב ותורה שבעל פה, קו"ל דבור בגימטריא שמ"ח (משלי טו, כג) שמחה לאיש במענה פיו, שמחת לב אשה (שבת קנב, א). וזהו סוד שאמרו רז"ל בזמנם, בעת אשר גילו טעמי תורה והוציאו מן הכח אל הפועל לחבר קול דבור, אמרו (ירושלמי חגיגה ב א) והיו הדברים שמחים כנתינתם בסיני, והבן).

ומעתה אם עיני שכל לך תשכיל ותדע, התורה הזאת חמד שעשועים שלימה ניתנה, וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש בסוף יומיא, אבל כל הדברים האלה היו בעת נתינת התורה בבחינת תורה שבכתב שהוא קול, ועל זה נאמר קול גדול ולא יסף, שאין צריך להוסיף עליה, לא תחסר כל בה, כרכא דכולא ביה. אבל להתגלות הענינים מן הכח אל הפועל, מן הקול אל הדבור, לבוא לידי תורה שבעל פה, זה מתגלה בכל זמן ועידן על ידי חכמי הדור, כל אחד ואחד בזמנו, כפי שורש נשמתו המסוגלת לכך. על כן בבחינת תרגום שהיא מן התורה שבעל פה מתרגמינן ולא פסק, שעד היום לא נפסק לנו נתינת התורה אשר השי"ת מחדש בטובו לעמו ישראל בכל יום ויום, מעדנים לנפשינו ניתן על ידי חכמי הדורות בכל זמן ועידן, והכל הוא מבחינת התורה אשר ניתנה במעמד הנכבד, אשרי העם שככה לו.

ובזה תתן מעדנים לנפשך בהבינך נוסח ברכת התורה (ברכות יא, ב) אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו, כבר נתן בבחינת קול גדול ולא יסף בהקראו, אין מחסור כל דבר, ומסיימין ברוך אתה ד' נותן התורה, מחדש בכל יום ונותן מחדש בלי הפסק, היינו התגלות הענינים המסולאים בכל יום ובכל זמן על ידי חכמי הדור כל אחד כפי שורש נשמתו, והוא בבחינת קול גדול ולא יסף כמקראו וכתרגומו. ובה תתבונן היטב מה שאמרו רז"ל (שבת כג, א) היכן צונו, ופליגי בה אמוראי חד אמר שאל אביך ויגדך, כבר היה בסיני ואינו מחוסר אלא הגדה בדבור, וחד אמר לא תסור מכל הדברים אשר יגידו, על כן שפיר שייך לומר וצונו, הבן.

ועתה עמוד והתבונן ואשמיעך את דבר אלקים, תכון לעד לעולם זכות ישראל עם סגולתו, בנתינת התורה במעמד הנכבד אמרו (שמות כד, ז) נעשה ונשמע, נעשה, מה שכבר ניתן לנו בביאור בהתגלות כעת בבחינת קול ודבור, ונשמע, בכל דור ודור מן חכמי הדור מה שיגלו לנו תעלומות חכמה, אותן הדברים הנשארים בקול ועל ידם יתגלו לידי דבור נשמע מפיהם, כי דבר ד' בפיהם אמת תורת אמת. ואם עיני שכל לך תבין אשר במעמד הנכבד, מתחילה כתיב (שמות יט, ג) ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את כל הדברים האלה אשר צוהו ד', נאמר אח"כ ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דבר ד' נעשה ולא נאמר ונשמע, ואחר כך כתיב (במשפטים כד, ג) ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ד', סיפר להם באריכות איך יש ריבויים לאין משער בדברי ד', אז (שם ג) ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר ד' נעשה ונשמע.

והנה אחרי הודיע השי"ת אותנו את כל זאת, הנה נדע אשר כל דברי חכמינו בכל דור ודור, אשר מפיהם אנו חיים ושותים בצמא את דבריהם, דבריהם דברי אלקים חיים ממש, דהנה התורה הוא חכמתו של יוצר בראשית, בראשית בחוכמתא (בראשית א, א), ראשית חכמה (תהלים קיא, ט), והחכמה מן אלקים חיים. והנה כיון שכל דברי חכמים הם גם כן תורה ממש, חכמתו של יוצר בראשית חיי כל החיים, כי החכמה תחיה (קהלת ז, יב), וכל העובר על דברי חכמים חייב וכו' (ברכות ד, ב), כי נרחק מן החיים, והפורש מדבריהם כפורש מן החיים (עיין קידושיו טו, ב), והוא סוד הפסוק (ישעיהו נד, ג) "שמעו" כענין שהבטחתם בסיני במאמר ונשמע וכמו שנתבאר לעיל, "ותחי נפשכם".

זני ישכר מאמרי השננות מאמר ה אות 6

סוף מעשה במחשבה תחלה

במדרש (שמות רבה פכ"ח ב), וידבר אלקים גו' האלה לאמר (שמות כ, א), בטכסיכי של מלכים נהג הקב"ה עם ישראל, שנאמר (שיר השירים ד, ח) אתי מלבנון כלה, ולמה כך, בזכות שאמרו נעשה ונשמע (שמות כד, ז), עכ"ל. והוא פלאי.

¹ ראה עוד בבני יששכר מאמרי חדש תשרי (מאמר ד אות ה): הנה ישראל עם קדוש אמרו נעשה ונשמע, ופירושוהו חז"ל (עיין דבש לפי נ יא) נעשה תיכף מה שאתה מצוה, ונשמע אחר כך בכל זמן ועידן מאת חכמי הדור ונקבל מוסרם ותוכחתם, כי הם דברי אלקים חיים ממש, כל אחד כפי מה שקיבל מסיני מן קול גדול ולא יסף (דברים ה יט), דמתרגמינן ולא פסק. והנה פעל ועשה או הפועל ישועות שיהיו רואים את הנשמע, דהנה ראייה בעין שהאדם רואה איזה דבר, הנה הוא אצלו דבר ודאי בלא ספק, והדבר שאדם שומע מאחרים שמספרים לו איזה דבר הלא זה אינו דבר ודאי אצלו כמו ראייה מוחשיית בעין, וזהו שפעל השי"ת בנס אשר במעמד הנכבד היו רואים את הנשמע, בכדי שיהיה נשאר לטבע קיים כזרע ישורון שעמדו רגלם ורגלי אבותיהם על הר סיני, שתהיה השמועה מן חכמי הדור בכל זמן ועידן פועלת אצלם כמו הראיה מוחשיית ודאית, וכמו שראו עין בעין במעמד הנכבד, וכל מה שיאמרו להם חכמי הדור תהיה ודאית אצלם כמו שראו במעמד הנכבד.

ונראה לי לבאר הדבר, דהנה ידוע דראשית התגלות והתעוררות לבריאת העולמות, היה (בהשאלה) בבחינת התגלות מדת מלכות, דהיינו שהתעוררות היה בכדי להיקרא בבחינת אורו המתפשט בעולמות בתואר מלך, כי אין מלך בלא עם. וכיון שראשית הגילוי היה כדי להיקרא מלך, אם כן מדת המלכות הגם שבכל העולמות היא סוף המעשה, עם כל זה היא במחשבה תחילה. הן כן הוא בכל העולמות כי מדת המלכות שבעולם העליון נעשה עת"ק לתחתון ממנו, עד שמשתלשל שוב גם העולם ההוא לסוף מעשה בחינת מלכות, והוא כמדליק נר מנר, והוא מובן למשכילים וטועמים מעץ החיים (עיין עץ חיים שמ"ב פ"א).

וארמוז במקצת כפי קט שכלי, כאשר התעורר הרצון הקדום להתגלות בחינת מלכות (אם כן בהרצון הוא בחינת מלכות), השתלשל האור מדרגא עד לדרגא להתגלות בחינת מלכות שהיה בהעלם בראשית מחשבת הרצון, ואחר כך עלה במחשבה להתגלות בחינת מלכות זה לעולם אחר יותר בגלוי ומושג לנבראים, הנה שוב נשתלשל מבחינת מלכות זה לכתר של עולם אחר ומדרגא לדרגא עד הגיע לסוף התגלות המלכות, וכן מעולם לעולם. אם כן מכל בחינת מלכות מתהווה מלכות יותר בגילוי, כמדליק נר מנר, והוא סוד (תהלים קמה, יג) מלכותך מלכות כל עולמים.

והנה המדרש הזה בא לבאר, וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר, דקשה למה אמר כל הדברים, וגם מהו האמר. והנה בא לבאר לנו, ענין האמר הוא, השי"ת דבר בקדשו כללות דברי תורה דברים כוללים שיתאמרו בכל דור ודור כל ימי עולם, היינו בדברי נותן התורה כלול כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, ובכל דור ודור כל חכם לב בישראל, זה מחדש ומוליד דבר זה וזה דבר חידוש אחר, הכל מדברי אלקים חיים, זה מחדש ומוליד דבר וכו' בכל פעם שכל משכל ומושכל כמדליק נר מנר. וז"ש "וידבר אלקים את כל הדברים האלה", היינו כללות הדברים כוללים כל ימי עולם מדור לדור ממושכל למושכל, "לאמר", כדי שיאמרו הדברים בכל הדורות, וכל הבא יגלה מסטירין של כת הקודמים. באו אנשי כנסת הגדולה ופירשו דברי קבלת הנביאים, באו התנאים ופירשו דברי אנשי כנסת הגדולה, באו האמוראים ופירשו דברי התנאים, באו רבנן סבוראי ופירשו דברי האמוראים, באו הגאונים ופירשו וכו'. וכן בכל דור האחרונים מגלים ומבארים ביותר דברי הראשונים, הכל מכללות דברי אלקינו נותן התורה.

וזה שאמר המדרש "בטכסיסי של מלכים", היינו טכסיס ומנהג השתלשלות המלכיות של העולמות כמדליק נר מנר כנ"ל, "נהג הקב"ה עם ישראל, שנאמר אתי מלבנון כלה" (את כלה הנך אתי במחשבה הקדומה בלבנון, היינו ל"ב נתיבות חכמה, נון שערי בינה, הוא סוד לבנון. והנה בחינת הרצון הוא בחינת הכתר, הנה הוא כולל

בהעלם גם המחשבה, נקרא בכללות יחד לבנון, והנה סוף מעשה הוא במחשבה תחילה, אי אפשר לבאר יותר כי יראתי, והשם הטוב יכפר בעדינו.

וכן נהג הקב"ה עם ישראל בנתינת התורה, הנה דבורי יתברך שמו הן המה דברים כוללים, דבור הוא בחינת מלכות (דבר מלך שלטון (קהלת ה, ד)), מלכותך מלכות כל עולמים, התגלות בכל פעם, כמדליק נר מנר, כן מתגלים מאמריו יתברך שמו בכל דור ודור ביתר התגלות, היינו על ידי צמצוצים ולבושים לפי הדור והמקום והזמן.

ואמרו רבותינו ז"ל (עירובין נד, ב) למה נמשלו דברי תורה לשדים, מה השד הזה כל זמן שהתינוק יונק וממשמש בו מוצא בו טעם וכו', ולמה כך (היינו למה זכו ישראל לזה), בזכות שאמרו נעשה ונשמע, הנה אמרו נעשה כעת המוטל עלינו, ונשמע בכל פעם מוצא שפתיך, והש"ת מילא רצונם שבכל פעם שומעים דבר חדש מדברי אלקים חיים מה שמולידים חכמי הדור, והן המה דברי אלקים ממש, הבן הדבר.

נני ישכר מאמרי השנמות מאמר 1 אות 3

פסקה זוהמתן

"ד' אחד ושמו אחד"

"ובאו כולם בברית יחד נעשה ונשמע אמרו כאחד פתחו וענו ד' אחד". יש לפרש על פי מה ששמעתי בשם זקניי הגה"ק איש אלקים מהרמ"ל מסאסוב זי"ע, שפירש "ביום ההוא יהיה ד' אחד" (זכריה יד, ע), כי אמרו רז"ל בראש השנה (יו, א) בי"ג מדות, ד' ד' - אני הוא קודם שיחטא האדם ואני הוא לאחר שיחטא האדם. והקשה הרא"ש (סם) מה צריך למדת הרחמים קודם שיחטא. ותירץ, דמיירי במחשבת עבודה זרה, שהוא קודם שחטא האדם עדיין, ואף שאין המחשבה רעה מצטרפת למעשה, מכל מקום בעבודה זרה מצטרפת למעשה, שנאמר (יחזקאל יד, ה) למען תפוש את בני ישראל בלבם, אפילו הכי מתנהג עמו במדת הרחמים קודם שיחטא, עכ"ד הרא"ש ז"ל. ולפי זה צריכין שני שמות רק בשביל מחשבת עבודה זרה, ולעתיד במהרה בימינו, יהיה להעביר גלולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון, ולא יהיה עוד מחשבת ע"ז כלל, על כן באמת לא יהיו צריכין לשני שמות, רק לשם אחד (מדת הרחמים בכללותה שאי אפשר בלעדה). וזהו "ביום ההוא יהיה ד' אחד ושמו אחד", רק שם אחד, עכ"ד זקניי הנ"ל. וזה יהיה לעתיד כשיתבטל מחשבת ע"ז, ואת הצפוני ארחיק מעליכם.

וגם בעת ההתחלה במתן תורה, היה גם כן באופן כזה, כי פסקה זוהמתן לגמרי במעמד הנבחר (לולא היה אח"כ מה שהיה במדבר שחזרה על ידי זה הזוהמא מהיצר הקדום), ואם כן לא היו צריכין בעת מעמד הנבחר לשני שמות (שזה נאמר ב"ג מדות אחרי חטא הידוע במדבר, כיון שחזרה אז יצר מחשבת ע"ז, ונמצא צריכין לרחמים כדברי הרא"ש ז"ל). וכיון שבעת מתן תורה לא היו צריכין רק לשם אחד, על כן "ובאו כולם בברית יחד נעשה ונשמע אמרו כאחד פתחו וענו ד' אחד" שפתחו בתחלה בעת נעשה ונשמע, שפסקו זוהמתן, שלא יהיו צריכין לשני שמות, רק "ד' אחד", כיון שלא היה מחשבת עבודה זרה, וכנזכר.

סער יששכר מאמרי חודש סיון מאמר חג הבכורים אות כו

נמאס בעיניהן כל ענין גשמי

בש"ס ביצה (ה, ב) עה"כ (שמות יט, יג) במשוך היובל המה יעלו בהר, עיי"ש בגמרא השקלא וטריא, וברש"י בד"ה וכי תימא דהאי שובו לכם (דברים ה, כו) לאו למשרי תשמיש, דהא ממילא משתרי, אלא לצוותן לשוב במצות המלך על כרחן, שלא לגרוע עונות נשותיהן, עכ"ל רש"י. וצריך ביאור, דלמה צריך לצוותן לשוב במצות המלך לתשמיש, והלא ממילא כיון דאישתרי והגוף ותאותו יבקשו תפקידם ישובו ממילא כיון שהותר כבר אחרי מתן תורה, וכמו שפירש"י (שם ד"ה ה"ק וכו') "וממילא אישתרו בתשמיש לאחר שלשה ימים שקבלו את התורה, למה ליה למהדר וליתן להו רשות לשוב לאהליהם, דהיינו תשמיש, עכ"ל רש"י ז"ל. וגם מה שכתב בלשון "על כרחן" לעניני עולם הזה הוא פלא.

אמנם יש לומר נשען על דברי חז"ל (שבת קמו, א) כיון שבאו להר סיני פסקה זוהמתן, וכנודע בשם מרן הגה"ק בעל דברי חיים זי"ע שהגיד על דברי חז"ל בפסחים (סח, ב) הכל מודים (גם ר' אלעזר דס"ל דיוכל להיות ביו"ט כל היום יושב ולומד) בעצרת דבעינן נמי לכם, מ"ט יום שניתנה בו תורה, וקשה דאדרבא אם הוא יום שניתנה בו תורה היה צ"ל יושב ושונה כל היום יותר משארי יו"ט ומועדים. ואמר, כי מרוב דבקותן, אשר נפשן יצאה בדברו ית"ש במעמד הנבחר, ואשר זהו מתעורר בכל שנה ושנה בחג הקדוש הלז¹, לכן "הכל מודים בעצרת" שמתדבקים בו ית"ש ובתורתו, ולמען

¹ ראה מה שכותב רבינו זי"ע בשער יששכר (מאמר חדש סיון מאמר חג הבכורים אות טו) לפרש הפיוט (ליום א' דשבעות, בעשרת הדברות): לכלולים השמעת מילך מפוצץ הרים קולך אנכי ד' אלקיך, ושמעתי מפה קדוש אאזמו"ר [רבינו בעל שם שלמה] זי"ע שהגיד קודם אקדמות, כי הנה נודע ומקובל מפי רבותינו הק' וספרים הקדושים, כי מי שהוא זוכה במדרגה, זוכה לשמוע קולות וברקים, וקולו של הקב"ה, בחג השבעות בעת קבלת התורה. וכמ"ש בהיכל הכרכה (פ' ואתחנן) עה"כ קול גדול ילא יסף, וז"ל: עיין רש"י ז"ל (שכתב) קולו חזק וקיים לעולם, מבואר שמי שמקדש עצמו יזכה לשמוע קול ד'

לא תגעל הנפש את הבשר בכלות הנפש ממש^ה חלילה, "דבעינן נמי לכס", למען יחיו את נפשם בגשמיות, ויהיו עדיין חיבור הגחלת בשלהבת לאורך ימים ושנים. וזהו שאמרו הטעם "יום שניתנה בו תורה הוא", ובאים לידי בהירות גדול, על כן יש לחוש כנוז, וצריכים להשיב נפשם בבחינת "לכס" - אכילה ושתייה, כנזכר.

וזהו שאמר רש"י בקדושת לשונו, ד"לאו למשרי תשמיש לאחר מתן תורה אתי, דהא ממילא אישתרי, אלא לצוותן לשוב" לגשמיות בתשמיש לקיום העולם "במצות המלך" ית"ש, "על כרחן", כיון שהיה נמאס בעיניהם כבר הענין הגשמי ההוא, והיה זה על כרחן באשר נזדככו כל כך במעמד הר סיני, ובשמעם את הקול וכו', "שלא לגרוע עונות נשותיהן", שזהו רצון המלך ית"ש לקיים מצות עונה, ולקיום העולם, על כן רק מפני זה שבו לאהליהם.^ט

שער יששכר מאמרי חודש סיון מאמר חג הנכורים אות פד

שקיים לעולם, כמו שזכה מרן הקדוש האר"י, בעש"ט עם כל התלמידים, כידוע ומפורסם שזכו לשמוע בקולות וברקים וקול שופר חזק באמירת אנכי עם כל הרוזן סתימין עילאין, וכן רש"י ז"ל היה לו זה המדרגה כפי הנראה מדבריו ופירושו (בוה), וכן כל יוצאי חלציו, עכ"ה. וזהו שאמר הפייטן "לכלולים", לשון כלי"ל וכת"ר, כמ"ש המפרש שם, היינו מי שהוא במדרגה גדולה, "השמעת מילך", וזכה לשמוע בקולו של הקב"ה כנו. אמנם צ"ל "מפוצץ הרי"ם", ה"ר נקרא היצה"ר כמו שאמרו חז"ל בסוכה (נב, א) צדיקים נדמה להם כהר, והיינו מפוצץ הריס לשכר היצה"ר, ולקדש את עצמו, ועל ידי זה זוכים לשמוע "קולך" (ית"ש), "אנכי ד' אלקיך", עכ"ד כ"ק אאזמו"ר.

^ה לשון זה מיוסד על הכתוב (בחוקתי כו, יא) "ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אתכם", וכפי שמבאר רבינו בעל בני יששכר זי"ע בספרו אגרא דכלה (פרשת בחוקתי) ש"צריכים להבין, כיון שהבטיח השי"ת שיתן משכנו בנו, מכל שכן שלא יגעל וימאס אותנו ח"ו. והוא לדעתי על פי מה דידוע שהאדם צריך להיות בבחינת רצוא ושוב (יחזקאל א, יד), הגם שנפשו יודעת מאוד מגדולת היוצר ברוך הוא ונפשו משתוקקת לשרשה, כי כן הוא בטבע כל דבר להשתוקק ליסודו הגם שיתבטל ממצויאותו ביסודו, והוא נקרא כלות הנפש, ותגעל כלות הנפש את הבשר מגורל חשקה להדבק בשרושה, ורצונה בטבע לצאת מן הגוף להידבק במקורה. וכן הוא בפטירת הצדיקים בנשיקה, שמראים להם נועם זיו השכינה ומתדבק הנפש במקורה. והשי"ת הגם שרצונו שתדע הנפש מנעימות ידידות היוצר, עם כל זה רצונו שלא תצא מנרתיקה כל ימי צבאה, ותהיה בבחינת רצוא ושוב, והדברים ארוכים, יתבונן המשכיל. ועיין באור החיים פרשת אחרי מענין פטירת נדב ואביהוא וינעם לנפשך. וזה שהבטיחו יוצרנו ונתתי משכני בתוכם, בפנימיותכם, ותבינו ענין גדולתי באהבה רבה ותשוקה נכבדת, ועם כל זה ולא תגעל נפשי אתכם, היינו הנפש שלי, שנתתי בכם, לא תגעל את הבשר כל ימי צבאה, ואתן לה כח הקיום בגוף שלא בטבע, והבן מאד".

^ט ויובן יותר על פי מה שכתב רבינו בעל בני יששכר זי"ע באגרא דכלה (פרשת יתרו) על מה שציוה לישראל לפני מתן תורה היו נכונים גוי' אל תגשו אל אשה (שמות יט, טו). ד"הנה אמר בן עזאי בהוכיח אותו החכמים למה אינו עוסק בפריה ורביה, אמר "ומה אעשה שנפשי חשקה בתורה" (יבמות סג, ב), הנה לכאורה מהו התירוץ לבטל מצות עשה דאורייתא, אבל הוא תירוץ אמיתי, דהנה אם יוכיחו את הסריס למה אינו עוסק, הלא אין בידו עון, כי מה יעשה, כן הוא האדם אשר דבוק בקונו על ידי התורה, הנה מתבטל ממנו הכח אנשים ואי אפשר לו לעסוק, זה שאמר בן עזאי מה אעשה, זה דבר שאי אפשר אצלי, שכל כך הרגלתי את עצמי בתשוקת התורה עד שבטל ממני הרגש האנושי בחוש המישוש (ועיין עוד מעיין גנים פרק ט"ו ס"ק א). וזה שאמר להם משה היו נכונים אל תגשו אל אשה, היינו לפני ד" בריקות נפלא ויתבטל מכם ההרגש התאווני, כי דביקתו יתברך שמו הוא תענוג כל התענוגים, והבן.

ביטול הקליפות

"וירד משה מן ההר אל העם" (שמות יט, יד), ופירש רש"י: מלמד שלא היה פונה לעסקיו רק מן ההר אל העם. ויפלא ויתמה כל עובר, דאם כפשוטו, הלא איזו עסקים היו לו למשה שם במדבר שהיה מצטרך לפנות אליהם, דאשמעינן שעם כל זה לא פנה אליהם. ונראה, כי בהגיעם להר סיני, אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו, היינו שפסקה זוהמתן. ולכן לא היה פונה משה לעסקי"ו, היינו לעסוק בדברי תורה בפלפול (כמו שכתב הטורי זהב באורח חיים (סימן מ"ז סק"א) שמברכין לעסוק בדברי תורה, היינו לעסוק הוא לפלפל ולחדש חידושים, עיין שם), ולא היה פונה לעסוק עמהם בזה. אם כי הפלפול משבר הקליפות כמבואר בכתבי האריז"ל (שער המצות פרשת ואתחנן), אך לא היה צריכין לזה, כיון שכבר פסקה זוהמתן ונתבטלו הקליפות הסובבים אותם, על כן גילה להם מיד "מן ההר", המדרגות גבוהות, עניני קבלה וסודות, "אל העם", גם פשוטי העם נתעלו אז, שיוכלו לגלות הסודות להם, כיון שפסקה זוהמתן כבר.

חיים ושלום פרשת יתרו

בעצמותם היו ישראל טוב

כתב הרמב"ם (פ"ב מהל' גירושין ה"כ) לענין גט מעושה, שבעצם הרצון הוא בלבו לטובה רק שיצרו אונסו. והכי נמי יש לומר במתן תורה, "ויבאו מדבר סיני ויחן שם ישראל נגד ההר ומשה עלה אל האלקים ויקרא וכו' ותגיד לבני ישראל", פירש"י דברים הקשין כגידין, וזה הדברים הקשין כגידין שהגיד להם - שאם לא יקבלו ברצון, יכפה עליהם הר כגיגית, כי ענין גדול כזה הוא בהכרח גדול, כי בזה תלוי כל בריאת העולם, ולא יכלו להניחם על בחירת רצונם בלבד. ולכאורה קשה, הא הוי אונס ולא חל. ובשלמא עתה בישראל, לאחר שקבלנו התורה, אז בודאי רצוננו לטובה, ושפיר כתב הרמב"ם דבעצם חפצו לטובה, מה שאין כן אז קודם קבלת התורה, וקודם שאמרו נעשה ונשמע, והיו עוזין שבאומות, ומורגלים בגלולי מצרים ח"ו, לכאורה יוקשה דאיך הגידו להם שיכפום באונס וכפיה, הא אז אם יהיה באונס לא יהיה חל הקנין עמם.

על כן הקדים ש"ויחן שם ישראל נגד ההר", שפסקה זוהמתן כשבאו להר סיני (שבת קמו, א), וכיון שבאו להר סיני ופסקה זוהמתן הרי שוב עצמותם טוב בלי זוהמא עוד, וחזרו לקדושת אבותם אברהם יצחק ויעקב, שעצם שלהם טוב. על כן שפיר מהני כפיה, כיון שמחזירו רק להעצם שלו על ידי הכפיה, וכמו שכתב הרמב"ם. ושפיר מסיים הכ' "ותגיד לבני ישראל" דברים הקשין כגידין, שהוא כפיית ההר כגיגית, ושפיר מהני האונס וחל הקנין, דלא הוי טענת אונס כיון שעצמותם הוא טוב

בלי זוהמא, ונכנסו שפיר במקח בקבלת התורה.

שער יששכר מאמרי חודש סיון מאמר מודעא רבה לאורייתא לות ט

קבלת עול מלכות שמים

אמרו במדרש (הובא בספרים) "מהיכן זכו ישראל לקריאת שמע, מהר סיני". ויש לפרש שמצות קריאת שמע אינה לקרוא את הפרשיות בפה בלבד, אלא שעל ידי קריאת הפרשיות יקיים קבלת עול מלכות שמים. וכן איתא ברמב"ם (ספר המצוות מ"ע ב) היא הצווית שצונו באמונת היחוד כו', והוא אמרו יתעלה שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד כו', ויקראו גם כן זאת המצוה מלכות, כי הם יאמרו (ברכות יג, א) כדי לקבל עליו עול מלכות שמים, ויש בקריאת שמע רמ"ח תיבות כדי להמליכו על כל רמ"ח אבריו. ונראה שזה היה שייך רק אחרי שעמדו לפני הר סיני ושם פסקה מהם זוהמה, ואז נעשו רמ"ח אבריהם ושס"ה גידיהם כלים מוכשרים לקבל טהרה, שהיא קבלת עול מלכות שמים ועול תרי"ג מצוות המכוונות לאבריהם וגידיהם. ולכן אמרו שלא זכו ישראל לקריאת שמע, היינו שלא זכו שהקריאת שמע תהיה מאוחדת עם ישראל, ותזכך אבריהם וגידיהם, אלא מהר סיני, פירוש ממה שפסקה זוהמתן בעמידתן בהר סיני.

קונטרסי עולת שנת ה'תש"ס - ליל ז' דשנעו

במדריגת "לב אחד"

"בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחן שם ישראל נגד ההר ומשה עלה אל האלקים ויקרא גו'" (שמות יט, א-ג). ידוע הקושיות והדקדוקים בזה, דאמר ש"ביום הזה באו מדבר סיני", ואיך מתחיל עוד הפעם "ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני", ודברי תורה כפטיש יפוצץ סלע. נראה לומר רמז בזה דרך עבודת ד', לאשר כבר האריך קדוש זקיני בהקדמת ספר דרך פקודיך בענין (ירמיהו ד, ג) נירו לכם ניר ואל תזרעו אל הקוצים, כי איך יעשו תורה ומצות בעוד לא תיקן העוונות בעוה"ר אשר רבו עלינו. אולם הוא בירר שם, שעל כרחך תשובת המשקל אינו מעכב, ורק כשמקבל עליו לשוב אליו יתברך ולעשות רצונו מעתה והלאה, הרי זה בעל תשובה גמור, וצדיק גמור נחשב, כדאמרינן במסכת קידושין (מט, ב) דהמקדש את האשה על מנת שאני צדיק ונמצא רשע גמור, הרי זה מקודשת מספק, שמא הרהר תשובה בלבד, משמע דאם הרהר בתשובה אז, ההרהור תשובה בלבד מהני, אף שלא היה עת לתקן חטאיו בתשובת המשקל, ויתקן אחר כך כמו שקיבל עליו לתקן, ולהיות מכאן והלאה צדיק בכל דרכיו, עי"ש באורך.

ועוד נקדים, מה שכתב הקדוש הרב בעל התניא בספרו ליקוטי אמרים (פרק א), שהחילוק בין בינוני לצדיק, כי גם הבינוני הוא צדיק שאין בו חטא כלל (כמו שביאר שם בראיות), רק הבינוני צריך עוד ללחום בעצמו ונפשו כנגד היצר הרע בכל עת, והוא מכניעו כדי לקיים רצון הבורא ית"ש. אמנם הצדיק הוא בחינת שאמרו רז"ל (ברכות סא, ב) צדיקים - יצר טוב שופטן, שנאמר (תהילים קט, כב) ולכי חלל בקרבי, שאין לו עוד יצר הרע כי הרגו כו', עיי"ש. והנה מובן לכל, כי מי שלא תיקן עדיין בתשובה המשקל כראוי את חטאיו, אף שקיבל עליו לשוב בתשובה ונחשב לצדיק מיד, כנזכר מהדרך פקודין, עם כל זה עדיין הוא בחינת תרין חללי דלבא, כי היצר הרע אשר שוכן בחלל השמאלי דליבא עדיין בוער בקרבו ורוצה להטותו לרעה ח"ו, ואתו עוד החטאים שעשה מכבר שעדיין לא נתקנו, והמה כשאור שבעיסה לעכבו ח"ו לולא הקב"ה עזרו. ולא שייך עוד גביה בחינת צדיק שיצר טוב שופטן שאין לו רק חלל אחד בביטול היצר הרע.

וזהו י"ל "בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים", שדרשו רז"ל (ילקוט שמעוני יתרו רעה) מקיש נסיעתם מרפידים בתשובה לביאתם למדבר סיני בתשובה. והנה עשו תשובה לטהר מגילולי מצרים ומערות הארץ, ומיד שקבלו עליהם תשובה, באותו יום "באו מדבר סיני", שנחשבו מיד לבני קבלת התורה בסיני, עושים רצונו של מקום. "ויסעו מרפידים", היינו שאחר כך התחילו לתקן החטאים ועונות שהיה להם בבחינת רפידים, שרפו ידיהם מן התורה כמו שדרשו רז"ל (סנהדרין קו, א), ונסעו והרחיקו לגמרי את עצמם מזה. ואחר כך נאמר עוד הפעם "ויבאו מדבר סיני", היינו ביאתם לכח התורה מדבר סיני אחרי שנסעו מרפידים, ותיקנו העונות כבר. וזהו בחינה אחרת, גדולה מזו, אחרי שכבר ביטלו היצר הרע בנסיעתם מרפידים לגמרי, ובאו לבחינת סיני, בחינת צדיק שהיצר טוב שופטם, כמו שדרשו הרב התניא. ועל זה נאמר "ויחננו במדבר ויחן שם ישראל נגד ההר", היינו שהיה להם חנייה ומנוחה במדבר סיני, ויח"ן שם ישראל [במנוחה] נגד הה"ר, שנקרא יצר הרע כמו שאמרו רז"ל (סוכה נב, א) צדיקים נדמה להם כהר, שלא יוכל עוד היצר הרע לעכב עליהם כלל.

והעירוני ידידי חכם אחד שיחי', שבזה יותאם שפיר דברי רש"י עה"כ (שמות יט, ב) ויחן שם ישראל נגד ההר, בל"ב אח"ד כאיש אחד, היינו שאז היה להם רק לב אח"ד, חלל אחד בלב, לעבודתו ית"ש, כנזכר מהרב התניא.

כאיש אחד בלב אחד

איחוד כל ישראל שבכל הדורות

"אתם נצבים היום כלכם לפני ד' אלקיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריכם כל איש ישראל, טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך מחטב עציך עד שאב מימיך, לעברך בברית ד' ובאלתו גו'" (דברים כט, יא). וברש"י: מלמד שכניסם משה לפני הקב"ה ביום מותו להכניסם בברית. והקשו הראשונים למה הוצרכו לברית חדשה אחרי הברית שנכרתה בסיני. ובאור החיים הק' מבאר שברית זו חידשה להכניסם בערבות זה על זה, שכל ישראל ערבים זה לזה (שבועות לט, א).

ונראה לבאר שמה שלא הוכנסו לחיוב ערבות בברית הר סיני, הוא מפני שאז היו "כאיש אחד בלב אחד" (רש"י שמות יט, ב). והיינו, שכמו שמתחת כסא הכבוד - שרשם ומקום מחצבתם - הם אחד ממש, כנאמר (ישעיה ס, כא) נצר מטעי מעשה ידי (עיי' אחה"ק פרשת נצבים יט, כ), כמו כן במעמד הר סיני היו גם כאן - בעולם התחתון - אחד ממש, כמו שהם במקור מחצבתם. ולכן לא הוצרך להכניסם בערבות. אמנם אחרי שחטאו, נתקו מהשרש ונפרדו זה מזה, והוצרך לחברם ולקשרם זה לזה ע"י הערבות שקבלו על עצמם. ולכן פרט אותם בפרטיות "ראשיכם זקניכם גו' כל איש ישראל", להורות שאע"פ שאז היו נבדלים ונפרדים זה מזה, מ"מ כללם כולם יחד "אתם נצבים היום כלכם".

וזה שאומרים לפני קיום מצוה "בשם כל ישראל", שכל אחד צריך לקשר ולאחד עצמו עם כל ישראל, ולפעול בשם כולם. ונראה ש"בשם כל ישראל" כולל לא רק את בני דורו, אלא את כל ישראל ממש - מראש כל הדורות עד סוף כל הדורות, שכל אחד מבני ברית חייב לפעול בשם כל ישראל ממש.

ובזה יש לדרוש אומרו "מחטב עציך עד שאב מימיך". "חטב עציך" - הוא רמז לאברהם אבינו ראש לעם ישראל, שנקרא כן על שם שנאמר בו (בראשית כב, ג) "ויבקע עצי עולה", (שם ט) "ויערוך את העצים". "עד שאב מימיך" - הוא דור האחרון שיזכה לקיום הנבואה (ישעיהו יב, ג) ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה. וזה "אתם נצבים היום כלכם", שכמו במתן תורה היו נצבים כל נשמות ישראל שבכל הדורות, כן בברית הערבות, שהכניסם משה רבינו סמוך למיתתו. וכדכתיב (דברים כט, יד) כי את אשר ישנו פה עמנו עמד היום ואת אשר איננו פה עמנו היום.

איש אחד כתאומים הללו

"בחדש השלישי גו' ביום הזה באו גו'" (שמות יט, א). הוה ליה למימר בקיצור באחד לחודש השלישי באו גו'. והנראה לי שסגולת היום הזה דייקא הועילה להם, דהנה יום הזה מתחיל מזל תאומים, כן הם נעשו ביום הזה באחדות הן עם קונם והן בינם לבין עצמם כל ישראל כאיש אחד חברים כתאומים הללו. והיא שעמדה להם, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ויקרא רבה פ"ט ט) על פסוק (שם ב) ויחן שם ישראל, לשון יחיד, להורות אחדותם.

אגרא דכלה פרשת יתרו

כל אחד כפום דרגא דיליה

"ויחן שם ישראל נגד ההר" (שמות יט, ב), ודרשו חז"ל (מובא ברש"י שם) כאיש אחד בלב אחד. והנה קס"ד, שיהו כולם שווים ממש עד שלא יהיה בהם הבדל בין גדול לקטן, ובין צדיק לבינוני או רשע. על זה אמר הכתוב (ויקרא כה, א) "וידבר ד' אל משה בהר סיני לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם", שכפל ענין האמירה לבני ישראל - "דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם", ר"ל, "וידבר ד' אל משה בהר סיני לאמר דבר אל בני ישראל", אף שבהר סיני כולם "כאיש אחד בלב אחד", בכל זאת "ואמרת אלהם" - תאמר לכל אחד ואחד לפום דרגא דיליה^א. ואפילו ענין זה עצמו של "ויחן שם ישראל", להיותם כולם קשורים זה בזה באחדות כאיש אחד ובלב אחד, משיג ומקיים כל אחד לפי מדרגתו.

והנה על כתוב זה, "וידבר ד' אל משה בהר סיני לאמר, דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם ושבתה הארץ שבת לד'", פתח רבי שמעון בזהר חדש לדרוש את הפסוק (משלי ח, כא) להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא, עיי"ש, וצ"ב שייכות הדרשה על פסוק זה לכאן. ויש לומר, דהנה איתא בזהר (רעיא

^א עיין בני יששכר מאמרי חודש סיון (מאמר א סימן ג), חו"ל: וירצה עוד, ביום הזה מתחיל שליטת מזל תאומים, על כן ביום הזה דייקא נעשו עם הקודש באחדות עם קונם כביכול כתאומים, וכן בינם לבין עצמם, ויחן שם ישראל לשון יחיד, כאיש אחד חברים, ועל פי האמור בזהר תומי"ם חסר בגימטריא מלכו"ת, הבן.

^א עיין אגרא דכלה פ' תזריע ד"ה "ונראה לי בתיבת לאמ"ר, שהוא מלשון אימ"ר המצמצם את הבגד, ואם כן לאמ"ר הכוונה לצמצם, כי בודאי אי אפשר לומר שכל אחד מישראל השיג במצוה טעמה וסודה כהשגת משה מפי השי"ת, כי לא יוכלו לסבול, ונצטווה משה לצמצם הדיבור באמרו המצוה לישראל, ששיג כל אחד טעם וסוד רק כפי כחו ושכלו ונשמחו, בכדי שלא יתבטלו ממציאותם בהשגת ידם יתר מכחם, כנודע שאפילו המלאכים משרתי עליון מתבטלים ממציאותם בהשגתם יותר מכחם. ובוה יצדק גם כן דבר אל בני ישראל לאמר, שגם הם נצטוו על ככה, שהגדול בלמדו להקטן יצמצם הענין כפי השגת כח הקטן, ודי בזה למשכיל".

מהימנא פנחס רנו, ב) דאית בר נש דירית ג' מאה ועשר עלמין הה"ד (משלי ת, כא) להנחיל אוהבי יש, כפום דרגא דיליה, דאתקרי יש מאין, ודא חכמה עלאה נפי, חכמה עליונה נקראת י"ש, כי נמשכת מהאי"ן]. ואית בר "נש דלא ירית אלא עלמא חד כפום דרגא דיליה, כמה דאוקמוה כל צדיק וצדיק יש לו עולם בפני עצמו, והכי ירית עלמין כל בר נש מישראל כפום דרגא דיליה לעילא" [פירוש: ויש אדם שירש ש"י עולמות, וז"ש להנחיל אוהבי י"ש, שנקרא יש מאין, וזו היא החכמה עליונה. ויש אדם שאינו יורש אלא עולם אחד כפי המדרגה שלו, כמו שהעמידו "כל צדיק וצדיק יש לו עולם בפני עצמו". וכך כל אדם מישראל יורש עולמות לפי המדרגה שלו למעלה].

ולכן, בקרא זה שנאמרה בהר סיני, מעמד אשר בו היו כל ישראל כאיש אחד בלב אחד, ובו נאמר "דבר אל בני ישראל", היינו שידבר לכללות ישראל, וגם "ואמרת אלהים", לכל יחיד לפי מדרגתו, פתח רבי שמעון לדרוש עה"כ להנחיל אוהבי יש, שלכל אחד ואחד מישראל יש עולם הנברא יש מאין, כי נברא לו ולעצמו לפי מדרגת חכמתו והשגתו, "כפום דרגא דיליה", וגם ענין ד"ואוצרותיהם אמלא" שהוא ענין נתינת התורה לכללות ישראל.

קונטרסי עולת שנת ה'תשנ"ה - סעודת ל"ג בעומר

מעין עולם הבא

"ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אלהים אלה הדברים אשר צוה ד' לעשת אתם. ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון גו', קחו מאתכם תרומה לד' גו'" (שמות לה, ב).

ויש לפרש, דהנה קודם מתן תורה היו ישראל פרודים זה מזה, ורק אח"כ במתן תורה התאחדו והיו כל ישראל כאיש אחד בלב אחד, כמו שדרשו חז"ל עה"כ (שמות יט, ב) ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני כו' ויחן שם ישראל נגד ההר. אבל לאחר שחטאו בחטא העגל נפלו ממדרגתם. ברם, ע"י מלאכת המשכן חזר משה רבינו והעולם לאיכותם הראשונה כבשעת מתן תורה. שהרי המשכן הוא "עדות לישראל שויתר להם הקב"ה על מעשה העגל שהרי השרה שכינתו ביניהם" (כמו שכתב רש"י עה"כ (שמות לח, כא) אלה פקודי המשכן משכן העדות), וכיון שויתר להם, הרי חזרו למדרגתם הראשונה להיות כאיש אחד בלב אחד. ולכן אמר במלאכת המשכן, "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל", כלומר שחזרו להיות בקהילה אחת - כאיש אחד בלב אחד.

ויש להוסיף לבאר בזה, דמה שהיו ישראל במתן תורה "כאיש אחד בלב אחד" הוא מפני שנתעלו אז לדרגא דלעתיד לבא ועולם הבא, שכתב הרמב"ם (פי"ב מהלכות מלכים ה"ה) ש"באותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות".

ובמדריגה זו עמדו ישראל גם אז בשעת מתן תורה. אכן אחר שחטאו, ירדו וחזרו לדרגת עולם-הזה אשר הוא "עולם הרעב והמלחמה הקנאה והתחרות".

ברם, חזר משה רבינו וחיזקם באומרו להם "מצות שבת". והיינו שאמר לישראל שאף שמחמת החטא אבדו מדרגת עולם הבא, אל יפלו בעצמם לגמרי, כי אעפ"כ עוד נשארה להם מצות שבת, שאף שאינה עולם הבא ממש, אבל עכ"פ "מעין עולם הבא יום שבת מנוחה", וכפי שפירשו בספה"ק (עיין חמשה מאמרות לכ"ק אא"ז זי"ע ריש פ' עקב) שהשבת הוא השורש ו"המעין" שנובע עולם הבא. ולכן, על ידי השבת אפשר להתעלות על עולם המלחמות והקנאה והתחרות, ולהדבק ביום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמיים. וז"ש "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל", היינו להתעלות למדריגת "כאיש אחד בלב אחד" שהוא הדביקות לעולם הבא שאין בו לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות, ולזה אפשר לכוא ע"י קדושת השבת.^כ

קונטרסי עולת שנת ה'תשנ"ו - סעודה שלישית פ' ויקהל פקודי, שנת המודש

מעמד הר סיני

רואים את הקולות

בין נבואה לחזיון

"חזון ישעיהו בן אמוץ אשר חזה על יהודה וירושלים" (ישעיהו א, א). תיבות אש"ר חז"ה מיותרים, דהוה ליה למימר חזון ישעיהו בן אמוץ על יהודה וירושלים.

^כ ויש לצרף לזה מה שאמר רבינו שליט"א בעריכת ליל הסדר בחג הפסח תשנ"ו (עיין קונטרסי עולת שבת ה'תשנ"ו - הגדה של פסח) לפרש מה שאומרים "אילו נתן לנו את השבת ולא קרבנו לפני הר סיני דיינו", שכבר הקשו הקדמונים על מה שאומרים לאח"ך "אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו", מה המעלה בקריבה לפני הר סיני בלא נתינת התורה. וי"ל שמעלת הקריבות לפני הר סיני היא ששם נעשו כאיש אחד בלב אחד, כדרשת חז"ל (מכילתא שמות יט ב) עה"כ ויחן שם ישראל. ולפ"ז יש לפרש "אילו נתן לנו את השבת, ולא קרבנו לפני הר סיני דיינו", כלומר ע"י השבת עצמו היו זוכים להתאחד כאיש אחד בלב אחד, כמו בקריבה לפני הר סיני, משום דהוא רוא דשבת דכגונא דאינון מתיחדין לעלא אוף הכא איהי אחידת לתתא ברזא דאחד (זהר ח"ב קלה, ב). וזה אומרים "אילו נתן לנו את השבת ולא קרבנו לפני הר סיני דיינו", שהרי קדושת השבת היא כקריבות לפני הר סיני.

וכבר כתבתי לך בזה²¹, דהנה קיימא לן דידיעתו ית"ש אינה מכרחת, והבחירה חפשית, אבל דיבורו ית"ש מכריח. כמו שכתב הרב מהר"ם אלשיך זלה"ה בפסוק (ישעיהו נה, יא) כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם וכו'. והנה בנבואה כמה דרגין אינון, ועת לקצר רק הצורך לענינו, אית דרגא דנבואה ואית דרגא דחזיון, והנה תראה בזמן אחד היו ב' נביאים, אחד נביא (נתן הנביא), ואחד חוזה (גד החוזה). והנראה לפי עניות דעתי החילוק שבין נבואה לחזיון, נבואה הוא לשון דבור, מגזירת (ישעיהו נו, יט) ניב שפתים, היינו שהנביא היה שומע דיבור מאת השי"ת שאומר כך וכך יהיה, והחוזה הוא שרואה צירופי אותיות כך וכך יהיה אבל אינו שומע בדבור. והנה לפי הנראה לעיני כל משכיל, נבואה היא מדריגה גדולה יותר מן חזיון. והנה על פי הדברים האלה תבין, שזהו שאמר "חזון ישעיהו בן אמוץ", הנה ישעיהו היתה מדריגתו גדולה כידוע מסוד שמו, וגם היה בן אמוץ מזרע מלוכה, ולמה לא היתה זאת לו בנבואה רק בחזיון. והנה בא הכתוב כמתרץ "אשר חזה", רצ"ל מה שבאת לו הנבואה הזאת בחזיון ולא בנבואה, הוא, להיות הדבר הזה סיפור פורעניות "על יהודה וירושלים", ובאם היה הדבר בדיבור שוב בהכרח הוא שתתקיים. על כן לא אמר השי"ת זה בדיבור רק בחזיון ואין כאן הכרח, ובאם ישובו, ישוב ד' וניחם על הרעה ויהפוך לטובה.

ועל פי הדברים האלה יש לך להתבונן מה שדרשו חז"ל (ילקוט יתרו רצ"ט, ועיין רש"י שמות כ, טו) בפסוק וכל העם רואים את הקולות - רואי"ם את הנשמ"ע. דיש להתבונן לענין מאי הראה הפועל ישועות הפלא הזה בשעת מתן תורה, דהנה כל הניסים שנעשה בשידוד המערכה ושלא כטבע היו לצורך איזה ישועה בשעתה, מה שאין כן נס כזה מה היה מן הצורך לזה בשעת מתן תורה. ועל פי הדברים האלה, הנה הראה הפועל ישועות לבשר למקבלי התורה, אשר לעת המצטרך חוש הראות ישתמש במקום חוש השמע, כי יחפוץ השי"ת לטובתם וכמו שנתבאר לעיל, הבן הדבר.

צני ישכר מאמרי חדשי תמוז אב מאמר 3 אות טו

דברי חכמי הדור - דברי אלקים חיים

ישראל עם קדוש אמרו נעשה ונשמע, ופירשוהו חכמינו ז"ל (עיין דבש לפי נ יא) נעשה תיכף מה שאתה מצוה, ונשמע אחר כך בכל זמן ועידן מאת חכמי הדור ונקבל מוסרם ותוכחתם (כי הם דברי אלקים חיים ממש, כל אחד כפי מה שקיבל מסיני מן קול גדול ולא יסף (דברים ה, יט) דמתרגמינן ולא פסק). והנה פעל ועשה אז הפועל ישועות שיהיו רואים את הנשמע, דהנה ראייה בעין שהאדם רואה איזה דבר, הנה הוא אצלו דבר

²¹ עיין בני יששכר מאמרי השבתות מאמר ו סימן ח, ומאמרי חדש אדר מאמר י דרוש א ובהג"ה.

ודאי בלא ספק, והדבר שאדם שומע מאחרים שמספרים לו איזה דבר הלא זה אינו דבר ודאי אצלו כמו ראייה מוחשיית בעין. וזהו שפעל השי"ת בנס אשר במעמד הנכבד היו רואים את הנשמע, בכדי שיהיה נשאר לטבע קיים בזרע ישורון שעמדו רגלם ורגלי אבותיהם על הר סיני, שתהיה השמועה מן חכמי הדור בכל זמן ועידן פועלת אצלם כמו הראייה מוחשיית ודאית, וכמו שראו עין בעין במעמד הנכבד, וכל מה שיאמרו להם חכמי הדור תהיה ודאית אצלם כמו שראו במעמד הנכבד. וכן יהיה אצלם דברי המלמד מוסר כאילו ראו בעיניהם ממש הדברים שיוצאים מפי המוכיח והמלמד מוסר שהם דברים צודקים ואמיתיים. הג"ה: ומי שאינו מתפעל ואינו שומע הנה לא עמדו רגלי אבותיו על הר סיני להיות רואים את הנשמע, ואם כן הוא מן כתות הערב רב ואינו בכלל עמיתך כו'.

בני יששכר מאמרי חודש תשרי מאמר ד אות ה

להאמין בד' ובדברי צדיקים אפילו בדבר המנגד לשכל

"וכל העם רואים את הקולות" (שמות כ, טו). הנה בקול שייך שמוש חוש השמיעה, ולא חוש הראייה, על כן דרשו חז"ל (במכילתא) שהיה הדבר בשעת מתן תורה לאות ולפלא שהיו רואים את הנשמע, שחוש הראייה עשה פעולת חוש השמע. והנה ידידי, מהראוי להתבונן על מה עשה השי"ת ככה. דהנה כל הנפלאות שהפליא המפליא פלאות היה לצורך איזה ישועה, כענין ניסי מצרים וקריעת ים סוף ועמידת השמש ליהושע, וכן בכל הניסים תמצא שהיה לצורך ישועה והצלה. מה שאין כן בנס הלזה, למה עשה השי"ת ככה אשר חוש הראות יעשה פעולת חוש השמע בשעת מתן תורתנו. והנה אבאר לך את אשר כתבנו במקום אחר, והוא, שאנחנו בני ישראל עם ד' אלה זה כל פרי מעשינו להתנהג באמונה אשר היא ירושה לנו וטבע קיים לנו בני ישראל דוקא על פי התורה, וחלילה לחקור בחקירות. דהנה תראה אפילו בדברי חכמים מחוייבים להאמין מבלי מופת, הלא תראה את אשר דרש ר' יוחנן (סנהדרין ק, א) עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהם שלשים על שלשים וחוקק בהן עשר על עשרים ומעמידן בשערי ירושלים, לגלג עליו אותו תלמיד השתא כביעותא כו', לימים הפליגה ספינתו בים חזא מלאכי השרת דיתבי וקא מנסרי כו', אמר להם הני למאן, אמרו לו שעתיד הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים, אתא לקמיה דר' יוחנן אמר ליה, רבי, דרוש, ולך נאה לדרוש, כאשר אמרת כן ראיתי. אמר לו ריקא אלמלא לא ראית לא האמנת, מלגלג על דברי חכמים אתה, נתן בו עינו ונעשה גל של עצמות, עד כאן. הנך רואה אשר ר' יוחנן לא ראה בעת לגלוגו, היינו בשעת הדרשה, דאילו ראה שמלגלג היה לו תיכף לענשו, והנה כיון שלא ראה בלגלוגו, איך אמר לו מלגלג על דברי חכמים אתה.

אך הוא כיון שראה בו ר' יוחנן אשר לא האמין כל כך בלב שלם בשמע"ו את דברי חכמים כמו שנפעל בראות"ו בחוש הראות, אזי קראוהו מלגלג על דברי חכמים, וענש אותו במיתה.

הנך רואה אפילו בדברי חכמים, ואפילו בדברים שאינם נוגעים לעיקרי הדת (ואפילו אומרים בדבריהם דברים המנגדים לשכל האנושי כמו שאמר אותו תלמיד השתא כביעתא וכו'), אף על פי כן מחויבים אנחנו להאמין כל כך בשמע"ה כמו בראי"ה בלי שום חילוק, ולא תפעל ותחקוק הראיה פעולה בלב יותר מן השמיעה. והנה אם כך הוא חובתינו בדברי חכמים, מכל שכן בדברים המבוארים בתורה, ובפרט בדברים הנוגעים לעיקרי הדת, מציאת השי"ת⁷, אחדות, שכר ועונש, חלילה וחלילה לחקור על זה בחקירות. אפילו אם כוונתו כדומה לשם שמים, ויאמר שכוונתו כדי שיתאמתו לו הענינים במופת השכלי ותתחזק בזה אמונתו עד שאפילו יכריחנו איזה מכריח ח"ו להעביר על דת לא יפעול בו מאומה, זה לא יעלה על הדעת, נשתקעו הדברים ולא נאמרו, ותהי להיפוך¹⁰.

ואעידה לי עד נאמן רוח החסיד הקדוש מה"ר יוסף יעב"ץ (ספר אור החיים פ"ב), העיד כאשר היה בגזירות בצרפת ופורטיגאל, כל אותן החוקרים אשר חקרו בפלסופיא ועמדו על האמונה כמופת השכלי, המירו את כבודם ביום זעם. וקלי הדעת ונשים אשר אמונתם הוא רק בקבלה, קדשו שם הנכבד והנורא, השי"ת ינקום דמם במהרה. והנה לכאורה השכל מנגד לזה, דהרי הדבר שנתאמת כמופת על פי השכל הוא כמו דבר הנראה לעין, אשר אי אפשר להטות את השכל לומר לו שהוא בהיפוך ממה שראה עיניו, כן הוא בדבר שנתאמת לאדם בשכל על ידי מופת (שהוא בראיה ממשיית, דמה לי ראות העין או ראות השכל, וכן השתמשו חז"ל לומר על הבנת השכל בשם ראייה, כעין שאמרו (כתובות קח, ב) רואה אני את דברי אדמו"ן), ואם כן איך יצדק לומר שהאמונה מצד שמיע"ת הקבלה היא חזקה יותר מהאמונה הבאה מצד ראיית השכל בחקירות המופת. והנה אומר לך את אשר עם לבבי, דהנה האמונה אשר היא מצד הקבלה

⁷ ראה באגרא דפרקא (סימן ג) מה שהביא רבינו בעל בני יששכר זי"ע ש"נאמר לי ממגידי אמת ששמעו מכבוד חסידא סבא קדישא כבוד דודי זקני מו"ה משולם זושא זצוק"ל שאינו מצפה לתשלום גמול עולם-הבא על מה שעבד את השי"ת בעת שכבר נתוודע לו אמיתיות גדולתו ית"ש, רק שמצפה לתשלום על מה שעבד את השי"ת באמונת אומן מדרך הקבלה, עייש עור.

¹⁰ "הג"ה: ואל תשיבני מן הקדושים אשר בארץ החיים המה, הלא בספרתם, ר' סעדיה גאון בספר אמונות ודעות, והחסיד הקדוש בספר חובת הלבבות, והרמב"ם, כי יש בזה סוד כמוס שהוצרכו לקיים את הדור באלף החמישי שהיה בבחינת חשך, והיתה הוראת שעה, כענין אברהם אבינו שהוצרך לעמוד על האמונה בחקירות להראות לבאי עולם ולהעמידם על האמת במחקר האנושי, כיון שהיה הדור בחשכות, והנה בחרו השי"ת לחלקו ואמר לו (בראשית יז, א) התהלך לפני והיה תמים".

השמעיית עד המעמד הנכבד אשר שמענו קולו ית"ש מתוך האש באמרו (שמות כ, כ) אנכי הוי"ה אלקיך, הנה האמונה ההוא, כיון שהוא מצד אין סוף ית"ש, הנה אין לאמונה זו סוף. מה שאין כן האמונה הבאה מצד מחקר האנושי בשכלו, הנה לשכל האנושי יש סוף, הנה האמונה הזו היא בסכנה כשיבוא ח"ו איזה מכריח להכריחו ולהטותו מן האמונה, כיון שבאה מצד דבר שיש לו סוף, הבן הדבר כי נחמד הוא לבעלי שכל.

ויציבא מלתא דנא להבאים בסוד ד', בסוד המקובל לחז"ל (ב"ר פ"ג ט) שהקב"ה היה בונה עולמות ומחריבן ואמר דין הניין לי ודין לא הניין לי, ומי אשר יצק מים על ידי גורי האריז"ל יודע אשר בגבהי מרומים, סוד השבירה היה בבחינת עיני"ם, שהוא בחינת ראייה, מה שאין כן בחינת אז"ן הוא סוד התקון הגמור, נודע הוא למביני מדע (עיין עץ חיים שער הנקודות פ"א). ומעתה תתבונן, האמונה אשר היא מצד חקירת המחקר האנושי הנה נקראת ראייה, כמו ראייה בעיני"ם (וכמו שכתבתי לעיל), בניקל ח"ו יכול ליפול בה שבירה. מה שאין כן האמונה המקובלת בחינת אז"ן, הוא מעולם התיקון, והוא מקוימת לעד לעולם לזרע ישראל, והוא סוד (ישעיהו נה, ג) שמעו ותחי נפשכם.^{טו}

וכיון שבאנו לכלל הדרוש הזה, אציגה נא עמך את אשר קדם מאמרינו^{טז} בענין הנאמר בתורה אצל אברהם בפרשת ברית בין הבתרים, וזה תוארה: הנה נכתב התם (בראשית טו, ו) והאמן בד' ויחשבה לו צדקה, והנה מהראוי להתבונן ולתת'לב, א] והאמן נמסר חסר י'. ב] ויחשבה אינו מובן מי חשב צדקה למי, ומהו הצדקה. ג] תיבת לו אין לו ביאור, הוה ליה למימר ויחשבה לצדקה. על כן אחשבה לדעת, ידוע הוא אשר (זהר ח"ב קכג, א) אות י' מרמזת לחכמה, על כן גם בעולם הזה השגת החכמה על פי שכל נרמז ביו"ד. ואמונה היא למעלה מן החכמה, היינו דבר שאינו מובן בחכמה, דאם מובן הענין בחכמה ושכל לא תקרא אמונה. כמו שלא תקרא אמונה לדבר הנראה בחוש בראיית העין, כמו כן הוא בדבר אשר ישיג השכל נקראת ראיית השכל במופת, כמו ראיית העין בגשמי, וזה לא נקרא אמונה. רק אמונה הוא דבר שאינו נראה בראיית העין ובראיית השכל בחכמה, ואף על פי כן הוא מאמין בדבר, זה נקרא אמונה, והוא למעלה מן החכמה (הנרמזת ביו"ד), והוא בחינת כת"ר בעולמות העליונים בחינת קוצו של יו"ד. ועל כן נאמר באברהם והאמן בד', נמסר והאמן חסר י', המורה על החכמה, היינו

^{טו} עיין באגרא דפרקא סימן רצה: "מאור עינים ישמח לב ושמועה טובה תדשן עצם" (משלי טו, ל). ידוע מסוד שבירת הכלים שהיה בבחינת עיני"ם, מה שאין כן בבחינת אז"ן. והנה סוד שבירת הכלים הנה הפנימיות נסתלק ונתברר ביותר, מה שאין כן הכלים נשברו. וזהו שאמר "מאור עינים ישמח" רק ה"לב", סוד הפנימיות, אבל לא העצם, היינו הכלים, מה שאין כן "ושמועה טובה תדשן" גם "העצם", סוד הכלים. הבן הדבר, ותבין מה שאמר הנביא שמעו ותחי נפשכם, שאין כאן שבירה.

^{טז} עיין בני יששכר מאמרי חדש תשרי מאמר ז סימן ו.

שהאמין מבלי השיג הדבר בשכל וחכמה. וזהו שאמר ויחשבה לו צדקה, השי"ת חשבה לאברהם כאילו כביכול נתן לו אברהם צדקה. דהנה צדקה נקרא כשנותן האדם איזה דבר משלו לחבירו, מה שאין כן כשנותן לחבירו דבר שחבירו הפקיד אצלו, זה לא נקרא צדקה, כיון שהחפץ הזה הוא של חבירו מאז ומקדם. והנה האדם שאינו מאמין רק בדבר שהשכל משיג ומחייב, זה לא יחשב לצדקה, דהנה השי"ת אשר יצר את האדם בחכמה, הוא החונן לאדם דעת, הנה בהשיג האדם בחכמה איזה דבר הנאות, הנה מחזיר להבורא ית"ש פקדונו. מה שאין כן כשמאמין בו ית"ש, ובעיקרי הדת, ובדברי התורה, ובדברי חז"ל, אפילו בדברים שהם למעלה מן השכל (אפילו מנגדים אל השכל) והחכמה, רק על פי התורה והקבלה, הנה לצדקה תחשב כאילו נתן כביכול להשי"ת צדקה^{יח}.

וזהו מה שנאמר (חבקוק ב, י) וצדיק באמונתו יחיה, דהנה מי שאינו מאמין רק מה שמשיג בחכמה הנה הוא רק כמחזיר הפקדון אשר הפקד אתו, והנה זאת הנשמה כולה היא פקדון אצל האדם, ובהגיע עתה, צריך להחזיר הפקדון לבעליו, מה שאין כן המאמין בדברי התורה למעלה מן החכמה, הנה גם בהגיע עת חזרת פקדון, מוסיפין לו חיים, כיון שהשתדל בדבר שהוא למעלה מן הפקדון, הבן מאד.

ובזה תמצא טוב טעם ודעת מה שהוא במשפטי התורה (יורה דעה סימן רמו סעיף ד) שאסור לנסות את השי"ת רק במעשר וצדקה, ולמה כזאת. אך הוא, דהנה צדקה הוא למעלה מן השכל, דהשכל מחייב כשנתן משלו לאחר הוא מתחסר, וכשמחזיק לעצמו נשאר בידו, ועל פי התורה בהיפך. אם כן מצות הצדקה אמונה למעלה מן השכל, וצוה השי"ת לבחון אותו בזה, דאז יתאמת אצלו בשכל דבר שהיא למעלה מן השכל.

ומעתה כאשר תתבונן כל הנ"ל, תבין ותשכיל את אשר תמהו עליו כל מפרשי תורתנו^{יט}, מה זה היה לאברהם אבינו חסידא קדישא שהבטיחו השי"ת כמה פעמים על הזרע ואשר יתן לו ולזרעו את הארץ, והן היום אמר (בראשית טו, ב) ד' אלקים מה תתן לי ואנכי הולך גו', ואמר עוד (שם ג) הן לי לא נתת זרע והנה בן ביתי יורש אותי. וגם חלילה להצדיקים לעשות עיקר מהירושה של ממון, וגם איזה שייכות יהיה לבן ביתו שיירשנו, והנה (במדבר כו, ח) איש כי ימות ואין לו בנים יתנו את נחלתו לקרוב אליו ממשפחתו ויירש אותו. ומה שיש לדקדק עוד מאמר הכתוב אחר כך (בראשית שם) והנה דבר ד' גו', למה אמר בלשון כזה ולא סתם ויאמר ד' אליו. גם אומרו ית"ש לא יירשך זה לכאורה הוא מיותר, לא הוה ליה למימר רק אשר יצא ממעיך גו', וגם למה אמר בלשון אשר יצא ממעיך וגו' ולא בלשון בן או זרע. וביותר יש לתמוה על אברהם, דהנה התאונן על

^{יח} עיין עוד בני יששכר מאמרי חדש אדר מאמר י סימן א.

^{יט} עיין בני יששכר שם.

שראה בדעתו אשר אליעזר יירשנו והנה סיפר בשבתו, קראו בשם דמש"ק אליעזר דולה ומשקה גו' כמו שאמרו רז"ל (יומא כה, ב).

על כן אחשבה, דהנה השי"ת הבטיחו בכל פעם על הזרע, והן היום אמר לו השי"ת (בראשית טו, א) אנכי מגן לך שכרך גו' ולא הזכיר לו הזרע, אז שפט אברהם אפשר גרם איזה חטא למנוע ההבטחה. והחזיק בסברתו זאת, דהנה ראה ברוח הקדש אשר אליעזר יורש אותו, וגם ראה שהוא ראוי לכך כי הוא דולה ומשקה וכו'. וכל זאת אמת, כי אליעזר עבד אברהם נתגלגל בכלב בן יפונה, כמקובל בידינו מהאריז"ל (ליקוטי תורה ח"י שרה), אשר לבעבור זה הלך כלב לחברון להתפלל על קבר אדוניו שיהיה ניצול מעצת מרגלים, והנה השי"ת הבטיחו שיתן לו לנחלה הארץ אשר דרך בה, וכן היה (שופטים א, כ) ויתנו לכלב את חברון, והנה ירש גם מקום כבודו של אברהם מערת המכפלה. הנה צפה אברהם ברוח הקודש אשר אליעזר יורש אותו ולא ידע מהו, על כן שפט והחזיק לסברא אשר החטא גרם למנוע ממנו הזרע. ועוד ראה ברוח הקודש, אשר אליעזר הגון לירש אותו, כי הוא דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים, דהיינו שראה (במדבר יג, ל) ויהס כלב את העם אל משה ויאמר עלה נעלה גו' וכמו שפירשו רז"ל (סוטה לה, א). מכל אלה שפט אשר ח"ו נמנע ממנו הזרע, על כן אמר "אברהם מה תתן לי ואנכי הולך גו' משק ביתי הוא דמשק אליעזר", היינו אני צופה שהוא דולה ומשקה וכו' כנ"ל וראוי הוא לגדולה. ושוב חזר ואמר "הן לי לא נתת" עדיין "זרע", אם כן היה לך להזכיר גם כעת הבטחת הזרע ולא הזכרת לי כעת, זאת ועוד אחרת "והנה בן ביתי יורש אותי", אני צופה ברוח הקודש אשר הוא יורש אותי הכל כנ"ל, מכל הסברות חושש אני אשר ח"ו גרס החטא "ואנכי הולך גו'".

לזה סיפרה התורה (בראשית טו, ד) "והנה דבר ד' אליו לאמר", רצ"ל השי"ת לא דחה דבריו לומר לו שלא ראה יפה, אבל אמת ראה ברוח הקודש אשר העבד הזה יירשנו, ואף על פי כן "לא יירשך זה" העבד כאשר הוא, "כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך", ודבר אלקינו יקום לעולם, כי נתגלגל העבד בכלב בן יפונה יוצא חלציו של אברהם, והוא ירש את מקום כבודו של אברהם. הנך רואה דבר אלקינו אמת, אבל הדיבור הזה אז לאברהם היו שני הפכיים בנושא אחד, לא דחה דברי אברהם מה שצפה ברוח הקודש אשר העבד יירשנו והסכים שראה יפה, ואמר לו לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך גו'. וב' הפכיים לא יסבול האדם מחכמתו וכח שכלו, רק באמונתו למעלה מן השכל. וזהו שאמר (שם ו) "והאמן בד'" שהוא ית"ש כל יכול לעשות, מה שאין השכל והחכמה יכול לאמת, ועל כן והאמן חסר י' כמו שכתבתי לעיל. "ויחשבה לו צדקה", השי"ת חשבה לאברהם לצדקה שעובדו במה שלא נתן והפקיד אצלו, כמו שכתבתי לעיל.

וביותר יומתק הדבר אומרו "ויחשבה לו צדקה", לו דייקא ביותר מן כל שאר בני אדם. כי שארי בני אדם המתנהגים באמונה מנערוותם, כן הוא דרכם להאמין מבלי שכל, וכמו שכתוב (משלי יד, טו) פתי יאמין לכל דבר. מה שאין כן אברהם, הנה לא היה לו שום רב ומורה, רק חקר בחכמתו ושכלו עד שעמד בשכלו על האמיתית מצאת השי"ת וגדולתו ואחדותו, ושבחובה היא לנבראים לעובדו. הנה לאיש כזה המורגל לחקור הכל בחכמה, הנה לצדקה תחשב אם יאמין בדבר המנגד לשכל וחכמה ב' הפכיים וכו', בין והתבונן.

ומעתה תשכיל ותדע, דזה פרי כל עבודת איש ישראל, שעמדו רגלינו ורגלי אבותינו על הר סיני, להאמין באמונת אומן את כל דברי התורה מבלי חקירה, ונלמד דעת מאברהם אבינו. ויש לומר דלבעבור זה בשעת מתן תורה צר השי"ת קלסתר פניו של משה דומה לאברהם כמו שאמרו רז"ל (שמו"ר פכ"ח א-ב) ויקרא אליו ד' מן ההר - הה"ר זה אברהם. ויש לפרש אחר כך "כה תאמר לבית יעקב" כה יתנהגו כאברהם אביהם, הן בית יעקב המה אנשים פשוטים קלי הדעת ונשים שאין להם שכל לחקור בחכמה, והן בני ישראל בעלי השכליים הגדולים, אין להם מעתה לחקור רק בדברי תורה וסודותיה והלכותיה איך הוא הדין וההלכה במצוה זו או בזו, אבל חלילה לבלות זמן להמציא על יסודי התורה חקירות במופתים. וזהו"כ תאמר, "כה תאמר להם" שיתנהגו כה, כעין אברהם אבינו שנקרא ההר, האמין ב"י דבר שאי אפשר לעמוד על המחקר בשכל, וכנזכר לעיל.

ובאמונת אומן הלזו מחוייבים אנחנו להאמין בענין ידיעה ובחירה, הנה שניהם הם מיסודי התורה והם ב' הפכיים, עם כל זה חובה עלינו להאמין בשניהן על פי התורה ונאמן הוא בעל מלאכתנו בהצדקת הענינים, והוא לבדו יודע האיך מקויים הכל², ובזה יתפרש גם כן באברהם מה שאמר לו השי"ת אנכי מגן לך (שהוא המגן והעוזר לו בכל תנועה ותנועה כולם נקשרים בחפץ הבורא שהוא המדע והיודע, ואף על פי כן) שדרך הרבה מאד (כי יש לך בחירה) והנה הם ב' הפכיים, ועל זה אמר והאמן בד' ויחשבה וכו' כנ"ל.

ובאמונה הלזו מחוייבים אנחנו להאמין גם בנידון אריכות הגלות החל הזה. הגם שכפי הנראה מדברי הנבואה (איכה א, יג) כל היו"ם דו"ה, נגזרה הגלות רק עד סוף אלף החמישי, הוד"י אשר נהפך וגו' (דניאל י, ח), וכבר עברו עידן ועידנים ואנחנו לא נושענו, וגם כמה וכמה קיצים מבוארים בזהר הקדוש ובספרים קדמונים בעלי רוח הקודש האמיתיים וכבר עברו, והנה יתבהל הרעיון בראותו כל זאת. אמנם, כי כן מחיוב

² עיין עוד בני יששכר שם.

האמונה על פי התורה והנבואה, להאמין בהשי"ת שהוא כל יכול אפילו בב' הפכיים שאין השכל יכול לחייב, על כן מחוייבים אנחנו להאמין בביאת משיחנו במהרה בימינו. גם מחוייבים אנחנו להאמין בדברי הנביאים והחכמים אשר כתבו קיצים ברוח קדשם הגם שכבר עברו, ואיך יצדקו ב' אמונות הללו. אלא על כרחך ישנו באפשרי בחיקו השי"ת לקיים הבטחתו במהרה בימינו, ובודאי יבא משיח, וגם דברי חכמים יתקיימו אשר רוח ד' דבר בס. כגון מה שמבואר במדרש הנעלם (זהר ח"א קלט, ב) שהגאולה ותחיית המתים בשנת ת"ח, מחוייבים אנחנו להאמין שיקום כן, הגם שכבר חלף ועבר הזמן, הנה רחוק הדבר משכלינו איך יכול דבר זה להתקיים, זא"ת נשים אל לבנו כשתהיה הגאולה במהרה בימינו יתגלה לנו האיך יקויים הכל, וכן בכל שאר הקיצים, הבן הדבר.

והנה אגיד לך פרט אחד בדבר את אשר עם לבבי, בכדי לנחם נפשות העגומים ולחזק האמונה. הנה כתיב (ירמיה לא, לו) הנה ימים באים נאום ד' ונבנתה העיר לד' וגו', והנה תיבת באי"ם הוא קרי ולא כתיב. ואחשבה לדעת, דהנה הזמן נברא בכל עת ובכל זמן, למשל אחרי ככלות השנה הנה השנה ההוא חוזרת לנרתיקה^{כא}, ונשפע מעולם העליון מלמעלה מן הזמן אל תחת הזמן שנה אחרת. והנה נרמז לנו בדברי הנביא בתיבת באי"ם שלא נכתב בגבול האותיות, להורות שאותו הזמן אשר בו הקץ לא יבא

^{כא} ענין זה מבאר רבינו זי"ע באגרא דכלה (ויש פרשת במדבר) כ"מה שכתבו חכמי האמת, זמנים המסוגלים ביותר לתשובה משאר הזמנים, הוא בסוף איזה זמן הנוער, דהיינו זמן מנחה לעתותי ערב דהוא סוף היום, ערב שבת הוא סוף השבוע, ערב ראש חודש הוא סוף החודש, ערב ראש השנה סוף השנה, וכן תבין ותבונן דוגמתן בשמיטין ויובלות, וכן תתבונן הדוגמא בסוף אלף הששי כאשר יגיע זמן אלף השביעי שבת לד'. דהנה הזמן הוא נברא כמו כל הנבראים, וברא השי"ת את הזמן ששת אלפים יום השביעי קדש, לא יעצר ולא יחסן סחרה ואתננה קדש לד', וכל הדברים ישוּבו למקורם ולמקום חצבתם לחיי החיים וישמח ד' במעשיו. והנה הזמן הלז עוד כל ימי עולם מתגלה הזמן ובא ממקום עליון לעולם הזה, ואחר כך חוזר לנרתיקו.

ותבין הענין כפי קבלת חכמי האמת הוא באופן זה, כאשר מתגלה זמן יום א' בשבוע, לעתותי ערב חוזר היום לעולם העליון, ומתגלה היום השני עד כלות ימי השבוע, וכאשר ישתלמו ימי השבוע ומתגלה הארת השבת, אז הוא עליית העולמות ומתעלים ששת ימי החול אשר נסתלקו מן העולם הזה כל אחד בזמנו, מתעלים אז לאור עליון יותר נפלא בערך. וכן הוא בשבוע שניה, עד שישתלמו ימי החודש, אז מתעלים כל ימי החודש למקום עליון יותר. וכן הוא בכל חודש עד שתשלם השנה בכל חלקי ימים וחדשים, ואז תתעלה השנה למקום עליון יותר. וכן הוא בשמיטות עד שנת היובל, יתעלו השמיטות למקום עליון יותר. ככה יהיה עד ככלות ששת אלפים שנה, ויתגלה אלף השביעי ישוּבו כל הדברים לשורשם ולמקום מחצבתם, למקום שממנו חוצבו כל חלקי הזמן. ומעתה בין והתבונן כאשר יתגלה איזה יום בעולם וחוזר אחר כך למקורו, הנה הוא חוזר עם כל העניינים הנחלקים בו מבני אדם הנתונים אז תחת הזמן הן לטוב והן ח"ו בהיפך. והנה קודם שחוזר היום לעולם העליון, אז הפגם הוא רק בעולם הזה, מה שאין כן כשחוזר היום הנפגם למקום העליון, אז הפגם ח"ו במקום עליון יותר, אז תשובת האדם הוא יותר קשה כי פגם בעליונים, ואם לא יתקן גם בסוף השבוע ומתעלה הזמן יותר, אז הפגם הוא במקום עליון יותר ותשובתו יותר קשה, וככה תתבונן בשאר חלקי הזמן. ומזה תבין ענין יום הדין הגדול והנורא כאשר יקוּו כל הגוים אל עמק יהושפט (יואל ד, יב). ומזה תוכל להבין אזהרת חכמי האמת לשוב האדם בתשובה שלימה בסופי כל זמן וזמן קודם חזרתו למקורו, היינו סוף היום, סוף השבוע, סוף חרש, סוף שנה".

בגבול הזמן מעולם העליון, רק כאשר יבוא. ממילא תבין דהשנים אשר דברו חכמים ברוח קדשם עדיין השנה הזאת נשארה בגבהי מרומים עד אשר יבוא הזמן, ויהיה בכתב ובגבול הנה ימים באי"ם, ויתראה לעין כל שכל דברי הנביאים והחכמים קיימים, הבן מאד הדבר. הנה כתבתי לך ברמז פרט אחד הנראה לעניות דעתי, אבל השי"ת הוא היודע האיך יקויים הכל, ועלינו בחובה להאמין אמונת אומן, ודבר אלקינו יקום לעולם, בין והתבונן.

ועתה נבוא אל הביאור במקרא קדש ובדברי חז"ל אשר הוא ראש מאמרנו בדרוש הלזה, "וכל העם רואים את הקולות" - "רואים את הנשמע", ולמה היה הפלא שיהיה חוש הראות עושה פעולת חוש השמע. ולפי הנ"ל עשה השי"ת ככה, למען הודיע לבניו, שמהיום והלאה, מעת נתינת התורה, מחוייבים אנחנו להתנהג באמונת אומן ביסודי התורה ובה נהגה יומם ולילה, וחלילה לנו לחקור חקירות אנושיית (כי תורתנו הוא למעלה מן המחקר האנושי). והוא על פי הקדמותינו, שחוש הראות אינו משתמש לאמונה, כי הדבר הנראה לעין או אפילו בצפיות השכל שגם הוא נקרא חוש הראות (כענין רואה אני את דברי אדמון), בזה לא תצדק לשון אמונה רק ראייה וידיעה שכן הוא. וחוש השמע הוא המשתמש לאמונה שומע ומאמין הנאמר אליו. ולמען הודיע זה לבניו ידידיו בעת נתינת התורה, שזה הוא יסודי התורה, הנה הראה להם שגם חוש הראות נשתמש לחוש השמע, כי זה הוא העיקר לתורה שמעו ותחי נפשכם (ישעיהו נה, ג), ואתה המעייין לטוש עיני שכלך ותתבונן בדברי אלה, ותתבונן מפלאות תמים דעים.

ני ישכר מאמרי חודש סיון מאמר ה' אות יט
ועיין עוד אגרא דפרקא סימן רנ"ו

חירות ממלאך המות

אומר לך טעם להפליא אשר נעשה בנתינת התורה שהיו רואים את הנשמע, והוא כענין שרמזתי לך²² דברי קבלת מרן האריז"ל (עץ חיים שער הנקודות פ"א) שבבחינת עינים היה שבירה ומיתה, מה שאין כן בבחינת אזן חיים מתוקנים. על כן בנתינת התורה, עץ חיים היא (משלי ג, יח), חירות ממלאך המות (שמו"ר פל"ב א), ואמרה התורה (משלי ח, לה) כי מוצאי מצא חיים, הנה כי כן גם חוש הראות אשר היה בבחינתו שבירה ומיתה, בנתינת התורה קנה לעצמו בחינת השמע בחינת אזן, שמעו ותחי נפשכם (ישעיהו

²² עיין לעיל "להאמין בד' ובדברי צדיקים אפילו בדבר המנגד לשכל".

נה, ג), ואתם הדבקים בד' אלקיכם חיים כולכם היום (דברים ד, ד), הבן^{כג}.

בני יששכר מאמרי חדש סיון מאמר ה אות כ

לקיים המצוות מחמת שכך צוה השי"ת

אשובה עוד לבאר לך טעם להפלא שהתנוסס השי"ת עמנו בשעת מתן תורה לראות את הנשמע, והוא לדעתי על פי מה שכתבתי בפסוק (דברים ח, א) כל המצוה אשר אנכי מצוה אתכם היום תשמרון לעשות, הנה אשר צויתי אתכם מיבעי ליה. וכן בפסוק (שם יא, יג) והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום יש לדקדק כנ"ל. וכתבנו בזה, דהנה התורה היא חכמה אלקית שכל אלקי, הנה מחוייבים אנחנו לקיים כל מצותיה באופן הנאות לתורה האלקית. דהנה יש בה מצות שמעיית ומצות שכליית אשר שכל האנושי גם כן מחייב אותם, ואפילו אומות העולם מענשים על זה הדבר על פי נימוס ותיקון המדינות וישוב העולם, כגון איסור גניבה וגזילה וניאוף ורציחה. והנה להיות שהתורה היא שכל אלקי, אפילו מצות השכליית לא יקיימם מטעם השכליית, רק מצד השמעית, היינו כאשר צונו ד' אלקינו. וזהו "כל המצוה אשר אנכי מצוה אתכם היום תשמרון לעשות", רצ"ל תשמרון לעשותם מפאת מה שאנכי מצוה אתכם, ואפילו השכליית לא תקיימם מצד מה שהשכל מחייבן, רק מצד מה שאנכי הוא המצוה על הדבר. וכן הוא הפירוש והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה וכו', הבן הדבר. והוא הנפסק על פי רוב הפוסקים להלכה (או"ח סימן ס) מצות צריכות כוונה לכוין לקיים המצוה כאשר צונו ד' אלקינו, לא מפאת מה שהשכל מחייבן, לא מפאת מורא מעונש הסנהדרין והבית דין והמלך והמדינה. וחזן לזה, הנה יש בזה סגולה נפלאה כמו שכתבתי לך^{כד} דכל דבר הנעשה על פי יסוד שכל האנושי, הנה יוכל

^{כג} ראה באגרא דפרקא (אות שכה): להבין שיחתן של חכמי הזהר וחכמי הש"ס, דהנה בזהר אמרו בכל מקום תא חז"ו, ובש"ס לשונם הוא בכל מקום תא שמ"ע, והלא דבר הוא. נראה לי, דהנה ידוע שבירת מלכין קדמאין היה בבחינת עיני"ם, משא"כ בבחינת אז"ן לא היה שבירה, כנודע להטועמים מעץ החיים. והנה ענין השבירה היא שהכלים נשברו והאור הפנימי נסתלק ונשאר מבלי לבוש, משא"כ בבחינת האז"ן נשאר הפנימיות בלבשויו. והנה חכמי הש"ס דברו בפנימיות מלוכש בלבוש הפשוט, על כן המליצו והעריכו דבריהם לייחסה לחוש השמיעה שהוא באז"ן, שהפנימיות מלוכש בלבוש. משא"כ חכמי הזהר, הנה דברו בסודות הפנימיים מבלי לבוש, הנה הוא דמיון אורות העי"ן אשר נשאר מבלי לבוש, על כן היו דברי הזהר נעלמים מכמה דורות כי הסתירים השי"ת עד אשר התנוצצו הנשמות של עולם התיקון כנודע, שאז היה יכולת להכיל בנשמתם דברי הזהר, נ"ל. ונראה לי עוד, הנה חוש הראות אינו רואה דרך מסך, משא"כ חוש השמע שומע אפילו דרך מסך ומלוכש וכותל, והנה בזה"ק הדברים גלויים לעין נראים שהם רזין, אמר תא חז"ו, משא"כ בגמרא הדברים הנסתרים הם מכוסים במלוכשם לא יושג בחוש הראות רק בחוש השמע, אמר תא שמע.

^{כד} כן הוא בבני יששכר מאמרי חדש סיון (מאמר ה אות ב): כתבתי כמה פעמים, האמונה הבאה לאדם מצד חקירתו ושכל האדם יש לו סוף, על כן גם לאמונתו יש סוף כשיכריחנו איזה מכריח וכיוצא, מה שאין כן האמונה מצד האין סוף ב"ה אין להאמונה זו סוף. והנה האמונה הזאת באת לנו מירושת אבותינו וממעמד הנכבד אשר השי"ת הסתיר ניצוצי אורה בהתורה

להיות סוף וקץ לדבר כיון שהוא מפאת שכל האנושי שיש לו תכלית, והנה הוא בסכנה שבאיזה זמן מן הזמנים יבא ח"ו לעבור את פי ד', כמו שתראה אריסטו היוני שהיה החכם הגדול שבאומות, וסיפרו מדותיו שגינה כל תחמודות תבל, רק הכל במדה ומשקל להכרח הקיום, ואחר כך סיפרו עליו שנלכד בתואר אשה יפה וזה היה סיבת מותו, והוא לבעבור שכל מדותיו ותמימות דרכיו לא היו מצד ציווי השי"ת בתורה, רק מפאת שכל אנושי שיש לו תכלית וסוף. מה שאין כן אנחנו בני ישראל בניסל לא-ל חי, תמימות דרכינו הוא מצד המצוה ב"ה, ושכל אלקי הוא אין סוף, הבן הדבר^{כה}.

הקדושה, היא היא הנאצלת ממנו מאור מעטה לבושו, והנה השכל המתבונן בתורה הנה שם הוא המלך הכבוד, ואפילו בפשטי התורה בהלכותיה שור בור מבעה הבער הנה שם המלך מסתתר בלבושיו, ויקבע האמונה בלב איש הישראלי כיתד בל תמות עולם ועד. והנה לפי זה הוא הנאמר בפסוק (תהלים יח, ט) תורת הוי"ה תמימה, כל התורה הוא הוי"ה השי"ת, משיבת נפש, תשיב כל נפשות ישראל העוסקים בה לאמונת השי"ת מבלי ספק, עדות ד' נאמנה, אמונתה הוא עדות להוי"ה, מחכימת פתי, הוא הפתי אשר יאמין מבלי מחקר, כי (משלי יד טו) פתי יאמין לכל דבר. וזהו הנאמר אתה הראת, היינו כל מה שהראת בהר במעמד הנכבד, הוא, לדעת כל ימי עולם, כי הוי"ה הוא גו', כי על ידי הראיה הזאת תדעו כל ימי עולם האמונה האמיתית מבלי מחקר. וזהו "הלואי אותי עזבו" שלא היו מתעסקים במחקר לדעת אותי לעמוד על המחקר מציאותו ויחודו, "ותורתי שמרו", שאז המאור שבה היה מחזירן למוטב, כי המאור שבתורה הלא הוא דבר אלקינו ניצוצי אורה מיוצר בראשית והוא כאלו עין בעין נראה ד' אלקינו, כי באמת בעסוק האדם בתורה נועם ד' אלקינו עלינו, הספיק מניצוצי אורותיו בתוך אותיות התורה, כי תיות הנה מניצוצי אורה מחיי החיים ב"ה.

וכן ראה במאמרי חדש אדר (מאמר ג דרוש ב) שכותב: אמונה מצד הקבלה הנה הוא בירושה עד אברהם אבינו, שאמר הקב"ה (בראשית יח, יט) כי ידעתי גו', שהשפיע בו השי"ת כח הדעת, אם כן השתלשלות האמונה זו באה מבחינת אי"ן סו"ף, על כן אין לאמונה זו סוף. אבל אמונה מצד חקירה האנושית, הנה באה מבעל סוף, על כן יוכל להיות ח"ו לאמונה זו סוף.

סוף

כה

ראה עוד במעין גנים (פ"ד אות יט) לרבינו בעל בני יששכר ז"ע, וד"ל: פירשנו בפסוק אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ד', והמשורר משבח רק אותן ההולכים בתורה. והדבר הזה קשה מאוד, וכי יש תמימי דרך בזולת דרכי התורה. והנראה, דהנה ארסטו היוני הכחיש מציאת הנבואה, להיות שאמר ששקל כל עניניו, ולא עסק בהבלים של העולם רק ההכרח לגוף, ואמר שאינו עוסק במותרות התאור רק עוסק ומתבונן בחכמה. ועל כן אמר, לו יהיה מציאת הנבואה תחת המציאות, היה מהראוי לו להיות נביא. ובנפשו דיבר, כי אין מציאת הנה רק לאיש הישראלי מהול, שיצא מן הטבע ונכנס תחת עול התורה, שהיא למעלה מן הטבע (עיי' שם במעין גנים ביאור ענין זה), כמו שהבטיח השי"ת למשה שלא תשרה שכינה על אומות העולם (ואל תשיבני מנבואי אומות העולם שהיו קודם מתן תורה, כי כל זה היה בעבור אהבת ישראל עם קרובו ובמקרה לפי שעה, יארך הסיפור בזה, יתבאר אי"ה במקום אחר). והדבר הזה יבינהו השכל, דכיון שקבלו ישראל התורה (אחר הכנת הברית קודם החתום בבשרם להיותם למעלה מן הטבע כנ"ל) עליהם ועל בנייהם לדורות עולם. א"כ תמימות דרכי התורה להם הוא בעצם, כיון שהם בני בניה של תורה. משא"כ לאומות העולם, גם תמימות דרכיהם הוא להם במקרה, כענין שאמר ארסטו (עם התפארו בתמימות דרכיו) בסוף ימיו נתפתה באשה זונה אשת רעהו, וזאת היתה סיבת מיתתו (עיי' ביערת דבש), ונתגלה קלונו שתמימות דרכיו היה במקרה. וזהו "אשרי תמימי דרך", רק אותן "ההולכים בתורת ד'", מיום שנולדים הם הולכים בתורה, כיון שהם מבני בניה של תורה. משא"כ אותן שאינם הולכין מיום הולדם בתורה, רק קנו לעצמם תמימות הדרך על פי השכל, הוא מקרי ואינו מתמיד (הלא תראה, כמה מהמתפקדים קנו לעצמם כמה וכמה מדות, כגון שלא להתכעס ולדבר בנחת וכיוצא, אבל קניית המדות להם אינו על פי התורה, רק על פי המחקר, על כן אם תעמוד על לכביהם תראה כי שבט תועבות בלכם מוסרים רשעים איש חורש און על רעהו ולבכם מלא מרמה, הרחק מד' אמותיהם).

וזהו שפירשנו אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ד' (תהלים קיט, א), דקשה וכי יש תמימי דרך שאינם הולכים בתורת ד'. ולדרכינו הנ"ל יונח, דודאי יש במתמם דרכיו על פי השכל וכענין המעשה דאריסטו שכתבתי. והנה אשרי הוא לשון חוזק (כמו שכתוב (ישעיהו א, יז) אשרו חמוץ), וזהו שאמר "אשרי תמימי דרך", תוקף וחוזק ויסוד מוסד יהיה לתמימי דרך "ההולכים בתורת ד'", אשר תמימותם הוא מפאת מה שצוה השי"ת בתורתו, מה שאין כן מי שמתמם מעשיו מצד שכלו אינו בטוח על החוזק ויסוד מוסד לעולם, כיון ששורש הדבר מוסד על פי השכל האנושי.

אחרי הראנו ד' אלקינו את כל דברי התורה הזאת, וכי זה כל האדם הישראלי לקיים את כל דברי התורה אפילו מצות השכליית מצד המצוה שהשמיענו את כל המצות האלה (לא מצד השכל האנושי), והנה זה נקרא שמיעה, שהוא קבלה מסיני שכל אלקי, מה שאין כן דבר הנעשה על פי התחייבות השכל האנושי נקרא ראייה (כענין (כתובות קט, א) רואה אני את דברי אדמון). הנה זהו ענין הנרצה בשעת מתן תורה, וכל העם רואים את הנשמע, אשר חוש הראות חלץ את בגדיו שהוא השתמשות בחוש ובשכל כמבואר, ולבש עצמו בבגדי חוש השמע, לעשות כל דברי התורה בבחינת שמיעה וקבלה מסיני דייקא כאשר צונו ד' אלקינו, הבן הדברים.

כני ישכר מאמרי חסידות סיון מאמר ה אות כז

התורה פועלת במקום התפלה

אבאר לך טעם מה שהתנוסס השי"ת עמנו בשעת מתן תורה לראות את הנשמע, על פי מה שנמצא במדרש חז"ל (מכילתא יד יג) על פסוק (שיר השירים ב, יד) "הראיני את מראיך השמיעני את קולך כי קולך ערב גו'" - בתפלה, "ומראך נאוה" - בתלמוד תורה, עד כאן דברי המדרש. והנה נראה לי לפרש דברי המדרש, שהתפלה אם היא מקובלת ניכרת על ידי הקול, כמו שאמרו (ברכות לד, ב) אם שגורה תפלתי בפי וכו'. והתלמוד תורה ניכרת במראה, כי המכוין הלכה לאמתה מעורר מדת ואמת כמו שכתבתי בכמה מקומות¹², כביכול הוא הארת אור פנים תרין תפוחין. על כן גם העוסק בתורה בעולם

¹² ראה מה שכתב רבינו זי"ע בבני יששכר מאמרי השבתות (מאמר ג אות ו): ואחשבה לדעת על פי מה שכתבתי כמה פעמים כמה שדרשו חז"ל (ברכות כ, ב) ישא ד' פניו אליך (במדבר טו, כז), אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבונו של עולם כתיב בך (דברים י, יז) אשר לא ישא פנים, מפני מה אתה נושא פנים לישראל דכתיב (במדבר ו, כו) ישא ד' פניו אליך. אמר להם הקב"ה, וכי לא אשא פנים לישראל, אני כתבתי (דברים ת, י) ואכלת ושבעת וברכת, והם מדקדקים על עצמם עד כזית עד כביצה, עד כאן דבריהם. הנה דבריהם ז"ל אינם מובנים בהסתכלות ראשון, דלכאורה נשיאת פנים מיקרי בשגם האדם מתחייב כך וכך ואינו ראוי שייטיבו עמו מצד מעשיו, אף על פי כן הנותן מצילו מהעונש ויהיה ליה נבזבזין [מתנות] בנדבה, זה מיקרי נשיאות פנים. והנה המלאכים בשואלם את פי השי"ת, הנה על כרחך לא שאלו מפני מה אתה נושא פנים לישראל, היינו שבקרנו את פנקסיהם וראינו שמצותיהם אינם מגיעים לשכר כזה שאתה נותן להם, דהמלאכים אינם יודעים

הזה חכמת אדם תאיר פניו (קהלת ה, א), הבן הדבר. נמצא התפלה ניכרת על ידי חוש השמע, והתלמוד תורה ניכרת על ידי חוש הראות. והנה קיימא לן (שבת יא, א) מפסיקין לקריאת שמע ואין מפסיקין לתפלה, כי תלמוד תורה גדולה מן התפלה. ממילא מה שהתפלה פועלת, נפעל ביותר על ידי התורה.

וזהו שהראה השי"ת מעלות התורה בשעת מתן תורה וכל העם רואים את הנשמע, הנה הנשמע היא התפלה כמו שאמרו כי קולך ערב בתפלה וכו", והנראה הוא התלמוד תורה כמו שאמרו ומראך נאווה בתלמוד תורה, הנה בשעת מתן תורה ראו את הנשמע, הנה עמד חוש הראות במקום חוש השמע, להורות שהתורה פועלת במקום התפלה, הבן.

בני יששכר מאמרי חדש סיון מאמר ה' אות כד

זה, דהרי כל המצות והעבירות המה במשקל א"ל דעות כמ"ש הרמב"ם (פ"ג מהל' תשובה ה"ב) הוא כפי כוונת כל אחד ואחד. וגם, מה הוא התירוץ של יוצר בראשית וכי לא אשא פנים וכו' אני אמרתי ואכלת ושבעת וכו', קשה ממה נפשך, אם מגיע להם בעד החומרא הזאת שכר כזה הנה לא מיקרי נשיאות פנים, רק היה לו להשי"ת להשיב מגיע להם השכר בעבור שמדקדקים על עצמם וכו', ובאם אינו מגיע להם בעד החומרא הזאת שכר כזה שוב נקרא נשיאות פנים. על כרחך לומר דהמלאכים רמו קראי אהודי, כתיב בך אשר לא ישא פנים, וכתיב ישא ד' פניו אליך משמע שאתה נושא פנים לישראל אפילו מה שאינם ראויים לפי המשקל של א"ל דעות, והבן הדבר. אם כן לפי זה צריכין להתבונן מהו התירוץ של הקב"ה, הרי אף על פי כן קשו קראי אהודי.

ואמרתיו בזה, ידוע (פרע"ח שער הסליחות פ"ח) י"ג מדות של רחמים הן המה כביכול י"ג תיקוני דיקנא כידוע. ומדת ואמת, המדה השביעית, הוא כביכול סוד אור פנים העליונים תרין תפותין קדישין, ובהתעוררות המדה הזאת להאיר לישראל נקרא נשיאות פנים, הארת פנים, יאר ד' פניו גו', ישא ד' פניו גו', עיין בכוונת האריז"ל (פרע"ח שכ"ו פ"א) בסוד הארת פני התוקע הוא לעורר מדת ואמת. והנה ישראל בהתהלכם בדרכי אמת מעוררים מדת ואמת, וכן בעוסקים בתורה בדבר הנעלם ומכוונים אל האמת, היינו הלכה לאמתתה, גם כן גורמים כנ"ל.

ובזה פירשנו הפסוק (תהלים פט, טז) אשרי העם יודעי תרועה ד' באור פניך יהלכון, התרועה אינה מבוארת בתורה בפירוש מה היא, ונפל הספק (ר"ה לר, א) אם גנוחי גנח או יילולי ייליל או תרווייהו, ועושים הכל מספק, ומכוונים הלכה לאמתה, כי הרואה יראה בזה (ח"ג רלד, ב) וברעיא מהימנא (שם) דכל הסדרים מיצרך צריכי ואין כאן ספק, נמצא כיון דישראל מכוונים על ידי פלפולם הלכה באמת, גורמים להאיר אור פנים היא מדת ואמת, ומגיע להם חיים כי (משלי טז, טז) כאור פני מלך חיים. וזהו לדעתי פירוש הפסוק "אשרי העם יודעי תרועה", שיודעים מה היא התרועה ואין כאן ספק אליבא דאמת, וכולהו סדרים מיצרך צריכי על פי האמת, ולמה עשה ד' ככה שיצטרכו לפלפל בדבר לידע מה היא התרועה עד שעל ידי הספק כונו להלכה באמת, היא כדי שיגרמו ישראל כיום הדין הנורא להאיר מדת ואמת אור פני מלך חיים, וזהו שאמר ד' באור פניך יהלכון", מכוונים להלכה להאיר אור פני מלך, הבן הדבר הנפלא הזה.

ובזה יתפרש גם כן דברי הז"ל ששאלו המלאכים מפני מה אתה נושא פנים לישראל, איזה דבר עושים בתמידות בכל יום שיהיו ראויים על ידי זה להארת אור פנים, אמר להם הקב"ה וכי לא אשא להם פנים אני כתבתי ואכלת ושבעת וברכת, הנה כפשוטו הכוונה דוקא שביעה ממש, והם על ידי יגיעתם בתורה דרשו, ואכלת שיעור אכילה בכל מקום כזית ושבעת זו שתיה, או לאידך מאן דאמר (יומא עט, ב) ואכלת ושבעת אכילה שיש בה שביעה והיינו כביצה, והגיעו בזה לכוונת האמת, על כן מאירים מדת ואמת אור פנים, על כן ראויים הם לנשיאות פנים אור פני מלך חיים (וכן הוא שהאמת גורם להם לישראל להלכה זו, בידועם שאפילו כזית וכביצה אינם יכולים לסגל בעצמם זולת בחסד הבורא, על כן צריכין לברכו גם על כזית וכביצה).

ועיין עוד בני יששכר מאמר חדש תשרי מאמר ג דרוש ו סימן ח.

שני ימי קבלת התורה

תורת חסד - תורה מפי הגבורה

בעת צאתנו מארץ מצרים היה הדבר בחפזון שלא על ידי מעשינו, והנה היה לישראל התגלות המאורות העליונים והשגת העליונים אשר זאת היא עיקר התורה. אבל להיות שהיה הדבר שלא על ידי מעשינו, לא נשאר הדבר בקיום. עד שנשתהו מ"ט יום, והלכו בכל יום ממדריגה למדריגה, בהשגה והכנה דרבה, עד שנשתלם שיעור קומתן בהשגה על ידי מעשיהם ותשוקתם והשתדלותם. ואז היו ראויין מן הדין אל התורה. הנה ההשגות שהשיגו בצאתם ממצרים הוא נקרא תורת חס"ד, ואחר-כך בשעת מתן תורתנו, תורה מפי הגבורה שמענו (מכות כג, ב), אחת דבר אלקים שתיים זו שמעתי, כי עו"ז לאלקים ולך ד' החס"ד (תהלים סב, יב-יג), הבן¹⁷.

והנה היוצר כל מבראשית, באותו אות שברא חדש ניסן, ברא רגל ימין בנפש (ספר יצירה פ"ח מ"ב), כי הוא מיוחד לפסיחה ודילוג, שהוא דילוג שלא כסדר המדריגה, כי הענין הנעשה בניסן הוא שלא כסדר המדריגה, כי לא נעשה הפעולה על ידי מעשינו רק בחפזון כנודע. ובאותו אות שברא חדש סיון, ברא רגל שמאל בנפש, שהיא מיוחד להלוך כסדר, כי הענין הנעשה בסיון הוא על ידי קבלת המוחין והשתלמות שיעור קומתנו בהליכה יום אחר יום כנודע, ואז הוא הליכה כסדר בב' רגלים¹⁸.

והנה קשה על מה עשה ד' ככה, שיהיה הארת פעולת המוחין והדרגין להשכלת

¹⁷ "וכן הוא בכל שנה ושנה, ביום טוב הראשון של פסח מאירין לישראל כל הדרגין והאורות העליונים, אבל הוא שלא על ידי מעשינו ונקרא תורת חסד, וזה לא נשאר לנו בקיום. וצונו השי"ת (ויקרא כג, טו) וספרתם לכם, לעצמיכם, להנאתכם ולטובתכם, וסופרין יום אחר יום, וניתוסף לנו בכל זמן מוחין אחרים, עד השתלמות שיעור קומה על ידי מעשינו, ואז ראויים אנחנו לקבל התורה מפי הגבורה (מצד הדין), על ידי מעשינו" (הענין הזה נתבאר באריכות עוד בהרכה מקומות בתורת רבותינו הקדושים).

¹⁸ בספר יצירה איתא ש"המליך אות ה' כו' וצר בהם טלה בעולם וניסן כשנה ורגל ימין בנפש זכר ונקבה... המליך אות ז' בהילוך כו' וצר בהם תאומים בעולם וסיון בשנה ורגל שמאל בנפש זכר ונקבה", עכ"ל. ומבאר בזה רבינו ז"ע (בני יששכר מאמרי חדש סיון מאמר אות ו): שהנה אי-אפשר להלוך ברגל אחד, ובחדש ניסן כשנגאלו אבותינו ממצרים ניתקן בחינת רגל ימין, ועדיין לא נקרא הליכה כי אי אפשר לילך ברגל אחד. ואחר כך בסיון, כשנתקן בחינת רגל שמאל, אז היו מוכנים לקבוע הלכות הליכות עולם. על כן "ביום הז'ה" דייקא "באו" (שמות יט, א), כשכבר ניתקן מה שנברא באות ז' היינו רגל השמאל ומה שנברא באות ה' היינו רגל ימין, אז באו בהליכה (וזה שורש חיבת ב"א מה שהיה בהתחלה א' רק רגל אחד נתהווה ב'), וזהו ביום הז'ה באו כשכבר נשלמו הז' וה'.

התורה נעשים כאחד יחד ביום טוב הראשון של פסח, ולא יהיה קיום להארה ההוא עד אשר נתחיל מחדש לספור יום אחר יום, ונקבל בכל יום הארה מחדש עד אשר נשלים שיעור קומה לקבלת התורה על ידי מעשינו, אם כן כל הארת יום ראשון של פסח הוא לריק ח"ו, ועל מה עשה השי"ת ככה. ופירשנו בזה, שהוא על דרך שאמרו רז"ל (גדה ל, ב) דהנשמה בבואה אל עולם הזה, ועודנה בעיבור במעי האם, מלמדין אותה כל התורה כולה, וכשבא הזמן שיצא העיבור לאויר העולם, בא מלאך וסטרו ומשכחין ממנו כל התורה. והנה על זה גם כן הקושיא, למה מלמדין אותה ח"ו לריק ומשכחין ממנו אחר כך.

אבל הוא, דהנה זאת התורה הנה היא נעלמת מעיני כל חי, ואין מבוא לאנוש עלי אדמה בארציות להשיג ממנה אפילו מעט קט, זולת בסיוע ועזר אלקי, כי הוא אמר ויהי, ומי יאמר לו מה תעשה. והנה אם הוא פעולת אלקי עולם אין מבוא לשכר ועונש, כיון שהוא דבר ההכרחי בגזירת היוצר בראשית. על כן משכחין ממנו כל התורה כולה בבואו אל העולם, כדי שיסגל ידיעת התורה אחר כך מרצונו ביגיעה ובחירה בדעת שלימה. ופעולת הלימוד שמלמדין אותו כל התורה במעי אמו מהני שתשאר בו חקוקה בכח העזר האלקי, כדי שיהיה יכול בארציות להוציא מן הכח אל הפועל, ובאם לא היה לו מציאות התורה בכח אין מבוא לבוא לנגוע בקצה ענתי התורה בעולם הזה. כדמיון שאי אפשר לדגי הים, שכל מציאת חיותם במים, שיהיו יכולים להשתדל ביגיעה לפרוח באויר כעוף השמים. ויותר מזה המשל כפלי כפלים לאין משער, המשכיל יבין. אבל כיון שנחקק בו בעזר אלקי רוחניות התורה, הגם שמשכחין ממנו מטעם הנ"ל, עם כל זה נשאר הדבר אצלו בכח, ועל ידי יגיעתו יכול להוציא הדבר מן הכח אל הפועל. והוא כדמיון בן אדם שראה איזה דבר ונשכח ממנו זמן רב, עם כל זה בעת שראה הדבר נחקק בכח הזכרון, ובמעט קט על ידי השתדלות יזכור כך וכך היה המעשה. כן הוא הענין הנרצה מה שמלמדין לאדם כל התורה קודם בואו לעולם הגם שמשכחין ממנו, בכדי שיבוא לו הענין ביגיעה על ידי בחירתו, אבל להיות שהוא מן הנמנע זולת בעזר אלקי, הנה כיון שנשאר אצלו בכח הזכרון הנה על ידי יגיעתו והשתדלותו יוכל להוציא הדבר מן הכח אל הפועל.

והנה כמו שזה הענין הוא בפרטות נשמת הישראלי בתולדתו, כן הוא הענין בכללות הכנסיה הקדושה, בעסק קבלת התורה המתחדשת בכל שנה ושנה כפי המקום והזמן לפי כחם וחילם. הנה כל הדרגין באים ביום א' דפסח שלא על ידי מעשינו, והנה אין להם קיום, ומצטרפים להשתדל להשיג הדבר יום אחר יום בהשתדלות על ידי מעשינו. והנה מה שבאים המוחין ביום א' דפסח גם זה לא לריק, כי מן הצורך הוא שיהיה הדבר נשאר נחקק בכח הזכרון בכדי שיהיה יכולת בידינו להוציא הדבר

מן הכח אל הפועל.

והנה לפי זה הלא תוכל להבין אשר ב' הענינים הם הנצרכים לקבלת התורה. ענין האחד הנעשה בכח האלקי להשאיר בנפש חקיקה וכח בכדי שיהיה מציאות לנפש להמציא מן הכח אל הפועל. והוא הענין הנעשה דרך דילוג ופסיחה שלא כסדר המדריגה רק כח אלקי עולם, והוא בחינת רגל ימין. והענין השני, הנעשה על ידי מעשינו כסדר המדריגה, והוא בחינת רגל שמאל. ואם כן התורה נקנית בב' רגלים, והוא ב' רגלי"ם פסח ושבעות, ומיצרך צריכי כמו שכתבתי לך. והנה ב' בחינות אהבה ויראה, הנצרכין לתרין גדפין אל התורה, על כן אורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרכת לעילא (תיקוני זהר כח, ב), דחנה מתחלה היא תורת חסד הניתנית בלא אתערותא דלתתא היא בחינת אהבה, והבחינה האחרת הנעשית על ידי מעשינו בגבול ומדה מדריגה אחר מדריגה הוא בחינת יראה, דבר המצמצם בקצה וגבול ומדה^{כט}.

ל
ני ישכר מאמרי מודש סיון מאמר א אות ז

^{כט}
"ובזה אפתח אנה פתחא לנפשאי להבין במעט קט מה שסיפרו לנו רז"ל (שבת לא, א) בהוא גר שבא להתגייר ואמר גייני על מנת שחלמדיני כל התורה כולה כשאני עומד על רגלי אח"ד, כי למה לי רגל הראשון כיון שהוא דבר שאינו מתקיים. והשיב לו, דעלך סני לחברך לא תעביד, שהוא מצות (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך (רעך ורעי' אביך) כמוך. שהוא בחינת אהבת השי"ת לישראל (כמו שישראל מצווין על אהבתו ית"ש), ולכן נתן להם זאת התורה תחילה בבחינת חסד ואהבה, בכדי שיהיו יכולין אחר כך להוציא מן הכח אל הפועל את התורה בגבול ומדה בחינת צמצום ויראה כל ימי עולם. וזהו (שמות ב יז) לבעבור נסו"ת אתכם בא האלקים (נסות היינו לשון הגבהה וקרבות, הוא האהבה), ובעבור תהיה יראתו (הוא היראה), הבן הדבר מה שאי אפשר לפרט בכתב". עיין עוד אגרא דכלה פרשת יתרו ד"ה ויאמר עוד כי לבעבור.

במאמרי חדש אדר (מאמר ב אות יט) "חזור" רבינו זי"ע על "הדברים בקיצור, ואומר": בספר יצירה: המליך אות ה' בשיחה וקשר לו כתר וכו', וברא בו טלה בעולם וניסן בשנה ורגל ימין בנפש זכר ונקבה. ואחר כך אמר, המליך אות ז' בהילוך וכו' וצר בו תאומים בעולם וסיון בשנה ורגל שמאל בנפש זכר ונקבה. הנה תראה, באות ה' נברא ניסן, והוא בחינת רגל ימין בנפש, והנה אי אפשר להלך ברגל אחד רק לדלג, והוא כביכול ענין הדילוג והפסיחה, וזכר לשמו שקרוי פסח (שמות יב, כז) כי פסח על בתי בני ישראל, והנה דרשו בו גם כן (פרי עץ חיים שער כא פ"ג) פס"ח פ"ה ס"ח, הנה זה הוא בהוספת אות ה' שאינו נכתב אבל נמסר בעל פה, והמשכיל יבין בספר יצירה המליך אות ה' בשיחה. והנה באות ז' נברא סיון הוא בחינת רגל שמאל בנפש, ובהשתלמות ב' הרגלים אז הוא ההילוך, על כן המליך אות ז' בהילוך, הליכות אלי מלכי בקדש (תהלים סח, כה), לקבוע הליכות עולם בתורה.

והנה כבר כתיב זה כמה פעמים יציאת מצרים היתה בחפזון, ואתנהירו כל הדרגין עילאין שלא על ידי מעשינו, דכתיב (שמות יב, לט) ולא יכלו להתמהמה, והיה הכל באיתערותא עילאה שלא על ידי מעשינו. וכן נעשה הדבר בכל שנה ושנה. וכיון שנעשה שלא על ידי מעשינו, אין הדבר בקיום, וחזור הדבר לקדמותו. על כן צונו השי"ת לספור ספירת העומר יום אחר יום עד בוא יום החמשים, שאז נשתלם שיעור קומת הקדושה על ידי מעשינו, והוא יום מתן תורתנו על ידי מעשינו על ידי איתערותא דלתתא. והדרגה הזאת נשאר לנו לברכה כיון שהוא על ידי מעשינו, וזהו וספרתם לכם להנאתכם ולטובתכם. מה שאין כן הארת חג הפסח הוא בחינת פסיחה ודילוג, והוא הנעשה בתורת חס"ד, מה שאין כן בחג השבעות תורה מפי הגבורה שמענו. נמצא ב' בחינות היה בעסק נתינת התורה, תורת חסד אשר היתה ההארה בבחינת חסד ואהבה בזמן צאתנו ממצרים בחדש ניסן הנברא באות ה', ותורה הנתונה בקולות וברקים באימה ויראה תורה מפי הגבורה בחדש סיון הנברא באות ז' כמו שכתבתי לעיל. על כל פנים תתבונן מזה, תרווייהו ומיצרך צריכי אל התורה, יראה

כחינת שרטוט וכחינת כתיבת האותיות

זאת התורה קיימא לן צריכה שרטוט (מגילה טז, ב), ודרשו חז"ל (ראש השנה כא, ב) בפסוק (קהלת ב, י) ביקש שלמה למצוא דברי חפץ - יצאה בת קול וכתוב יושר דברי אמת. ולדעתי, הוא הסוד דברי חפץ הוא סוד השרטוט, שהוא סוד התורה הנעלמה קודם התגלותה בבחינת באותיות הדבור. והוא סוד התורה בהיותה בבחינת מחשבה, סוד החכמה, הוא סוד "בראשית" תרגומו (תרגום ירושלמי המיוחס ליונתן) "בחוכמתא"^{לא}. וזהו שאמר הכתוב (משלי לא, כו) פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה, כי סוד החכמה אי אפשר להשיג אם לא על ידי שנתלכשה בבחינת אותיות הדבור, אנחנו מציצים מן החרכים על ידי האותיות סוד התורה הנעלמה, היא החסד הגמור אשר התחסד השי"ת עם ישראל עם קרובו אשר הליביש להם החכמה באותיות ולשון. וזהו סוד פיה פתחה בחכמה, אורייתא מחכמה נפקת (זהר ח"ב סב, א), ותורת חסד על לשונה, החסד שבתורה הוא שנתגלית לנו באותיות הלשון. ועל כן דרשו חז"ל (עירובין נה, א) כי חיים הם למוציאיהם (משלי ד, כב) למוציאיהם בפה בדבור דייקא, כי על ידי דבר הפה יתגלה הנעלם שבתורה סוד החכמה והמחשבה. וקראו חיים, כי החכמה תחיה (קהלת ז, יב), סוד המוחין נקרא חיים (כנודע מכוונות התפילין (פרי עץ חיים שער ו פ"א) אהי"ה הוי"ה אהי"ה בגימטריא חיים), וזהו שכתוב כי חיים (היינו סוד החכמה והמחשבה שבתורה הנקרא חיים) הם למוציאיהם (בפה בדבור דייקא), ובזולת הדבור לא תושג התורה במחשבה, וגם מה שמשיג משתכחת ממנו כדמיון המת המשתכח מן הלב^{לב}.

והנה ביקש שלמה למצוא דברי חפץ, סוד השרטוט, סוד החקיקה, התורה הנעלמה במחשבה מבלי התלכשות בדבור, יצתה בת קול וכתוב יושר דברי אמת, כי אי אפשר להשיג העולם רק על ידי כתיבה ואותיות הדבור.

והנה השי"ת צוה למשה נאמן ביתו קודם מתן תורה (שמות יט, יא) וקדשתם היום ומחר, לעשות הכנה לתורה שהיא מסוד הקדש חכמה (אורייתא מחכמה נפקת, וחכמה נקרא קדש (זהר שם קכא, א) כמה דאת אמר (תהלים כ, ג) ישלך עזרך מקדש). ומשה הוסיף יום אחד מדעתו, וסוד הדעת שלו (כמו שנתבאר אצלנו באורך^{לב}). ואחר כך וידבר אלקים את

ואהבה, והן המה התרין גרפין אל התורה ומצות. והמשכיל יבין הדבר בסוד מעשה בראשית, צמצום והתפשטות, י"ה או"ר ויה"י או"ר בגימטריא ע"ת לעשות לד' (ועיין עוד מאמרי חורש שבט מאמר ב אות ד).

לא "הג"ה: זהו שסידר המשורר (בזמר א-ל-מסתתר) בראשית תורתך הקדומה רשומה חכמתך הסתומה".

לב "הג"ה: התבונן מה שכתב הרב בעל גור אריה בנתיבות (עולם, נתיב התורה פ"א) דמשום הכי חיים הם למוציאיהם בפה דייקא, כי (בראשית ז, ז) ויהי האדם לנפש חיה, מתרגמין לרוח ממלא, אם כן הרוח ממלא הוא הנפש חיה, וכשאין מוציא בפה לא תוצדק בו נפש חיה. והנה טעמא בעי על זה, ולפי מה שכתבתי ניחא בטוב טעם.

לב עיין בני יששכר מאמר חדש אדר מאמר ב דרוש א-ב, וברגל ישרה מערכת מ ערך משה, ובעוד כמה מקומות.

כל הדברים האלה, גילה לנו התורה כביכול על ידי אותיות הדבור (כי אי אפשר להשיג התורה הנעלמה מבלי התלבשות כנ"ל). והנה עיקר תשוקה הנכבדת לנו ולנפשותינו היא התורה הנעלמה, אשר אליה נכספו צבא מרום (שבת פח, א), כי בודאי לא על גשמיית הענינים נכספו אשר אין נוהג ביניהם, ומשה השיב להם בגזרתו ית"ש משא ומתן יש בינכם וכו', קנאה וכו', פריה ורביה וכו', רצ"ל אי אפשר להשיג התורה הנעלמה אם לא על ידי וכו' כנ"ל.

והנה חסדו יתברך גבר עלינו ליתן לנו השגת התורה הנעלמה על ידי אותיות הדבור, והנה הם שני בחינות ימים בחג הקדוש הלזה [של שבועות]. היינו יום ראשון הוא עדיין מסוד המוחין חב"ד התורה הנעלמה, ויום השני מהתגלות הענינים לנו והלבשתן בדבור. והנה השי"ת כאשר נתן לנו את התורה, וידבר אלקים, היה ביום שאחר הכנת המוחין, כי זה חסדו ית"ש עלינו ותורת חסד על לשונה דייקא. מה שאין כן אנחנו, לזכר חסדי השי"ת, עלינו לשבחו על חסדיו וטובותיו אשר הטעימנו דבר שלא ניתן לצבא מרום. והנה ביותר אנחנו צריכין להודות לו על התורה הנעלמה אשר אליה נכספו המלאכים ולא זכו אליה, הנה לבעבור זה אנחנו עושים וחוגגים את החג ביום ביום ו' [סיון], יום אחד קודם למתן תורה בהתלבשות הדבור, והיום המוקדם הוא יום אשר האירה התורה הנעלמה, שהרי השי"ת לא אמר רק "וקדשתם" הכנה אל' הקדש חכמה, "היום ומחר", אם כן היום השלישי כבר האירה התורה הנעלמה אורייתא מחכמה נפקת יסוד הקדש. והוספת משה יום אחד הוא שתתגלה התורה בדבור, ועל ידי האותיות והדיבור יושג לנו אור התורה הנעלמה אשר האירה בעולמות ביום ו' לחדש. על כן אנחנו חוגגים בשמחת התורה ביום ו' לחדש, כי השי"ת צוה לנו לשמוח בשמחת התורה הנעלמה, שהיא העיקרית, אשר לא נתגלית לצבא מרום, ונתגלית לנו על ידי הלבשה בדיבורי אותיות^{לד}.

לד

בשער יששכר (מאמרי חדש סיון מאמר זמן מתן תורתנו אות א) כותב רבינו זי"ע על פי דברים אלה: ביום ו' בסיון, עליו רצון היוצר בראשית ית"ש, ויום אחד הוסיף משה מדעתו, אבל הרצון ית"ש היה ליום ו', והיו מוכנים אז ומוכשרים לקבל התורה, והשיגו ביום ההוא פנימיות התורה וענינה, כמו שכתב הבני יששכר, רק ביום השני היה הציווי בפועל. עם כל זה אנו עושים החג רק ביום ו', שאז לא היו עדיין בבחינת מצווה ועושה, שנצטוו לעשות רק ביום המחרת, ביום ז' בסיון. ומזה ראה גדול שאינו מצווה ועושה ממצווה ועושה, דהרי חוגגים יום ו' ולא יום ז'. ולכן אמר רב יוסף (קידושין לא, א) מריש הוה אמינא, מאן דהוה אמר לי הלכה כרבי יהודה, דאמר: סומא פטור מן המצות, עבידנא יומא טבא לרבנן, דהא לא מיפקידנא והא עבידנא, השתא דשמעיתא להא דאמר רבי חנינא: גדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה, אדרבה, מאן דאמר לי דאין הלכה כרבי יהודה, עבידנא יומא טבא לרבנן. ועל-זה רב יוסף בימא דעצרתא אמר: עברי לי עגלא תלתא, אמר, אי לא האי יומא דקא גרים, כמה יוסף איכא בשוקא (פסחים סח, ב), דהרי הוא סומא ופטור מן המצוה. אבל יש לו ראייה מוכחת מיום הזה דאורייתא, דנראה מעלה יותר לבחינת אינו מצווה ועושה, על כן משיבת נפשו בזה גם כן, כיון דבתורת סומא אינו מצווה ועושה.

וזהו שתמצא בתורה, בחג השבועות נאמר (דברים טו, י) ועשית חג שבועות לד' אלקיך, מה שאין כן חג הסוכות נאמר (שם יג) חג הסוכות תעשה לך. והגם שבפסח גם כן נאמר (שם א) ועשית פסח לד' אלקיך, זה נאמר על הקרבן ולא על החג. אבל הוא הנרצה, שהתורה מצוית אותנו לשעות קביעות החג הזה ביום הנסתר דייקא שהוא לד' אלקינו, כי (דברים כט, כח) הנסתר לד' אלקינו, ואנחנו מצווין לעשות החג ביום הנסתר. והנה ידיד הקורא, לא קבלתי, אבל כל דברינו בדרך אפשר, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצוננו.

לה
בני יששכר מאמרי חודש ניסן מאמר ד אות ג

רשימה והכנה לפני נתינת התורה בפועל

נודע קושיית הרמ"ע (מובא במגן אברהם באורח חיים סימן תצד) איך אנו אומרים בשבועות, יום ו' בסיון, זמן מתן תורתנו, עיי"ש. ויש לפרש לענ"ד, דהנה כזה כבר נמצא בכתבי האריז"ל (בפרי עץ חיים שער חג המצות פ"ז) לענין שביעי של פסח, שכתב כוונת עיקר היום-טוב אז כיון שכל המוחין נכללים במוח הראשון, שהוא חכמה בסוד (תהילים קד, כד) כולם בחכמה עשית. ובסוף השבוע, שנשלם מוח ראשון הנקרא חכמה, הוא יום טוב. ולפי זה קשה מדוע שביעי של פסח, שהוא יום ו' לעומר - יום-טוב גמור מן התורה, ויום ז' שלאחריו אינו יום-טוב (לבני ארץ ישראל). הלוא לפי הסברא היה מהראוי שהיום הז' לספירה יהיה יום טוב, כי אז נשלם המוח הראשון לגמרי. ותירוץ, דביום ו' לספירה, כיון שאז נכנס סוד רשימו של מוח אבא דגדלות ב' אז הוא יום טוב גמור שהוא עיקר, אבל ביום ז' לעומר אף על פי שאז נכנס עצמות המוח, אינו יום טוב, כי אין זה חידוש אחרי שכבר נכנס הרשימו, עיי"ש.

ועל דרך זה יש לומר גם כן בחג השבועות, כי צריכים להבין גם כן הפסוק שאמר השי"ת למשה (שמות יט, יא) "והיו נכונים ליום השלישי", יום ו' בסיון, "כי ביום השלישי ירד ד' לעיני כל העם על הר סיני", דלכאורה לא היה זה עיקר התכלית, כי העיקר היה קבלת התורה, והוה ליה למימר "כי ביום השלישי יתן ד' לכם את התורה".

לה

בספר בית שלמה (אות י) מסופר שבהיות רבינו הקדוש בעל שם שלמה זי"ע קטן כבן ד' שנים, הובילו אביו רבינו הקדוש בעל יודעי בינה זי"ע, לדינוב על חג השבועות, לזקנו רבינו הקדוש בעל בני יששכר זי"ע. לקח אותו זקנו רבינו בעל בני יששכר, והושיבו בחיקו, ואמר לו דברי תורה הלז, שיום א' של קבלת התורה הוא בבחינת חקיקה ושרטוט שבתורה, ויום השני הוא בבחינת כתיבה שבתורה. אחד מבני ביתו של רבינו בעל בני יששכר זי"ע, בראותו איך הסב הדברים אל הנער היושב בחיקו, עמד משתומם ומתפלא ושואל על המחזה האיומה, איך הוא מטעים דברים עמוקים מני ים לתינוק קטן כזה. אמר לו רבינו בעל בני יששכר: "דע כי זה הבחינה אשר אמרתי לעלם נחמד הלזה אליו נאמר בלשון שרטוט וחקיקה, ומה שאומרים לגדול בשנים הוא בבחינת כתיבה". וכן היה, כי אמרות קדושות אלו נרשם אז היטב בזכרון קדשו של רבינו בעל שם שלמה, וידע תמיד לספר את מה ששמע מזקינו בטל ילדותו.

אכן לפי האמור יתכן, כי באמת נתינת התורה לא היה ביום השלישי רק ביום הרביעי, שהוא בז' בסיון, רק שביום השלישי, שהוא יום נ' לספירה, שנגמר כל העבודה של הספירה הקדושה, ונעשה הרשימה שהוא ההכנה הגמורה לקבלת התורה בפועל ממש. ולזה אמר רק "ירד ד'", היינו שהשי"ת כביכול יוריד השפעות אור זיו שכינתו על הר סיני ביום הזה לעשות הרשימה. ואחר-כך ביום ב' יהיה נתינת התורה בפועל.

ומתורץ קושיית הרמ"ע במגן אברהם, כי עיקר היום-טוב מדאורייתא הוא רק בזמן שנעשה הרשימה וההכנה העיקרית, ואחר כך ביום ב', שנעשה בפועל ממש, אינו יום טוב מדאורייתא.¹⁷

מפארת בניס לחג השנעות ד"ה ויאמר

"אש שחורה" ו"אש לבנה"

אמרו חז"ל (הובא ברש"י דברים לג, ב) שהתורה היתה כתובה מאז לפניו באש שחורה על גב אש לבנה. ואפשר לפרש ש"אש שחורה" היא האש השורפת את כח היצר הרע והטומאה. וכמו שאמרו חז"ל (סוכה נב, ב) אם פגע בכך מנוול זה משכהו לבית המדרש, אם ברזל הוא מתפוצץ, דכתיב (ירמיהו כג, כט) הלא כה דברי כאש נאום ד' גוי'. ו"אש לבנה" היא אש מאוד נעלה ורוחני, כאש השמים, שהוא ענין השגת בתורה וחכמת ד'.

והנה, אף הלומד תורה רק בבחינת "אש שחורה", לשרוף הרע, מכל מקום בהיותה כתובה "על גבי אש לבנה", הוא משיג גם אש רוחני ונעלה של התורה הקדושה. ואפשר שזה הוא ענין מה שאמרו חז"ל (פסחים ג, ב) לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אע"פ שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה. "שלא לשמה" הוא לבטל ולשבור היצר הרע, בבחינת אש שחורה, ומתוך שלא לשמה בא לשמה, היינו שזוכה

¹⁷ ראה בשער יששכר (מאמרי חדש אייר מאמר פסחא זעירא אות יב) מה שהעיר רבינו זי"ע ש"רואין אנחנו כל חרש ניסן בעתותי קודש עד חג השבועות, העיקר הוא ההתחלה והכנה יותר מהמעשה בעצמותה. כמו שנקרא חג הפסח, ובאמת אין לנו פסח בימינו בעוונותינו-הרבים, וגם אז היה הקרבת הפסח רק בערב יום טוב, והיה לנו לקרותו רק חג המצות בלבד, אולם הקרבת הפסח היה ב"ד, טרם היום טוב, רק בערב פסח, ועם כל זה קורין אנו את החג הקדוש בעצמו על הפס"ח, שהיה הכנה בערב יום טוב. וכן הכוונה כתבו בכהאריז"ל ל'ו' של פסח, שאז נכנס הרשימו ממוח חכמה בהשלמתו בשבוע א' לספירת העומר, אם כי עיקר המוח נכנס בליל ז' שהוא אחרון של פסח, עם כל זה יום טוב דאורייתא רק בז' של פסח, שעיקר הוא ההתחלה ורשימו שנכנס, אם כי בעצמותו הוא נכנס רק ביום שני, עיי"ש. וכן כל ספירת העומר, רק הכנה לחג השבועות, וחג השבועות בעצמו קבלת התורה נמצא בעצמותו ז' בסיון נ"א לספירה, רק הכנה וחיקקה היה אז לקבלת התורה ביום ו' סיון, על כן הוא יום טוב דאורייתא זמן מתן תורתנו, והעיקר בעל כרחך הוא ההכנה ביום ו' בסיון... והמבין יבין, ועיין שם עוד שזוהו מנהגינו לערוך סעודת פסח שני בזמן הקרבת קרפן פסח, אם כי עיקר אכילתו היה רק בט"ו, כי העיקר הוא בעת הכנה לזמן אכילתו, וההתחלה הוא העיקר, עיי"ש.

לתורה גם באש לבנה, וכמאמר חז"ל (אבות פ"ו מ"א) כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה כו' ומגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק כו'. ואפשר שזה ענין (שבת פז, א) "יום אחד הוסיף משה מדעתו". שביום זה קיבלו התורה בבחינת "אש שחורה" - להיות לו לאדם עזר כנגד היצה"ר, ע"ד שאמרו (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו, "והסכים הקב"ה עמו". ושוב למחרתו זכו לקבל התורה בבחינת "על גבי אש לבנה", להשיג גם עומק חכמת תורתנו הקדושה כנגלה ובנסתר.

קונטרסי עולמ שנת תשנ"ז - נעילת חג השבועות

נשמות ישראל אשר עמדו בהר סיני

"יום אחד הוסיף משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו" (שבת פז, א). מפורסמת הקושיא, דלפי"ז נמצא שניתנה תורה רק ביום החמישים ואחד, וא"כ למה מקדימים אנו לומר "זמן מתן תורתנו" ביום החמישים. ונראה לבאר על פי המדרש (שמו"ר פכ"ח ו) מה שהנביאים עתידים להתנבאות בכל דור ודור קבלו מהר סיני, שכן משה אומר להם לישראל (דברים כט, יד) כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום ואת אשר איננו פה עמנו היום, עמנו עומד היום אין כתיב כאן, אלא עמנו היום, אלו הנשמות העתידות להבראות שאין בהם ממש שלא נאמרה בהם עמידה, שאע"פ שלא היו באותה שעה, כל אחד ואחד קבל את שלו, עיי"ש. ולפי"ז נמצא ששתי קבלות התורה היו, האחת לדור המדבר אשר היו עומדים שם בגופן, והשנית לנשמות העתידות להיוולד, שהיו שם בנשמתן לבד, ולכן לא נאמר בהן "עומדות".

ויתכן, שאע"פ שמתן תורה לדור המדבר אכן היתה ביום החמישים ואחד, אבל עוד הקדים לתת התורה לנשמות ביום החמישים, כי תורה הניתנת לנשמה בלבד, לא צריכה להיות מצומצמת כל כך עד שהיא לבושה בלבוש הגשמי, ורק ביום לאחר זה היתה השכינה צריכה לירד להר סיני להיות לעיני העם, בצמצום לבוש הגשמי ממש. וזה שהוסיף יום משה מדעתו, כדי לתת התורה ביום זה (החמישים) לכל נשמות ישראל העתידות להיוולד בדורות הבאים. והסכים הקב"ה עמו, כדי שחופן ממה שיקבלו התורה במסורה איש מפי איש, יקבלוה גם מהר סיני. וזה שורש מאמר חז"ל (ויק"ר פ"א כב) שאפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לומר לפני רבו כלן נאמרו למשה בסיני. ולפי"ז נמצא, שעיקר זמן תורתנו שנקבע לדורות הבאים, היה היום בו קבלו נשמותיהם את התורה במעמד הר סיני, ביום החמישים, כי הוא באמת זמן תורתנו.

קונטרסי עולמ שנת ה'תש"ס - ליל ב' דשבועות

נתינת התורה וקבלת התורה

בתפארת ישראל למהר"ל מפראג ז"ל (פרק כו) תירץ הקושיא שכיון שיצאו ממצרים ביום ה', ולכולי עלמא בשבת ניתנה תורה, אם כן הוי יום נ"א לספירה. ותירץ המהר"ל, דיום ראשון היה זמן מתן תורתנו ביום חמשים לספירה, ועד שהגיע התורה אל המקבל היה יום נ"א לספירה, ומכל מקום זמן מתן תורה הוא ביום החמשים, עיי"ש. והוא מתאים באמת עם דברי הרמ"ע שבא לרמז על יו"ט שני של גליות, שהוא דרבנן, תורה שבעל פה, מלכות פה, תורה שבעל פה קרינן לה, בחינת מקבל (נוקבא), על כן עד שיגיע אצלנו לקב"ל התורה הוא כבר יום שני של שבועות (בחינת אשה המקבלת), וזמן מתן תורה היה ביום הנ' לספירה, א' דשבועות, כדברי מהר"ל, והיינו מנות"ן התורה ית"ש, בחינת זעיר אנפין, תורה שבכתב, יו"ט מן התורה, והבן.

^{לז} שער יששכר מאמרי חמש סיון מאמר זמן מתן תורתנו אות ט

"יום אחד הוסיף משה מדעתו"

להוליד מדות טובות וקדושות

"ממרים הייתם עם ד' מיום דעתי אתכם" (עקב ט, כד). נראה לי רמז הפסוק, ידוע דבג' ימי הגבלה הוסיף משה יום אחד מדעתו, ואמרו בגמרא (שבת פז, א) מה דרש, וקדשתם היום ומחר (שמות יט, י) מה היום לילד עמו כו', והקשו בתוספות (ד"ה היום) דאם כן לא מיקרי מדעתו, כיון שהוציא זה מפשט דברי השי"ת, עיין שם.

והנה נראה לי בזה דאותן ג' ימי הגבלה היו להכנת המוחין חכמה בינה דעת אל התורה. והנה הב' ימים שהם נגד חכמה ובינה, צוה השי"ת בפירוש. ורמז בדבריו, שידרוש משה יום הג' שהוא נגד הדעת, כי למשה היה למנה מדת הדע"ת, אשר ידעו הש"ם גו'^{לח} (דברים לד, י). ובלא זה ידוע למשכילים שסוד הדעת אין לו כלי בפני עצמו, רק הוא אמצעית דחכמה ובינה, והוא קיום כל המדות, שעל ידי הדעת שהוא הדביקות בענין המושכל מוציא מן הכח אל הפועל הענין אשר הועלה בחכמה ובינה. על כן נדרש מהיו"ם ומח"ר, שהוא נגד מוח חכמה ובינה, נדרש ענין דעת יום הג', ודוקא על ידי

^{לז} עיין עוד שם באות י.

^{לח} עיין עוד אגרא דכלה פרשת בשלח ד"ה ויבקעו המים, וריש פרשת כי תשא.

משה, הוא ראוי לכך לדרשו לטובה^{לט}.

והנה אפרש ביותר, הדעת הוא קיום כל המדות, שעל ידי הדעת, שהוא הדבקות בדבר המושכל, מתעורר האדם למדות הבנין, דהיינו יראה ואהבה והתפארות, הבאה לאדם מהשכלת חכמה ובינה, שהוא המושכל הראשון והשני, ודביקות הדעת ממוצע בין השכל והמדות. ובשביל זה נקרא חכמה ובינה אב ואם, המולידים התולדות, דהיינו יראה ואהבה וענפייהן, על ידי הדע"ת שהוא התקשרות, והבן^מ. והנה זה לעומת זה עשה אלקים, אית יראה ואית יראה, אית אהבה ואית אהבה (וזהר ח"א יא, ב), דהיינו כמו שיש יראה ואהבה בקדושה כמו כן יש יראות רעות ואהבות רעות מעסקי העולם ותענוגיו, ובאים מס"מ ונוקבא דיליה לילי"ת, שהם כלל הז' מדות דסטרא אחרא, כמו להבדיל בקדושה זעיר ונוקביה הם כלל המדות דקדושה. וביטול היראות ואהבות רעות הללו הם על ידי התורה, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי תבלין זו תורה, על כן תורה בגימטריא ס"מ לילי"ת^{מא}, לרמז שעל ידי התורה בדחילו ורחימו מבטלים היראה ואהבה רעה הבאים מקליפות הנ"ל. וזכור תזכור ותבין את אשר כתבנו דעיקר היראה ואהבה בא על ידי דביקות הדעת, שהיא עטרא דחסדים וגבורות, כנודע למשכילים בחכמה. והנה הדעת הכין להם משה על ידי יום אחד שהוסיף מדעתו דוקא ברצון השי"ת וכנזכר לעיל, והבן מאוד^{מב}.

^{לט}
ראה עוד בבני יששכר מאמרי חדש תשרי מאמר יב סימן ב: כבר כתבנו במקום אחר על הא דקאמרי רבנן בשלשה ימי הגבלה אשר משה הוסיף יום אחד מדעתו, כי השי"ת אמר וקדשתם היום ומחר, ומשה אמר היו נכונים לשלשת ימים, ואמרו בגמרא מאי דרש, ואמרו דרש וקדשתם היום ומחר, מה מחר לילו עמו אף היום לילו עמו. והקשו בתוספות אם כן היקש הוא וניתן לדרוש, והאיך אמרו הוסיף מדעתו. וכתבנו מזה, דהנה יש להתבונן איזה טעם למה לא אמר השי"ת בפירוש שלשה ימים. אך הוא לדעתי דקבלת התורה היתה צריכה להיות בחכמה בינה ודעת, וידוע דבחינת הדעת אינו כלי בפני עצמו, רק הוא נמשך מן חכמה ובינה להשפיע בתוך המדות, והדברים ארוכים לא עת האסף פה, יעוין בדבריני בדרושי חג השבועות. והדעת שייך למשה נשמתו מן סוד הדעת, אשר ידעו י"י וכו', על כן בחינת הדעת (הנמשך מן חכמה בינה) צריך הוא להמשיך לישראל. על כן אמר השי"ת בו בלשון (לא בפירוש) "וקדשתם היום ומחר" (נגד בחינת חכמה ובינה), ומשה סוד הדעת המציא מזה יום שלישי הוא נגד בחינת הדעת, וזה שאמרו משה הוסיף יום אחד מדעתו, והבן.

^מ
עיי' בני יששכר מאמרי חודש אדר מאמר ג סימן א (ונדפס באגרא דכלה סוף פרשת יתרו), ועוד.

^{מא}
עיי' בני יששכר מאמרי השבתות מאמר א סימן ה ומאמר ב סימן ג.

^{מב}
בדרשה לפני אקדמות (חג השבועות תשנ"ה) ביאר כ"ק רבינו שליט"א את הענין מה שלא אמר הקב"ה לקדש גם את יום השלישי שהוא נגד דע"ת, אע"פ שהוא קיום המדות וחיותן ואם לא יקשר האדם דעתו בחוץ ובהתמדה לא יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית. והוא על פי דבריו הקדושים של רבינו בעל בני יששכר זי"ע (באגרא דכלה פרשת בחקותי) עה"כ (ויקרא כו, יט) ושברתי את גאו'ן עוזכם, שפירש גאו'ן יכונה למוחין (עיי' במאורי אור), ולזה אמר שיהיה בגלות שבירת המוחין, דהיינו שיהיו המוחין קטנים. והוא בשורה טובה ורחמנות לישראל, על דרך שכתב בחובות הלבבות (שער הבחינה פ"ה) שטובה גדולה הוא לתינוק שאין לו דעת ומוחין גדולים, כי אלו היה לו דעת שלם ויבין מה בינו לבין אדם גדול, ויראה את עצמו מלוכלך מחוסר הנקיות, לא היה יכול לחיות על פני תבל מגודל העיגום, אבל כשאין לו דעת שלם הוא טובה לו, וכן החולה כשהוא מבלבל בדעתו. וכמו כן אנתנו בגלות החל הזה, אילו היה לנו דעת ומוחין גדולים להבין

ובזה נבוא לפרש הפסוק ברמז נכון, "ממרים" הם הס"ם ונוקביה שהמרו במקום בעת בריאת האדם כנודע, שעל כן הפילו השי"ת, "הייתם" לשון שבירה, כמ"ש בדניאל (ת, כז) נהיית ונחליתי, ורצ"ל אותן הממרים שברתם, "עם ד'", הוא התורה שהוא כולה שמותיו יתברך וכולם סובבים על השם הנכבד הוי"ה. וזהו תורת י"י תמימה (תהלים יט, ח), רצ"ל כל התורה כולה היא רק שם הוי"ה²², עיין בשל"ה. "מיום דעת" אתכ"ס", ר"ל הסגולה הלז באת לכם על ידי היום שלי, הדעת שלי שהשפעת לי לכם בהוספת היום, כדי לכלול בכך הדעת שהוא עיטרא דחסדים וגבורות, יראה ואהבה דקדושה, ועל ידי זה יבוטלו הממרי"ם הנ"ל, שמהם בא היראה ואהבה דסטרא אחרא, יבוטלו מכח הדעת דקדושה, והבן.

אגרא דכלה פרשט עקב ד"ה ממרים

איך נוטל כבוד מבית חיינו, ולהתבונן בגלות השכינה ובניה שפלים ונכזים דוויים וסחופים, לא היה באפשרי כמעט לחיות, אבל להיות דעתינו קצרה היא ישועה לנו, להיות לנו עמידה וקיום בגוף, עד אשר יאור השי"י לנו ברוב רחמיו, ע"ש. ובאמת, זהו ענין שאמר קהלת (א, יח) "ויסיף דעת יוסיף מכאוב".

ובזה מוכן מה שאמרו חז"ל (סוטה ג, א) "אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות", שהוא מטעם שמרחם השי"ת על עמו, שאם יראה האדם א"ע מלוכלך ומטונף ע"י החטא והעבירה ומתבונן במה שהכעיס את השי"ת שגומל אתו חסדים טובים בכל יום בכל עת ובכל שעה, לא היה יכול לחיות אפילו רגע קט מגודל הצער, לכן הקב"ה מסלק ממנו הדעת לפי שעה, כי הוא טובה גדולה לו, כחולה שנטלה ממנו הדעת שלא ירגיש במכאוביו.

ועל פי זה יובן, שמגודל רחמנות השי"ת על עמו ישראל לא צוה לקדשם בתיקון הדעת, כי אם יתבוננו ישראל בדעתם שזה עתה יצאו ממצרים ערות הארץ, והיו משוקעים בה במ"ט שערי טומאה, וידעו גודל לכלוכם וחסרון נקיותם, לא יוכלו לחיות מגודל העיגום ר"ל. וכן הוא בכל דור ודור, בעת שצריכין בחשכות הגלות לקבל את התורה בזמן מתן תורה, הרי אם יהיה להם שלימות הדעת להבין באמת את מצבם בעומק הגלות, לא יוכלו לעמוד ולהתקיים לגשת לקבלת התורה. אמנם בכל זאת "הוסיף משה יום אחד מדעתו", להכנת הדעת. ונראה שהוא מפני, שכדאי לעבור כל הבושות והעגמו"פ שבעולם רק כדי לקבל תורה הק' בדע"ת צלולה, ומתוך אהבה ויראה. כי כל היסורים והצער שבעולם אינם שקולים כנגד צער ומכאוב זה, אם צריכין לקבל התורה הק' כקטן ושוטה, אשר אין לו דעת ואינו מרגיש. ולזה "הסכים הקב"ה עמו", כי ראה מסירת נפשם של ישראל, שמוכנים לסבול כל היסורים ובלבד לזכות לקבל התורה הק' בשלימות הדעת והמדות.

ובאמת כן הוא טבע של הקונה חכמה ובינה, אשר שאיפתו לבא גם לכלל דעת, שכן אמר שלמה (משלי יח, טו) לב נבו"ן יקנה דע"ת ואזן חכמ"ם תבקש דע"ת, וישראל בהיותם (דברים ד, ו) עם חכ"ם ונבו"ן, מסרו נפשם וקבלו עליהם כל יסורים ומכאובים, להיות הכל כדאי שהעיקר הוא לזכות ולקבל התורה מתוך דעת דקדושה, שירגישו בנפשם אהבת ד' ופחד גאון עזו.

ובזה יש לפרש לשון בעל האקדמות, "כבכי תרי ותלת דאפתח בנקשותא", היינו ב' הפתחים של חכמ"ה וביני"ה, וגם פתח השלישי, שהוא הדע"ת, כדי שאפתח בנקשות"א, היינו במדת יראה ואהבה, שעל ידי התעוררות המוחין, חכמה בינה ודעת, יתעוררו מדות היראה והאהבה. וכל זה ברשות הבורא עולם וסובלו "עדי לקשיותא", היינו סוף יומיין אלו בעוקבתא דמשיחא, בגודל חשכות הגלות, אשר עליהם ביקש דוד המלך (תהלים עא, ט) אל תשליכני לעת זקנה ככלות כחי אל תעזבני, והבן. ובה יש לפרש מ"ש (הושע ו, ב) "יחינו מיומים ביום השלישי יקמנו ונחיה לפניו ונדע"ה נרדפה לדע"ת את ד"י. ד"יחינו מיומים" הם שני ימים ראשונים של ימי הגבלה, שהם נגד חכמ"ה וביני"ה, וגדלה מעלת "ביום השלישי" שהוסיף משה מדעתו, שאז "יקמנו ונחיה לפניו ונדע"ה נרדפה לדע"ת את ד"י, כי על ידי שנתקע מחשבתנו בקשר אמיץ וחזק מאוד בגדולת אין סוף ב"ה, יהיה הדע"ת חיות וקיום המדות, עיי"ש עוד.

מג עיין עוד בני יששכר מאמרי השבתות מאמר א סימן כא.

שיחזור מכל הגליות

בצאת ישראל ממצרים, התחילה גאולתם משם, אבל היא נמשכת עד קבלת התורה, בשעה ששמעו ישראל מאמר "אנכי ד' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים". כלומר, ששמיעת "אנכי ד' אלקיך", בזה נסתיימה את אשר הוצאתיך מארץ מצרים. והביאור בזה כפשוטו, שיציאת מצרים ענינה "עבדי ד' ולא עבדי פרעה" (מגילה יד, א), וכל זמן שאינם עבדי ד', אכתי עבדי פרעה הם. ולכן, בזמן שנקבעה האמונה בלבם, בשמיעת "אנכי ד' אלקיך", אז הוא שנעשו עבדי ד', ועי"ז נשתחררו מעבדות פרעה.

הדבר מבואר יותר בזוה"ק (ח"ב פה, א), שמפרש הכתוב אנכי ד' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, "אשר", [היא בינה] אתה דכלא מאשרין ליה. "הוצאתיך מארץ מצרים", דא יובלא [בינה נקראת יובל], ובגין כך חמשין זמנין אדכר יציאת מצרים באורייתא [פי', לכן נזכרה יציאת מצרים פעמים בתורה], חמשין יומין לקבלא אורייתא חמשין שנין לחירו דעבדין [חמשים יום מיציאת מצרים עד יום מתן תורה הם כנגד חמשים שנה של שנות היובל, שבה יוצאים עבדים לחירות], עיי"ש. הרי שלכן נמשכה גאולת מצרים חמשים יום עד מתן תורה, כדי שתהיה חירות מצרים מעולם החירות הוא עולם הבינה.

וזה שדרשו חז"ל (שמו"ר פל"ב א) והלוחת מעשה אלקים כו', חרות על הלוחות, חירות מן גליות, חירות ממלאך המות. היינו משום שנתעלו עד עולם הבינה, עולם החירות, על כן לא רק ממצרים נעשה חירות, אלא מכל שעבוד שבעולם, כי היו משועבדים רק להשי"ת ולתורה הקדושה.

ובזה"ק (ח"א א, ב הקדמה) מפרש הכתוב (איכה ב, יג) כי גדול כים שברך מי ירפא לך, גדול כים שברך, ואי תימא דלית לך קיימא ואסוותא, [פי', שמה תאמר שאן לך קיום בגלות ולא רפואה על ידי גאולה, על זה נאמר] מ"י ירפא לך [מ"י, שהיא הבינה, תרפא אותך], ודאי ההוא דרגא סתימאה עלאה דכלא קיימא ביה ירפא לך ויוקים לך. ואפשר שמטעם זה הוסיף משה רבינו יום החמישים מדעתו (שבת פז, א), כדי שיתעלו ישראל גם במדת הבינה, על ידי תשובה עלאה, כי על ידי מדה זו יזכו בעתיד להתקיים בגלות, ולהתרפאות מהגלות על ידי הגאולה. וסוף מעשה במחשבה תחלה.

ואפשר לפרש שלכן נקרא שהוסיף יום "מדעתו", שלא לכל ישראל היתה הדעת והידיעה שעתידין לחזור ולגלות בגליות אחרות, שכן כששאל משה רבינו (שמות ג, יג) ואמר לי מה שמו מה אמר אלהם, ויאמר אלקים אל משה אהיה אשר אהיה, ופרש"י אהיה אשר אהיה - אהיה עמם בצרה זו אשר אהיה עמם בשעבוד שאר מלכיות. אמר לפניו מה אני מזכיר להם צרה אחרת דיים בצרה זו. אמר לו יפה אמרת, כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם, ולא הזכיר להם גליות העתידות. ונמצא שמה שהוצרכו

ליום החמישים, לא היה לדעתם, רק לדעתו של משה רבינו, שהוא ידע מגליות העתידות, ולצורך בגללם הוצרך לתקן יציאת מצרים, עד למדת בינה, מ"י ירפא לך.

קונטרסי עולת שנת ה'תש"ס - ליל א' דשנעות

לקבל התורה ביום טוב שני שלא נכלל בקללה

אמרו חז"ל (שבת קמה, ב) מפני מה מועדים שבבבל שמחים, מפני שלא היו באותה קללה דכתיב (הושע ב, יג) והשבתי כל משושה חגם גו' וכתיב (ישעיהו א, יד) חדשיכם ומועדיכם שנה נפשי. ושמעתי הפירוש בשם קדוש ד' מדבר דמי לבר אלהין, הוא רבינו מה"ר מנחם מענדל מרימנוב זי"ע, דהיינו יו"ט שני של גליות שהוא "מועדים שבבבל", ולא היה באותה קללה דכתובים הנ"ל על החגים ומועדים, שאז לא היה רק יו"ט א', ולא חל הקללה עליה מעולם, וביו"ט שני נרגשת השמחה יותר^{מד}, עכ"ה^{מה}.

והנה יוקשה מאוד למבין, האיך שייך לומר בחג השבועות זמן מתן תורתנו - דנאמר עליו הקללה חדשיכם ומועדיכם שנה נפשי, הלא הקללה ע"י הנביא היה רק על ידי שלא נהגו כשורה, וכפשטות הכתובים (ועיין בחידושי אגדות מהרש"א (שם) שפירש "חדשיכם ומועדיכם" היינו שלכם שלא לשם שמים), וזה שייך רק במועדי פסח וסוכות, שהמה זמני שמחתנו על החירות ואסיפת התבואות כפשטות הכתובים, ועליהם קילל את שמחתם, אבל איך שייך זאת על שמחת זמן מתן תורתנו, הלא אין קללתו מעולם בדרך נקימה ח"ו, רק למען ישבו אליו יתברך וילכו בדרך תורתו ומצותיו, והלא זהו אדרבא רצונו

מד

ידוע מה שסיפר רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע (עיין דרכי חיים ושלום אות תקנג), מה שאירע עם הגה"ק מרימנוב זי"ע [וכך אירע עוד לכמה צדיקים]: שפעם עלה בדעתו לנסוע לארץ ישראל, ופירסם לחסידיו, שיבואו כולם אצלו על חג השבועות בכדי לקבל ממנו ברכת פרידה, כי תיכף אחרי חג השבועות יסע בעזרת-ד' לארץ הקודש. אולם בליל שני של יום-טוב, אחר תפלת מנחה, נכנס לחדרו והתבודד כשעה ושתיים ויותר. ורק לעת הצות לילה נכנס לבית המדרש, ואז אמר לתלמידיו, כי לא יסע עוד לארץ ישראל עד ביאת המשיח. וחזר לחדרו. כשעה קלה אחר-כך נכנס לבית המדרש, התפלל מעריב, עשה קידוש וישב לערוך שולחנו הטהור. בתוך הסעודה, סיפר הגה"ק מרימנוב לחסידיו, והסבירם המאורע. היות שבכל פעם בליל יום-טוב שני, מאיר אצלו קדושת יום-טוב-שני, אבל מכיון שהסכים בדעתו לנסוע לארץ ישראל, אשר שם ליכא אור זה של יום-טוב-שני, לא הרגיש יותר כל-כך הארת היום המשמש ובא. משום-כך המתין בטענתו שביום-טוב זה עדיין הוא שייך לאותו אור. אף-על-פי-כן לא הועיל כלום, מכיון שהחליט לנסוע לארץ ישראל. על-כן חזר בו מנסיעתו עכשיו לארץ ישראל, ולא יסע עוד רק עם כלל ישראל בביאת המשיח...

מה

ראה באות שלאחר זה (בסופו) שתוזר רבינו זי"ע לפרש על פי דברים אלה את הנאמר "בסוף פרשות המועדות (בפרשת אמור כג, מד) "וידבר משה את מועדי ד' אל בני ישראל", היינו רמזו כי עיקר הטעם ונועם שמרגישים בני ישראל בהמועדות יהיה בתורה שבעל פה, יו"ט שני. וזהו שאמר "וידבר" משה", דיבור בעל פה, כדאמרינן (גיטין ס, ב) לא כרת הקבה ברית עם ישראל אלא על תורה שבעל פה שנאמר (שמות לד, כז) כי על פי הדברים האלו כרתי אתך ברית ועם ישראל. והיינו "וידבר" משה" בתורה שבעל פה, יו"ט שני, "את מועדי ד' אל בני ישראל", להרגיש נועם קדושת יו"ט שני בעת גלותן, והמבין יבין".

יתברך שנשמח בתורתו ובקבלת תורתו ומצותיו לקבלם על נפשנו בלב וברצון בשמחה בחג הקדוש ההוא אשר הוא זמן מתן תורתנו.

וזה יש לומר שהתחכם משה רבינו והוסיף יום אחד מדעתו, שיבא יום קבלת התורה, בני"א לספירה - יו"ט שני של גליות, ומועדים שבבבל לא היו באותו קללה כלל, ועי"ז לא יהיה החג זמן מתן תורתנו בכלל אותו קללה, רק נשמח בדברי תורתו ומצותיו לעולמי עד אין סוף. ובזה יש להבין קצת בדברי הירושלמי (עירובין פ"ג ה"ט, וגם במדרש חזית פ"א) על שני יו"ט של גליות, עה"כ (שיר השירים א, ו) שמוני נוטרה את הכרמים גו', סבורה הייתי שאני מקבלת שכר על שנים, ואיני מקבלת שכר אלא על אחד, עכ"ל. וקשה, למה לא יקבלו שכר על יו"ט שני דרבנן. ואדרבא, כיון שאנו מחמירים בדברי חכמים (הגם שאנו בקיאים בקביעה דירחא), מגיע לנו יותר שכר. וגם לחיזוק דברי סופרים, ואיך יאמרו שאין מקבלים שכר, הלא אז יזלזלו בהן לגמרי ח"ו¹². אלא שהכונה שאינה מקבלת שכר אלא על אחד - היינו היו"ט שני, משא"כ היו"ט ראשון איך יגיע שכר על זה, והלא יש מקום למקטרג לומר מי ביקש בידכם זאת (ישעיהו א, יב), כיון שכתוב חדשיכם ומועדיכם שנה נפשי גו'. משא"כ יו"ט ב', שלא היה באותו קללה כנ"ל, על כן מקבלין שכר. ועל יו"ט ראשון דאורייתא גם אם אין מקבלין שכר לא חיישינן לזלזולא, כמו דפסקינן דאורייתא אין צריך חיזוק.

שער יששכר מאמרי חסידות סיון מאמר זמן מתן תורתנו אות ג

"והאיש משה עניו מכל האדם אשר על פני האדמה"

כתב הגה"ק בעל קדושת לוי זי"ע (על שיר השירים) לפרש הכתוב (שיר השירים א, ו) אל תראוני שאני שחרחורת שזופתני השמש, דהנה יש שני דרכים בהם יכול האדם להגיע למדריגת ענוה. יש שבא לכלל ענוה ע"י שמכיר בשפלות ומיעוט ערכו בתורה ומצוות, ובמותר האדם מן הבהמה אין, כי הוא רק עפר ואפר. אך יש מדריגה למעלה מזה להכיר שפלותו, ע"י שמתבונן שהוא עומד לפני המלך הרם ונשא הקב"ה, וע"י שרואה גדולתו ורוממותו ית', והאיך כל שרפי מעלה עומדים באימה וביראה וחיל ורעדה יאחזון, ממילא ניכר רוב ערך שפלותו. וזהו שאמרו חז"ל (פסחים ח, א) "למה הצדיקים דומים בפני השכינה כנר בפני אבוקה", וכפירוש רש"י שכשהנר בא בפני

¹² ומאזמו"ר הגה"ק [בעל שם שלמה] זי"ע מפה"ק שמעתי בשם רבו הגה"ק זי"ע בעל דברי חיים מצאנו ע"ד הירושלמי הלז, כי לכך אין מקבלין שכר יו"ט ב', כי הוא נשגב מאוד בקדושתו, עד ששום שכר לא יוגבל ולא יספיק עליו, ועושינו אותו שלא על מנת לקבל פרס, בגודל רום קדושתו".

האבוקה לא ניכר הארת הנר מחמת בהירות האבוקה. והיינו שבאין למדריגת ענוה מחמת הבטה ברוב גדולת הבורא ב"ה, ובראותם רוב הבהירות הגדולה של מעלה, תשכון בקרבם מדת הענוה והביטול. וזהו דכתיב (במדבר יב, ג) "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה", היינו ש"האיש משה עניו מאד מכל האדם", והגורם היה לזה, שבא לכלל מדריגת ענוה יותר מכל אדם, מפני שהם "על פני האדמה", אמנם משה היה תמיד בשכלו הקדוש והטהור בעולם העליון, וראה האיך כל שרפי מעלה עומדים באימה וביראה, מזה בא למדריגת ענוה, כנ"ל. והנה כשאדם עומד תחת השמש הרי אור השמש משחיר פניו. והיינו טעמא, כי השמש הוא שורש כל האורות והבהירות, ולכן הבהירות של פני האדם - כשמסתכל בשמש ורואה שורש כל הבהירות, חוזר לשורשו ואינו ניכר עוד כלל. וזו שאמר הכתוב "אל תראוני שאני שחרחורת", היינו שכשתראוני שאני שחור ושפל, לא תראוני לו שאני באמת שחורה במצות ומעשים טובים, ומחמת זה באתי לענוה, אלא שחרחורתי ושפלתי שאתה רואה הוא "ששזפתי השמש", ומחמת עמידתי לפני הבורא ב"ה וראיתי גודל בהירותו, ממילא נשכח עצמותי ואיכותי, וזהו מדריגת ענוה שלי.

ונראה שהביאור בדבריו הקדושים הוא, שהענוה אשר היא מושפעת מ"אשר על פני האדמה" הרי סוף סוף יסוד הענוה הוא האנוכיות והישות של האדם, שהוא מגדיר את מציאותו - ובא להכרה שהוא כעפר ואפר. משא"כ הענוה הבא מחמת העמידה לפני הבורא ית', הרי יסוד הענוה הוא - האור אין סוף ב"ה, אשר נגדו מתבטל כל מציאות וישות שהוא, כי "כל דיירי ארעא כלא חשיבי" (ויאל ד, לב), וכל העולמות כולן, עליונים ותחתונים, כלא חשיבי קמיה וכאין ואפס ממש.

ובזה יש לבאר דברי חז"ל (חולין פט, א) גדול שנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם כתיב (בראשית יח, כז) ואנכי עפר ואפר, ואילו במשה ואהרן כתיב (שמות טז, ז) ונחננו מה. היינו שמדריגת "ואנכי עפר ואפר" הוא הענוה והשפלות ד"על פני האדמה", שבאמת יש מציאות, ורק שהוא שפל ונמוך כעפר ואפר. משא"כ מדריגת "ונחננו מה", שהוא ביטול המציאות הגמור, הוא הביטול גבי השכינה, כנר הבטל לפני האבוקה.

והנה בסוטה (ה, א) פליגי אמוראי בקרא (ישעיה נז, טו) "מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח", חד אמר אתי דכא (פירש"י: אני מגביהו עד ששוכן אצלי, והיינו אשכון את דכא), וחד אמר אני את דכא (פירש"י: אני מרכין שכניתי אצלו). ויש לפרש דקאי על הני תרי דרכי הענוה, שמדריגת "אתי דכא", שאני מגביהו עד ששוכן אצלי, היינו כמדריגת משה רבינו, שמרוב דביקותו והשגתו בעלותו למרום, נתבטל כולו קמיה ית' וכאין ואפס ממש. ואילו בחינת "אני את דכא", שהקב"ה מרכין שכניתי אצלו, היינו למי שלא הגיע

עדיין למדה זו, אלא ענוותנותו הוא בראותו שפלות האדם, בחינת "אשר על פני האדמה", גם היא ענוה.

והנה כבר בארנו¹² שמצות ספירת העומר ניתנה לטהר את בני ישראל ממ"ט שערי טומאה של קליפות מצרים, ובהיות עיקר קליפת מצרים ופרעה - קליפת הגאווה (תפארת בני פ' שמות ד"ה ובהבנת, בשם מחברת הקדש להאר"י ז"ל) לכן ציוותה התורה לספור "שבע שבועות תמימות", כפירוש רש"י (ע"ז ו, א) "תמים - ענו ושפל רוח", כי צריך בכל יום ויום לבטל מדרגה מטומאת הגאווה ולקנות מדת השפלות והענוה, עד שיבאו למדרגת (שמות יט, יח) "ויתיצבו בתחתית ההר" שהוא רמז למדת ענוה.

ונראה שבזה חלוקים המ"ט ימים, מיום החמישים, שאמרו חז"ל (שבת פז, א) שיום זה הוסיף משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו, דמ"ט ימים הראשונים הם להשיג ענוה ושפלות ע"י שהאדם מסתכל בשפלותו, וביותר ע"י שעושה חשבון הנפש כמה שפגם בכל מדה ומדה. אך ביום החמישים, השפיע משה רבינו ענוה, מאותה מדרגה שקנה בהיותו בשמים, שהוא התבטלות כנר נגד האבוקה. ולצורך ההכרה במדת ענוה זו, לידע ולהכיר שכולהו קמי כלא חשיבא, הוא שהוסיף משה יום אחד "מדעתו", כלומר מדעת והכרה בשפלות שעד אז הכיר בה רק הוא, ורצה להנחילה לכל ישראל. והסכים הקב"ה עמו, שביום החמישים נתגלה לכל ישראל מדה זו להכיר שכל העולמות עליונים ותחתונים כלא חשיבי קמיה וכאין ואפס ממש.

קונטרסי עולת שבת ה'תשנ"ו - ליל א' דשנעוה

להשפיע להשכינה הק'

"יום אחד הוסיף משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו" (שבת פז, א). וכתבו בספה"ק (עיין עבודת ישראל פ' יתרו) שרצונו של משה רבינו היה שישראל יקבלו את התורה ביום שבת קודש, כמו שאמרו (שם פז, ב) לכו"ע בשבת ניתנה תורה, ואילמלא הוסיף משה רבינו יום אחד הרי היתה קבלת התורה ביום ששי, וע"י שהסכים הקב"ה עמו פעל שניתן התורה בשבת קודש. וצ"ב מה המעלה בזה שתתקבל התורה בשבת. ועד"ז צ"ב בהא דאיתא בזה"ק (ח"ב פט, א) ששבת הוא יומא דאורייתא. והנה במתן תורה נאמר (שמות יט, ג) כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל, ופירש"י: לבית יעקב אלו הנשים, תאמר להן בלשון רכה. ותגיד לבני ישראל, לזכרים דברים הקשין כגידין.

¹² עיין קונטרסי עולת שבת תשנ"ו - תורה ס"ג פרשת בהר בחוקתי.

ויש לבאר, דהנה ידוע מה שפירש הנועם מגדים (ריש פ' תוריע) על הא דאמרו חז"ל (ברכות ו, ב) כיון שבא הקב"ה לבית הכנסת ולא מצא עשרה, מיד כועס, שנאמר (ישעי' נ, ב) מדוע באתי ואין איש. ולכאורה קשה, דהאיך למדו מקרא זה דאיירי כשאין עשרה, הלא בכתוב נאמר "ואין איש" דאין שם גם אחד. וביאר, דהנה יש שני מדריגות של מתפללים, האחד שמתכוון לכבוד בוראו ית', להללו ולשבחו, ויש בני אדם שכל כוונתם בתפלה הוא רק לבקשת צרכיהם הפרטיים. והנה ההבחנה בין מדריגת אלו הוא אם מהדרים להתפלל בציבור ולומר קדושה וברכו, דבזה אין שום שאילת צרכיו, כי אם הילול שמו ית'. דמי שתפלתו הוא לכבוד בוראו בודאי מהדר אחר עשרה לגדל ולקדש שם ד'. משא"כ הבא רק לשאילת צרכו לא יהדר בזה. והנה מי שמתפלל לכבוד שמים נקרא "איש", זכר המשפיע, כי כוונתו הוא להשפיע ולעשות נחת רוח ליוצרו, אבל המתפלל לשאילת צרכיו נקרא "אשה" בבחינת מקבל. וזהו שאמרו חז"ל "כיון שבא הקב"ה לבית הכנסת ולא מצא עשרה, מיד כועס, שנאמר מדוע באתי ואין איש", דאף דיש בני אדם מתפללים, מ"מ כיון שאין עשרה לאמירת קדושה וברכו, הרי "אין איש" המשפיע לכבוד השכינה הק', עיי"ש.

עד"ז יש לפרש לגבי תורה הק', שיש הדבקים בתורה כי על ידה נשפע כל השפעות טובות, כמ"ש (משלי ג, יז) אורך ימים בימינה בשמאולה עושר וכבוד. אמנם המדריגה הגבוהה מזו הוא הדבוק בתורה כדי להשפיע לכבוד שמים ולאוקמי שכינתא מעפרה. וזהו שאמר הכתוב "כה תאמר לבית יעקב", הן ישראל אשר המה רק בחי' "נשים" אשר דרכם לקבל, ולהן יאמר אמירה רכה - שעל ידי התורה הק' יושפע להם כל טוב. ו"תגיד לבני ישראל" הם הרוצים להעלות השכינה הק' ולאוקמיה שכינתא מעפרא, להם תגיד "דברים קשים כגידין", שצריכים למסור נפשם בעד זה, ולא כל אדם זוכה לכך.

ונראה שזה רק בימי החול, שאז צריך מסירת נפש ממש לבא למדרגת "בני ישראל", היינו להשפיע לשכינה הק'. אבל בשבת קודש, הרי כל עצם קבלת השבת היא סוד קבלת פני השכינה, וע"י קיום (ישעיה נח, יג) "וקראת לשבת ענג גו' אז תתענג על הוי"ה", מעלים השכינה הק', וכל אחד מישראל המענג את השבת חלקו עם הבני עליה, שבהיותו מענג את "השבת" הרי הוא מענג את השכינה. וזה שנקרא שבת בזה"ק "יומא דאורייתא", כי לקדושת השבת יש השפעה על התורה הנלמדת בה, שהיא מתעלה למעלת "ותגיד לבני ישראל", והלומד תורה בשבת קודש משפיע לרומם השכינה הק'.

וזה טעמו של משה שרצה שתנתן התורה בשבת קודש, והסכים הקב"ה עמו, שיהיה לכל אחד חלק בעבודת בני ישראל, להיותו משפיע לכבוד השכינה הק' ולכבוד שמים, ע"י ענג שבת. ולכן נאמר במענג את השבת (שם יד) "והאכלתיך נחלת יעקב אביך

גו"י, שנחלת יעקב אביך הוא בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו, כמו שאמרו חז"ל (פסחים פח, א) "לא כאברהם שכתוב בו הר, ולא כיצחק שכתוב בו שדה, אלא כיעקב שקראו בית".

קונטרסי עולת שנת ה'תשנ"ו - ליל ג' דשנעות

נתקנאו בישראל

טענת אומות העולם

טבע הבן להיות נמשך אחרי טבעי ומנהגי אביו

אמרו חז"ל במדרש ילקוט (שמעוני במדבר תרפ"ד) בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו בהם אומות העולם מה ראו אלו להתקרב יותר מכל האומות, סתם הקב"ה את פיהם ואמר להם הביאו את ספר יוחסין שלכם כדרך שבני ישראל מביאים, שנאמר (במדבר א, יא) ויתילדו על משפחותם, לכך מנאם בראש הספר הזה כו', אשר צוה ד' את בני ישראל בהר סיני וכו', עכ"ל. וזהו י"ל שקורין לעולם פרשת במדבר קודם שבועות, משום שעל ידי יחוסן באו לקבלת התורה, ונבחרו מכל אומות העולם. והטעם, מה ענין שעל ידי יחוסן זכו לקבלת התורה, יש לומר כאשר נקדים מה שהקשו על דברי הילקוט שנתקנאו בהם אומות העולם על ישראל שקבלו התורה עד שצוה הקב"ה להביא ספר יחוסן, מה זה נתקנאו האומות העולם, הלא החזיר הקב"ה להם התורה על כל האומות ולא רצו לקבלה, ומה זה נתקנאו אחר כך כשקבלוהו ישראל.

אולם הענין, דהנה כמעט לא יצוייר לכאורה אשר איש חומריי, מוטבע בתאות גשמיות, יוכל לקבל ולשמור הנהגות כל התורה הקדושה וסייגי גדרים בהנהגת הרוחני. ובאמת, כשהלך הקב"ה אצל ישמעאל ועשו, ואמרו תורה מה כתיב בה לא תרצח או לא תנאף כו', כל אחד כפי שורש תאותו באיזה מדה גרועה יותר, בחנו בנפשם וציירו להם שבשום אופן לא יוכנו לכבוש טבע תאותם, ע"כ לא רצו לקבלה. אמנם ישראל לקחו להם טבע הטוב המוטבע בהם מאברהם יצחק ויעקב והשבטים אבותיהם, ששמרו התורה עד שלא ניתנה, וכמ"ש בילקוט עה"כ (שמות כד, ז) כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע,

ראוי היה לומר להם נשמע ונעשה, אלא אמרו ישראל רכון כל העולמים עד שלא שמענו קיימנום, "אנכי" קיים יעקב כו', "לא תשא" אברהם כו', "כבוד" קיימו יצחק שנעקד על גבי המזבח, "זכור" קיימו יוסף, "לא תרצח" קיימו יהודה מה בצע גו', עכ"ל המדרש. וזה יש לומר בפירוש דברי הילקוט, "שנתקנאו אומות העולם בישראל שקבלו את התורה", ר"ל שנתקנאו על שיוכלו להתגבר על תאוחם ולקבל לשמור התורה, והמה האומות העולם לא יכלו זאת, הראה להם הקב"ה שישראל יתילדו על משפחותם לבית אבותם, אברהם יצחק ויעקב, וקיימו התורה עד שלא ניתנה, על כן היה להם כח ויכולת לקבל התורה, כי טבע הכן להיות נמשך אחרי טבעי ומנהגי אביו, על כן מושרש אצלם ומחזק אצלם קדושת התורה עוד מאבותם, ורק המה נקראו זרע האבות ולא שארי האומות, על כן הוא רק להם טבע מרצון אבותם, ולאומות העולם אמר הביאו את ספר יוחסין שלכם, כי אין להם יחוס ואינם נקראו כלל זרע אברהם יצחק ויעקב, וכנודע דלית להו יחוס.

וזהו יש לומר הטעם שקורין יום ב' דסיון - יחו"ס טא"ג, וטעמא בעי (ואשר אומרים קצת משום שהוא יום שלאחר ראש חודש וקודם לשלשת ימי הגבלה, ואינו יחוס עצמו רק הימים הסמוכים, זה אינו טעם לשבח ולא טעם אמת). אולם יש לומר, מלבד הטעם כפשוטו הנראה כיון שנאמר להם אז [ביום ב' דסיון] לישראל "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" שיהיו אומה מיוחסת, עוד יש לומר על פי הנ"ל. דהנה כשבאו בר"ח סיון להר סיני, ודרז"ל (ילקוט שמעוני יתרו רעה) שביאתן להר סיני בתשובה, והיינו להטהר מגלולי מצרים, וביום השני בסיון דאמרינן בש"ס שבת (פח, א) בשני עלה משה וירד, פרש"י ושמע ואתם תהיו לי, וירד והגיד, ועל זה השיבו אז באותו יום [ב' סיון] ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דיבר ד' נעשה. ולמחרתו בהשכמה עלה משה להשיב דברי העם אל ד', ולא חשש פן יהיה מהנמנעות לקבל ולעשות כל אשר דיבר ד' שכל אומה ולשון לא הרהיבו עוז בנפשם לקבל לשמור מחמת חומר הדברים הגדולים, ומחמת גסות חומרם, אלא שסמכו על כח קדושת אבותם ויחוסם שיכלו לקיימן, וכמ"ש בדברי המדרש הנ"ל עה"כ נעשה ונשמע - עד שלא שמענו קיימנום יעקב קיים וכו' כנ"ל, ובטחו בטבע קדושת אבותם, ובהם תמכו יתדותם. על כן קראו ליום ההוא בעולם, יו"ם היחו"ס, כי על זה סמכו - על יחו"סן.

שער יששכר מאמרי חודש סיון אות ה

"ד' - נגדך כל תאותי"

אמרו חז"ל (שבת פח, א) בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים כו', וכן איתא בחז"ל

עוד הרבה ענייני יקר וגדולה שזכו ישראל בעת שקבלו התורה. וזה שאמרו חז"ל (ילקוט שמעוני במדבר תרפ"ד) "בשעה שקיבלו ישראל את התורה, נתקנאו אומות העולם בהן", היינו שאף שבתחלה לא רצו לקבל התורה, מ"מ "בשעה שקיבלו ישראל את התורה", וראו האומות את הכבוד והיקר שניתן לישראל בעד קבלת התורה, אז נתקנאו בהם. ולא על עצם קבלת התורה נתקנאו, אלא גודל הכבוד הוא שרצו, כי תאות הכבוד היא מתאוות האומות אשר תאווים לה. וכדי להשיג כל הכבוד ותענוגים אלו, כבר היו מוכנים גם לקבל את התורה.

אמנם, לא השיגו האומות, שמה שניתן לישראל הכבוד והכתרים הוא דוקא משום שבטלו מאצלם כל שאר תאוות וחמדות שבעולם. וכל תאוותם ותשוקתם היה רק לתורה ולמצוות, כמאמר הנביא (ישעיה כו, ח) אף ארח משפטיך ד' קוינוך לשמך ולזכרך תאות נפש. וכן אמר דוד המלך (תהלים לח, י) ד' נגדך כל תאותי. לא כן אומות העולם, שאת התורה לא רצו לקבל, רק את כבוד הניתן למקבלי התורה, וזה אי אפשר, שרק מי שממאס בתאות כבוד המדומה, זוכה לכבוד התורה.

והביאור בזה הוא, שבאמת לא שייך לא הכתר ולא כבוד לבשר ודם, שהרי "הכתר והכבוד לחי העולמים". אך כשאמרו נעשה ונשמע, ונעשו עבדי ד', הרי "מה שקנה עבד קנה רבו" (פסחים פח, ב), נמצא שבזה שנותנים להם כבוד, באמת אין זו שלהם, אלא הוא כבודו ית"ש. ולכן אמרו חז"ל במדרש בפרשתן (פ"א ז) וידבר ד' אל משה במדבר סיני - כל מי שאינו עושה עצמו כמדבר הפקר, אינו יכול לקנות את החכמה והתורה, לכך נאמר במדבר סיני. היינו שצריך לשום "עצמו" כמדבר הפקר, שיפקיר אדם כל ענייני כבוד המדומה, שהוא כבוד הניתן לבשר ודם, ורק יתבטל לגמרי להבורא ית"ש, ואז יושפע עליו כבוד העליון ויוכל לקנות את החכמה והתורה.

וזהו שאמרו במדרש (שם פ"ב יד) "למה נקרא שמו של הקב"ה מלך הכבוד, משום שהוא המלך החולק כבוד ליראיו". היינו שחולק כבוד רק ל"יראיו", שאצלם - הכבוד הוא כבודו ית"ש, ולא כבוד עצמן.

קונטרסי עולת שנת ה'תשנ"ו - סעודה שלישיית פרשת נמדבר

מדריגת מלאכים

אמרו חז"ל במדרש (ילקוט שמעוני במדבר תרפ"ד) "בשעה שקיבלו ישראל את התורה נתקנאו אומות העולם בהן, מה ראו להתקרב אלו יותר מן האומות, אמר להם הקב"ה הביאו לי ספר יוחסין שלכם שנאמר (תהלים צו, ז) הבו לד' משפחות עמים, כשם שבני מביאין שנאמר (במדבר א, יח) ויתילדו על משפחותם גו', לכך מנאם בראש הספר

הזה אחר המצוות כו', שלא זכו ליטול את התורה אלא בשביל היוחסין שלהם"^{מב}. והנה רבים נתחבטו בדברי מדרש זה. א' למה נתקנאו האומות, הלא לא רצו את התורה, שהרי (פסיקתא רבתי כא) בתחילה הלך הקב"ה אצל בני עשו, ואצל בני עמון ומואב ובני ישמעאל, ושאלו מה כתיב בה כו' ואמרו שאינם יכולים לקבל את התורה. ב' מה הלשון של טענתם "מה ראו להתקרב אלו יותר מן האומות", הלא מה שקיבלו ישראל את התורה לא היתה מחמת שנתקרבו יותר, אלא בגלל שהם היחידים שרצו לקבל את התורה, ואיזה קירבה יש בזה.

ונראה, דהנה באמת האדם מצד עצמו, אשר הוא קרוץ מחומר, אי אפשר לו לקבל התורה, שהרי אמרו חז"ל (סוכה נב, א) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו, ואלמלא הקב"ה שעוזר לו אינו יכול לו שנאמר (תהלים לו, לב) ד' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו. וזה שאמרו האומות "אין אנו יכולים לקבל את התורה". אבל ישראל אמרו נעשה ונשמע על מה ש"הקב"ה עוזר לו". והנה מה ש"הקב"ה עוזר לו", היא מה ש"ד' לא יעזבנו בידו", כלומר שכאשר ברצון האדם לקבל התורה, השי"ת מעלה אותו לדרגא גבוה שנתעלה כמלאכים להיות לו הכוח להתגבר על היצה"ר, כי כמו שאין ליצה"ר שליטה על המלאך, כמו כן גם האדם יש בו הכוח והיכולת להתגבר עליו. וזה שאמרו חז"ל (שבת פח, א) "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו, דכתיב (תהלים קג, כ) ברכו ד' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו". היינו דבשעה שנתרצו ישראל לקבלת התורה ואמרו נעשה ונשמע, נתעלו להיות במדרגת מלאכי השרת, כי לולי היותם בבחי' מלאכיו גבורי כח כו' לא היו יכולים לקבל התורה.

ובזה יובן מה ש"נתקנאו אומות העולם בהן, מה ראו להתקרב אלו יותר מן האומות", כי בשעה שקיבלו ישראל את התורה, הבינו האומות, שזה יען שקרבם השי"ת אליו, כמו שאומרים (בברכת אהבה רבה) "וקרבתנו מלכנו לשמך הגדול", והיינו במה שהעלה אותם למדרגה עליונה של "מלאכיו גבורי כח", שרק עי"ז היו יכולים להיות "עושי דברו לשמוע בקול דברו", ועל מדרגה עליונה זו הוא שנתקנאו האומות, וטענו מה ראו להתקרב אלו יותר מן האומות.

ולזה "השיבם הקב"ה ואמר להם הביאו לי ספר יוחסין שלכם כו'". והיינו שמה שהעלה הקב"ה את ישראל למעלה מדרגת אדם עד שנתגלה להם רז שמלאכי השרת משתמשין בו, הוא בזכות האבות הקדושים. ועיין במדרש (שמו"ר פט"ו ו) "לכך

^{מב} ועיין בשער יששכר מאמרי חודש סיון (אות ד) שמהאי טעמא קורין לעולם פרשת במדבר קודם חג השבועות (שו"ע או"ח סי' תכ"ח סעי' ד), לעורר היוחסין קודם מתן תורה, שהרי לא זכו ליטול את התורה אלא בשביל היוחסין שלהם.

נאמר (שה"ש ו, ד) איזמה כנדגלות, שדימה הקב"ה את ישראל למלאכים, המלאכים אומרים בכל יום קדוש קדוש קדוש, וישראל אומרים אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב". ונראה שהביאור בזה הוא, שעבודת האבות הקדושים היתה על ידי פרסום אמונתו ית"ש בעולם להוריד את השכינה לתחתונים, ובזכות זה העלה הקב"ה את זרעם למעלת עליונים, להיותם כמלאכים משרתי ד' בשמים ממעל. וז"ש המדרש שישראל דומים למלאכים בכח אמירת "אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב", שהוא מה שנעשו האבות מרכבה לשכינה עד שנתייחד שמו ית' עליהם, בזכות מה שפרסמו אלקותו ית' בעולם. והשיב להם הקב"ה, הביאו לי ספר יוחסין שלכם, היינו שמה שקירב את ישראל כמלאכי עליון, הוא בזכות האמונה שפרסמו אבותיהם בעולם והם מחזיקים בה.

ובזה יש לדרוש סמוכין בריש פרשת במדבר, שנשמכה פרשת יוחסין לפרשת דגלים שנאמר (ב, ב) איש על דגלו באת לבית אבתם יחנו בני ישראל. דהנה איתא במדרש (כמ"ר פ"ב ב) "בשעה שנגלה הקב"ה על הר סיני ירדו עמו כ"ב רכבות של מלאכים והיו כולם עשויים דגלים דגלים, כיון שראו אותן ישראל התחילו מתאווים לדגלים, אמרו הלואי כך אנו נעשים דגלים כמותן כו', אמר להם הקב"ה מה נתאויתם לעשות דגלים חייכם שאני ממלא משאלותיכם (תהלים כ, ו) 'מלא ד' כל משאלותיך, מיד הודיע הקב"ה אותם לישראל ואמר למשה לך עשה אותם דגלים כמו שנתאוו". והיינו שמכח שהם נתעלו להיות בעצמם כמלאכים, על כן נתאוו ישראל להיות נעשים דגלים כמותן, עד שאמר הקב"ה למשה עשה אותם דגלים כמו שנתאוו.

קונטרסי עולת שנת ה'תשנ"ה - ליל שנת קודש פ' נמדנר

להיות כהאבות ממש

"ויאמר ד' אל אברם לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך. ואעשך לגוי גדול גוי" (בראשית יב, א-ב). וכבר עמד כ"ק אא"ז בעל בני יששכר זי"ע באגרא דכלה (פרשת לך) על הלשון "ואעשך לגוי גדול", שלכאורה לא יוצדק על היחיד לעשותו גוי גדול, רק הוה ליה למימר ויצא מחלציך גוי גדול. ונראה לומר, דהנה איתא בספרי (דברים פ"ק לב) עה"כ (דברים ו, ה) ואהבת את ד' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך, רבי מאיר אומר אהבהו בכל לבבך כאברהם אביך כו', ובכל נפשך כיצחק כו', בכל מאדך כיעקב אביך. והביאור בזה נראה, שבאמת יש בכל איש מישראל ניצוץ מנשמת אברהם יצחק ויעקב ממש. וכידוע מספרים הקדושים אשר לכל איש ישראלי יש לו בטבע בתולדתו אהבה להשי"ת ירושה מאבותינו, והיינו שהם הורישו והנחילו

לזרעם אחריהם מנשמתם ממש^{מט}. ומכח זה שיש בו נפש רוח ונשמה של האבות הקדושים, יכול לאהוב את ד' בכל לבבו נפשו ומאודו ממש באהבת אברהם יצחק ויעקב.

ועיין בלקוטי תורה להאר"י ז"ל (פרשת וישלח) שישראל"ל הם אותיות אברהם יצחק יעקב שרה רבקה רחל לאה, היינו האבות והאמהות. והיינו כי מהות כל איש ישראל היא זו שמצד נשמתו הוא האבות והאמהות עצמם. ובזה יובן מה שאמרו השבטים ליעקב (פסחים נו, א) כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד, ר"ל משום שלבך ולבנו הוא אותו הלב ממש, לכן "כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד".

וזה שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו "ואעשך לגוי גדול", כלומר אותך בעצמך אעשה לגוי גדול, כי כל יהודי מזרעך אחריו יהיה בו נשמת אברהם אבינו ממש. וזה ענין הנס (רש"י להלן כה, יט) "צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק", כלומר שאברהם הוליד את עצמו ביצחק, ולכן היה צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם.

ובזה יש לפרש המדרש (ילקוט"ש תרפד) "בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו אומות העולם בהן כו' סתם הקב"ה פיהן ואמר להן הביאו לי ספר היוחסין שלכם כשם שבני מביאין". ומקשין העולם הלא גם להאומות יש ספר יוחסין מאברהם ויצחק. אבל לדברינו יתפרש ש"אמר להן הביאו לי ספר היוחסין שלכם כשם שבני מביאין", כלומר שהבאת ספר היוחסין של האומות אינו "כשם שבני מביאין", כי ספר היוחסין של בני ישראל הוא שהם הם - בית אבותם ממש, רק הגופים מחולקים, אבל נפשם רוחם ונשמתם הם של האבות ממש.

קונטרסי עולת שבת ה'תשנ"ז - ליל שבת קודש פ' לך לך

להתחזק הרבה לעזוב דרך העצלות

במדרש (ילקוט שמעוני במדבר תרפ"ד) "בשעה שקיבלו ישראל את התורה, נתקנאו אומות העולם בהן, מה ראו להתקרב אלו יותר מן האומות, אמר להם הקב"ה הביאו לי ספר יוחסין כשם שבני מביאין, שנאמר (במדבר א, יח) ויתילדו על משפחותם גו', לכן

^{מט} וראה במגלה עמוקות (פרשת לך): "לך לך מארצך, בזהר חדש (כד, א) מפרש על ענין הנשמה כשהיא יורדת לגוף. והנה, לפי"ז לרמז כאן בפסוק ואעשך לגוי גדול [נפירש"י] זה שאמרים אלקי אברהם, על ענין הנפ"ש היורדת לזה העולם, כי אברהם היה שורש לכל הנפשו"ת, ואברכך, ז"ש על יצחק, שהוא שורש כל הרוחו"ת, ואגדלה שמך על יעקב, שורש כל הנשמות, כי כל אחד מישראל כלול מג' האבות" (ועיין עוד בדבריו הק' ברנ"ב אופנים על ואחחנן אופן רנ).

מנאם בראש הספר הזה אחר המצוות כו', שלא זכו ליטול את התורה אלא בשביל היוחסין שלהם".

ונראה לבאר על פי מה שאמרו חז"ל (שבת פו, ב) דכולי עלמא בראש חדש אתו למדבר סיני, ובו ביום לא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא, ומחרתו ביום ב' סיון אמר להם (שמות יט, ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש. וצ"ב מה האי חולשא דאורחא בראש חודש סיון, שלא מצינו דוגמתו כל ארבעים שנה, שלא יוכל לומר להם ולא מידי מטעם זה.

ויש לבאר על פי המבואר בקדמונים שמלחמת עמלק היתה בכ"ט באייר ברפידים. והנה אמרו חז"ל (מכילתא בשלח יז) ששם רפו ידיהם מדברי תורה ולכן בא עמלק. ונראה שמרפיון זה ביום אתמול נמשכה להם החולשא דאורחא גם למחרת. ועל זה דרשו חז"ל (הובא ברש"י) עה"כ (שם ב) ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני, שמקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני, מה נסיעתן בתשובה על אף ביאתן לסיני בתשובה. היינו שכמו שבזמן נסיעתם עשו תשובה על החולשה ורפיון ידים, כמו כן בשעת ביאתן לסיני. וזה מה שביום ר"ח סיון לא אמר ולא מידי שהיה אצלם יום תשובה על החולשא דאורחא.

וזה שנאמר (שם) ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני, ויחנו במדבר, ואמרו חז"ל (מדרש אגדה חקת כא) אין התורה מתקיימת אלא במי שמשים עצמו הפקר כמדבר. וממשיך הכתוב לומר ויחן שם ישראל נגד ההר, כאיש אחד בלב אחד (רש"י שם), היינו שבזה עשו תשובה על מעשה רפידים, שעיקר החיזוק בעת רפיון הוא על ידי ש"איש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק" (ישעיהו מא, ו), ולזה צריך כל אחד לשים עצמו כהפקר, היינו את עצמיותו ואנכיותו, ולדאוג רק לטובת הכלל ולכבוד שמים.

ובאמת הרפיון ידים והחולשה הם מצד עמלק, כדכתיב (דברים כה, יח) ואתה עיף ויגע, ולא ירא אלקים, שעמלק שלא היה ירא להרע לך (כפרש"י בשם הספרי כה), הרע בזה שהכניס בנו מדת ה"עיף ויגע", ועי"ז רפו דינו מדברי תורה. ועד כמה קשה מדה זו, מצינו בדברי חז"ל (רש"י שם בשם המכילתא) עה"כ (שמות יז, יב) וידי משה כבדים, שבשביל שנתעצל במצוה ומנה אחר תחתיו נתיקרו ידיו. והכל מצד עמלק שהכניס בהם מדת העצלות, וכיון שהכלל ישראל נפגע במדה זו הורגש הדבר אצלו משה רבינו. וזה שנאמר (שמות יז, יג) ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו גו', שהחזיר להם מדת החלשה, וגבר ישראל במדת הגבורה.

והנה כשנופלת ח"ו עצלות על כלל ישראל, מורגש הדבר גם אצל כל הקדושים, עד שאף האבות הקדושים נעשים בבחינת "שיני חברון". ולכן, כשבאין לעורר זכות אבות, צריך להקדים באתערותא דלתתא ולהתחזק הרבה לעזוב דרך העצלות ודרך

העיף ויגע ודרך הרפיון ידים, שלא נהיה בעצמנו "ישיני עפר", ועי"כ נוכל לעורר האבות משינתן, כי השי"ת הוא זוכ"ר חסדי אבות, היינו שנותן כח בכל אחד להיות משפיע חסדי אבות, על ידי שהוא מעוררן מהיותם ישיני חברון. ולכן מצינו במלחמת עמלק, שלאחר שהתאמץ משה רבינו בתפלה והרים ידיו אף שהיו כבדים, התעוררו עמו גם האבות הקדושים משנתם לבא לעזרת ד' בגבורים, כמו שנאמר (שם יב) ויהי ידיו אמונה עד בא השמש, ודרשו חז"ל (במכילתא) שהזכיר זכות אבות, אמונה זה אברהם דכתיב (בראשית טו, ו) והאמין בד', עד בא, זה יצחק, דכתיב ביה (שם כד, סב) ויצחק בא מבא, השמש זה יעקב (כ"ר פס"ח יב), דכתיב ביה (שם כח, יא) וילך שם כי בא השמש.

ובזה יתבאר, שלאחר שעשו בראש חודש סיון תשובה על מה שפגמו ברפידים, שרפו ידיהם בחולשה ועיפות מעבודת ד', זכו לעורר גם האבות הקדושים משנתם, ופעלו שאמר להם ביום השני יחוס אבותם, שהם ממלכת כהנים וגוי קדוש.

וזה שאמר הקב"ה לאומות "הביאו לי ספר יוחסין כשם שבני מביאין", פירוש שאתם ישינים ואינכם עושים חשבון העולם (עיין רמב"ם פ"ג מהלכות תשובה ה"ד), ולגביכם ישינים אבות עולם, ומה יועיל לכם ספר היוחסין. רק כשמביאין ספר היוחסין "כשם שבני מביאין", היינו שמעוררין חסדי אבות ע"י שהם מעוררים את עצמם, וזה עיקר הבאת ספר היוחסין.

קונטרסי עולם שנת ה'תשנ"ז - ליל שנת קודש פ' נמדננ, ב' סיון

ממוצעים בין השכליים והחומרניים

אשיב ידי לחקור במקראי קדש הללו בפרשת (שמות יט, ג-ו): כה תאמר לבית יעקב, עד אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל. ונשובה ונחקורה על כל הדקדוקים הנופלים בפרשה, [א] אומרו בית יעקב ובני ישראל. [ב] אומרו אתם ראיתם אשר עשיתו למצרים גו', ועת"ה אם שמו"ע ג', דמשמע דכעת מחדש יפול החיוב עליהם לשמוע, מה שאין כן בזולת ההוצאה ממצרים, ומי הוא הנוצר ברוח פיו יתברך ונותן בו כח החיות והקיום שלא ישמע אל מצות יוצרו ומקיימו ומחייהו. [ג], אם יחוייב הדין שישמעו למצותיו, למה אמר בלשון ספק "אם" שמוע "תשמעו, הוה ליה למימר ועתה שמעו בקולי בחיוב. [ד] והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ, הנתינת טעם אין לו גיזרה בכאן. [ה] שוב אמר ואתם תהיו לי גו', למה לא כלל ביחד והייתם לי סגולה מכל העמים וממלכת כהנים וגוי קדוש. [ו] מה הם אלו הב' תוארים דייקא, ממלכת כהנים וגוי קדוש. [ז] אלה הדברים גו' מיותר.

ולבאר כל זה על פי פשוטו נקדים אמרי קדש לקוחים מפה קדוש דברי הקדוש בעל גור אריה בחקירותיו האמיתיים מספר תפארת"ו (תפארת ישראל): [א] חקר על צורך

התורה אל האדם. כי הנה כל הנבראים אשר ברא השי"ת בעולם, בודאי כל אחד יש לו פעולה מיוחדת שאותה הפעולה מתייחסת לטבעו, והנה האדם בפעולותיו אשר הוא משתתף בו עם בעלי החיים, אותן הפעולות הם מצד נפשו הבהמיית אשר בו, אבל היות שיש באדם גם כן נפש אלקיית, על כן צריך שיהיה לו פעולות מתייחסים לנפשו האלקיית השכליית, והן הן פעולות התורה ומצותיה. והנה בעסוק האדם בשכליות התורה ומצותיה, אזי יוצא על ידי זה מטבעו לגמרי, כיון שמוציא מן הכח אל הפועל שכליות התורה, אזי הוא מתעלה מטבע אל השכל, ונדבק נפשו בשורש כל השרשים. על כן בסגולת התורה לראות באור פני מלך חיים את פני האדון ד' אלקי ישראל.

ב] חקר אם הוא כך שהתורה ומצותיה הם מתייחסים לפעולת נפש השכליית, למה לא יהיו מחוייבים בטבע למין האדם, לבל יהיה אפשרית השינוי, כמו שכל בעלי החיים אי אפשר להם לשנות פעולתם המתייחסות עליהם בטבע. ואמר שזה שאפשר לאדם לשנות ממעשי התורה ומצותיה, הוא מצד היצר הרע (ואבאר לפענ"ד פירוש הדברים בהתקרב אל השכל, דלפי פשוטו קשה, למה יהיה כזאת שיהיה יצר הרע להטות האדם ולשנותו מהפעולה אשר נפשו מתייחסת אליה. אך להיות התורה היא שכל אלקי, וניתנה אל האדם אשר הוא בעולם הטבעי, רק שיש בו נפש אלקית שכליית אשר פעולתה הוא שכל התורה, והנה בו גם כן נפש הבהמיות חומריות נוטה אל כל פעולת החומר כמו הבעלי חיים אחרים, והנה רצה היוצר לברוא בחינה כזאת שתהא ממוצעת בין המלאכים אשר הם שכליים לגמרי, ובין הבעלי חיים אשר הם חומריים לגמרי, והאדם הוא ממוצע והוא כלול מנפש השכליות ונפש החומריות, על כן הוא בעל בחירה כדי שבבחירתו הטוב דהיינו שכליות התורה יעלה כל החומריות אל היוצר כל, וזה שעשויעו יתברך, והבן).

ג] חקר למה לא יהיה כל מין האדם בשיווי מוכן אל השלימות השכליית. והנה אנחנו רואים ויודעים על פי התורה כי דוקא אומה הישראלית מוכנת לתורה. ואמר זה אי אפשר, כיון שהאדם בעולם הטבע אי אפשר שיהיה בשיווי, כי אם יהיו כולם שכליים, אם כן זה נקרא עולם הנבדל שכלי מאחר שבכללותו אלקית, מה שאין כן כשאין השכל האלקי בשיווי לכל המין. על כן האומה הנבחרת היא יוצאת על ידי התורה שהיא מוכנת אליה מן הטבע אל השכל, והאומות הם תחת הטבע. התבונן נא בעניינים הנפלאים הללו.

ומעתה התבונן נא מה שחזר השי"ת אל כל האומות שיקבלו התורה (עבודה זרה ב, ב), הלא לפניו נגלו כל תעלומות שלא ירצו לקבלה, אך הוא להודיע לבאי עולם שהם אינם מוכנים אל התורה, ואדרבא מוכנים אל ההיפך, כאשר השיבו מלא תנאף ולא תגנוב (שמות כ, יד-טו). אבל ישראל כולם מוכנים אל התורה אפילו הפחותים, כל אחד יש

בכוחו הכנה לכח השכלי להוציאו אל הפועל, וכל ימיו הוא מוכן להוציא עוד מן הכח אל הפועל עוד כל ימי עולם.

ומעתה נבוא להתבונן במקראי קודש הנ"ל. "כה תאמר אל בית יעקב" הם קטני הערך שמכונים בשם יעק"ב, "ותגד לבני ישראל" הם גדולי הערך. שכולם מוכנים לשלימות שכליות התורה. "אתה ראיתם אשר עשיתי למצרים", שהם יותר חומריים מכל האומות, אשר בשר חמורים בשרם (יחזקאל כג, כ), "ואשא אתכם על כנפי נשרים", בקלות התנועה, שהוא מצד כח הנפשי, "ואביא אתכם אלי", להיותכם שכליים, כולכם מוכנים לקבל שלימות התורה. "ועתה" שיצאתם מן החומר אל הצורה השכלית, "אם שמע גוי" והייתם לי סגולה מכל העמים, "אמר" "אם שמע גוי", בבחירה מכם דייקא, אז "והייתם לי סגולה מכל העמים", לצד בחירתכם בצורה, שנפשיכם מוכן לזה. ואמר הטעם "כי לי כל הארץ", על ידי נטייתכם מן החומר אל הצורה, ואתם ממוצעים בין השכליים והחומריים, ויש בכם צד נפש הבהמיות נוטה אל החומר וצד הנפש השכלית, וכשתחפצו בבחירתכם בשכל הצורה, אזי על ידי זה יהיה לי כל הארץ, היינו כל הארציות והחומריות. ושיעור הכתוב כי לי כל הארץ, רצ"ל כל חפצי שתעלו לי כל הארציות. "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים", ממלכת מלשון עצה והמלכה בבחירה, כהנים היינו עובדי"ם, רצ"ל עבודתכם תהיה בעצתכם ובחירתכם. וגם אתם "גוי קדוש" מובדלים ומוכנים לזה, על ידי כך תוכלו להעלות הכל אל היוצר כל הוא אלקינו. וסיים "אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל" דייקא, שהם מוכנים דייקא לזה, מה שאין כן אומות העולם נפשותם מוכנות אל ההיפך. והמשכיל יבין ביתר שאת, ואי אפשר לפרש בכתב.

אגרא דכלה פרשת יתרו ד"ה אשינ

טענת המלאכים

"כי לקח טוב - נתתי לכם"

אמרו בגמרא ברכות (ה, א): אמר רבי זירא ואיתימא רבי חנינא בר פפא בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם אדם מוכר חפצו לחבירו, מוכר עצב ולוקח שמח. אבל הקב"ה אינו כן, נתן להם התורה לישראל ושמח, שנאמר (משלי ד, ב) כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו. והנה מה שיש להתבונן במאמר הלזה, אן היכן מבואר בכתוב ששמח השי"ת (ועיין שם ברש"י ז"ל). בן הרי הוא אומר נתתי לכם לשון

מתנה, ובמתנה קיימא לן (בבא בתרא סה, א) אליבא דכולי עלמא, גם בבשר ודם, נותן - בעין יפה נותן.

אבל יתפרש הענין כך, דהוקשה לבעל המאמר, דהפסוק סותר את עצמו. דהתחיל כי לקח טוב גו', והנה לקח היא לשון מכירה, ומסיים נתתי לכם לשון מתנה. על כרחך הפירוש כך, דלעולם היתה התורה לנו דרך מכירה, חלף עבודת אברהם יצחק ויעקב, וחלף שסבלנו בכור הברזל במצרים להוציא משם הניצוצין הקדושים שהיו שקועים במצרים. אבל הקב"ה נתנה להם דרך מתנה, כדי שתהיה בעין יפה ובנפש שמחה (וזהו שאמרו במדרש (דברים רבה פ"ח ו) כשניתנה התורה לישראל גם יושרה וצדקתה ניתנה עמה, ולא נשתייר כלום בשמים, כדכתיב (דברים ל, ב) לא בשמים היא, והכל מטעם שנתנה בעין יפה). וזהו שאמר הכתוב כי לקח טוב, דבאמת התורה באה להם דרך לקיחה ומכירה, והנה נתתי (אותה) לכם תורת דרך מתנה, היא בכדי שתהיה בעין יפה ובנפש שמחה.

ובזה יונח לנו גם כן מה דקשה, הא דכתיב במשה (תהלים סה, יט) עלית מרום שבית שבי לקחת מתנות, והרי כתיב (משלי טו, כז) ושונא מתנות יחיה, והתורה היא עץ חיים למחזיקים בה. ולפי הנ"ל יונח שפיר, דבאמת מכורה היא לנו, אבל הקב"ה נתנה דרך מתנה בעין יפה. ובזה אזדא לה נמי טענות המלאכים דטענו (תהלים ח, ב) תנה הודך על השמים, ובאו בטענת ודינא דבר מצרא, אבל כיון שנתן הקב"ה דרך מתנה, הרי במתנה לא שייך דינא דבר מצרא (שו"ע חו"מ סימן קעה סעיף נד).

נני ישכר מאמרי מודש תשרי מאמרי י אוח כב

עיקר עבודת ישראל - בדברים גשמיים

בפסחים (סח, ב) אמר רבי אליעזר הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, מ"ט יום שניתנה בו תורה הוא כו'. וקשה דמה זה טעם, דאדרבא משום שיום שניתנה בו תורה היה ראוי להיות מודה ר' יהושע לר' אליעזר דיוכל לעשותו כולו לד' בלי אכילה ושתייה כדי להרבות בתורה ביום ההוא. וי"ל על פי דברי הש"ס (שבת פח-פט) שבקשו מלאכי השרת לקבל התורה, אמר משה כו' משא ומתן יש ביניכם כו', וכך כיוצא ענינים גשמיים, דכל זה שייך בישראל, בשר ודם, ולא במלאכי השרת. ולכאורה קשה, דהרי גם מלאכי השרת ידעו זאת שאין בהם משא ומתן וגשמיות. אלא ודאי דהם רצו לקבל הפנימיות וסוד המצות, ולזה הם מוכנים יותר מבשר ודם, כמובן. אבל משה הוכיח להם, שהעיקר העבודה וקיום המצות - בגשמיות, שזהו העיקר הנחת רוח למעלה, כמבואר בספרים, וזהו אי אפשר למלאכי השרת.

ובזה יובן דהכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, כי בשאר יו"ט יש לומר כדברי

ר' אליעזר שאם ירצה יוכל לעשות כולו לד', כיון שהמצוה הוא שמחת יו"ט, ויש אדם שהוא לו לתענוג ושמחת הלב יותר בדברים רוחניים, תורה ותפלה, כל היום כולו ביו"ט. משא"כ בשבועות, שבזה נצח משה רבינו ע"ה המלאכים, במצות גשמיות באכילה ושתייה וכיוצא שנוכל לקיים, ואם רוחניים, היינו תורה ותפלה, זהו יוכלו המלאכי השרת לקיים ביותר. על כן הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, מצוה לאכול ולשתות בגשמיות. וז"ש "מאי טעמא יום שניתנה בו תורה הוא", שעיי"ז ניתנה לנו התורה ביום הזה. שוב ראיתי בתפארת ישראל למהר"ל מפראג וצ"ל (פרק כה) שכתב בקצרה במתק לשונו, שעל זה רמזו חכמים הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, עייש"ה ותבין, כי כונתי לדעתו הגדולה בעה"י.

שער יששכר מאמרי חודש סיון מאמר חג הנכורים אות טו

תורה הנעלמה

זאת התורה קיימא לן צריכה שרטוט (מגילה טז, ב), ודרשו חז"ל (ראש השנה כא, ב) בפסוק (קהלת ב, י) ביקש שלמה למצוא דברי חפץ - יצאה בת קול וכתוב יושר דברי אמת. ולדעתי, הוא הסוד דברי חפץ הוא סוד השרטוט, שהוא סוד התורה הנעלמה קודם התגלותה בבחינת באותיות הדבור. והוא סוד התורה בהיותה בבחינת מחשבה, סוד החכמה, הוא סוד "בראשית" תרגומו (תרגום ירושלמי המיוחס ליונתן) "בחוכמתא".¹ וזהו שאמר הכתוב (משלי לא, כו) פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה, כי סוד החכמה אי אפשר להשיג אם לא על ידי שנתלבשה בבחינת אותיות הדבור, אנחנו מציצים מן החרקים על ידי האותיות סוד התורה הנעלמה, היא החסד הגמור אשר התחסד השי"ת עם ישראל עם קרובו אשר הלביש להם החכמה באותיות ולשון. וזהו סוד פיה פתחה בחכמה, אורייתא מחכמה נפקת (זהר ח"ב סב, א), ותורת חסד על לשונה, החסד שבתורה הוא שנתגלית לנו באותיות הלשון. ועל כן דרשו חז"ל (עירובין נד, א) כי חיים הם למוצאייהם (משלי ד, כב) למוצאייהם בפה בדבור דייקא, כי על ידי דבר הפה יתגלה הנעלם שבתורה סוד החכמה והמחשבה. וקראו חיים, כי החכמה תחיה (קהלת ז, יב), סוד המוחין נקרא חיים (כנודע מכוונות התפילין (פרי עץ חיים שער ו פ"א) אהי"ה הוי"ה אהי"ה בגימטריא חיים), וזהו שכתוב כי חיים (היינו סוד החכמה והמחשבה שבתורה הנקרא חיים) הם למוצאייהם (בפה בדבור דייקא), ובזולת הדבור לא תושג התורה במחשבה, וגם מה שמשיג משתכח ממנו כדמיון המת המשתכח מן הלב.²

¹ "הג"ה: זהו שיסוד המשורר (בזמר א-ל מסתתר) בראשית"ת תורתך הקדומה רשומה חכמת"ך הסתומה".

² "הג"ה: התבונן מה שכתב הרב בעל גור אריה בנתיבות (עולם, נתיב התורה פ"א) דמשום הכי חיים הם למוצאייהם בפה

והנה ביקש שלמה למצוא דברי חפץ, סוד השרטוט, סוד החקיקה, התורה הנעלמה במחשבה מבלי התלבשות בדבור, יצתה בת קול וכתוב יושר דברי אמת, כי אי אפשר להשיג הענלם רק על ידי כתיבה ואותיות הדבור.

והנה השיי"ת צוה למשה נאמן ביתו קודם מתן תורה (שמות יט, יא) וקדשתם היום ומחר, לעשות הכנה לתורה שהיא מסוד הקדש חכמה (אורייתא מחכמה נפקת, וחכמה נקרא קדש (וזה שם קכא, א) כמה דאת אמר (תהלים כ, ג) ישלך עזרך מקדש). ומשה הוסיף יום אחד מדעתו, וסוד הדעת שלו (כמו שנתבאר אצלנו באורך^{נב}). ואחר כך וידבר אלקים את כל הדברים האלה, גילה לנו התורה כביכול על ידי אותיות הדבור (כי אי אפשר להשיג התורה הנעלמה מבלי התלבשות כנ"ל). והנה עיקר תשוקה הנכבדת לנו ולנפשותינו היא התורה הנעלמה, אשר אליה נכספו צבא מרום (שבת פח, א), כי בודאי לא על גשמיית הענינים נכספו אשר אין נוהג ביניהם, ומשה השיב להם בגיזרתו ית"ש משא ומתן יש בינכם וכו', קנאה וכו', פריה ורביה וכו', רצ"ל אי אפשר להשיג התורה הנעלמה אם לא על ידי וכו' כנ"ל.

ני ישכר מאמר חודש ניסן מאמר ד לות ג

בחינת אירוסין וקידושין

בחינת "לי" ובחינת "ראש"

ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל (שמות יט, ו). תמצא בתיבת "ישראל" אתוון "לי ראש". הנה ידוע מה שאמר הנביא (ישעיה נה, ה) כי בועליך עושיך גו', היינו שעד עתה היו רק בבחינת אירוסין וקידושין, על כן היה עוד גליות, מה שאין כן לעתיד לבוא במהרה בימינו יהיה קירוב דעת בבחינת נישואין (ואין האשה כורתת ברית וכו' (סנהדרין כב, ב)), ולא יכנף עוד מוריך (ישעיה ל, ב). והנה תיבת "ישראל" מורה על אלו הב' בחינות, אתוון "לי" מורה על בחינת

דייקא, כי (בראשית ב, ז) ויהי האדם לנפש חיה, מתרגמינן לרוח ממללא, אם כן הרוח ממללא הוא הנפש חיה, וכשאין מוציא בפה לא תוצרק בו נפש חיה. והנה טעמא בעי על זה, ולפי מה שכתבתי ניהא בטוב טעם.

^{נב} עיין בני יששכר מאמר חדש אדר מאמר ב דרוש א-ב, וברגל ישרה מערכת מ ערך משה, ובעוד כמה מקומות.

קידושין, ידים מוכיחות, הרי את מקודשת ל"י (עיין קידושין ה, ב), "קדש ישראל לד' גו" (ירמיה ב, ג), כמה דאת אמר וגוי קדוש, על כן כל אוכליו יאשמו (שם), "אוכליו" לשון נקיה, כמו הנוגע באשת איש (והנה הלמ"ד גבוה מכל האותיות, מורה על גבוה מעל גבוה שומר, והיו"ד קטנה מכל, מורה על כי אתם המעט גו' (דברים ז, ז), על כן בצירוף אלו הב' אותיות מורה על הקידושין ידים מוכיחות, כן הוא במגלה עמוקות (עיין פרשת בלק לב, ב)).

והנה קידושין הם רק בחינת מקיף ושמירה לכל ימשלו במ זרים (עיין בכוונת הקידושין להאר"י ז"ל), על כן אלו אתוון "לי" הם מבחוץ מקיפין לתיבת "ישראל".²¹ ואתוון "ראש" שבישראל, הם אתוון פנימיים בתיבת "ישראל", זה מורה על בחינת נישואין שיהיה לעתיד במהרה בימינו, סוד אור פנימי (עיין בכוונות), בחינת היחוד השלם, בסוד שמאלו תחת לראש"י גו' (שיר השירים ב, ו). וגם כן "ראש" הוא בחינת הברכות המושפעים מראש צדיק לכנסת ישראל. וגם כן "ראש", חיבור רמ"ח איבריך דמשפיע כביכול, עם רנ"ב דנוקבא, ועם המפתח לדעת רבי עקיבא בבכורות²² (מה, א) (עיין ברמב"ם בהלכות טומאת מת (פ"ב ה"ז), ועיין שם בכסף משנה, וצריך עיון²³), שהוא סוד גר"ן שהלכה אמו של מלכות לבעז (רות ג, ו), והבית המקדש נבנה במקום גר"ן (דברי הימים א כא, יח. עיין זוהר ח"ב ריד, א), והבן²⁴ (עיין בספרי רגל ישרה ערך גר"ן).²⁵ ואם כן רמ"ח רנ"ג גימטריא "אשר",

²¹ עיין עוד אגרא דכלה פרשת כי תשא ד"ה ונראה לי עוד - עה"פ ועתה הניחה לי.

²² עיין אגרא דכלה פרשת בשלח ד"ה והנה יש לרמוז בכאן.

²³ עיין להלן הערה נו.

²⁴ עיין אגרא דכלה פרשת קרח עה"פ ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב. ועיין עוד בני יששכר מאמרי חודש תשרי מאמר יב סימן יב, וז"ל: אומרים בהקפה זו [אבן שתייה] שבחי מקום המקדש, אבן שתייה, בית הבחירה, הכל לשבח, אבל אמרינו גר"ן ארנן מהו השבח, ואדיראב, אבל תדע כי לא במקרה היה הדבר שהיה מקום המקודש לעבודה מקום גר"ן בתחלה, להורות שבכאן היא מקום השראת הכבוד כביכול רנ"ב איבריך וכו' עם המפתח שאמר ר' עקיבא במסכת בכורות הוא רנ"ג, וכן תתבונן רות המואביה כשרצתה להעמיד מלכות בית דוד באת אל בועז אל הגר"ן, הבן הדבר.
²⁵ וז"ל שם: גר"ן נקרא יסוד דנוקא דביה דשים וזרים הזרע העליון, ורנ"ב איברים באשה כולם כלולים ביסוד גימטריא רנ"ג, גר"ן (רצ"ל עם כללות היסוד), מאורי אור מערכת הג'.

ולי נראה שהוא לדעת ר' עקיבא בבכורות (מה, א), וז"ל מעשה בתלמידיו של ר' ישמעאל ששלקו זונה אחת שנתחייבה שריפה, בדקו ומצאו בה רנ"ב, אמר להם שמה באשה בדקתם שהוסיף לה הכתוב שני צירים ושני דלתות, תניא ר' אלעזר אומר כשם שצירים לבית כך צירים לאשה שנאמר ותכרע ותלד כי נהפכו עליה ציריה, ר' יהושע אומר כשם שדלתות לבית כך דלתות לאשה שנאמר כי לא סגר דלתי בטני, ר' עקיבא אומר כשם שמפתח לבית כך מפתח לאשה שנאמר ויפתח את רחמה (רחמ"ה, ה) נוספת על רמ"ה, הם ב' צירים וב' דלתות ומפתח, נראה לי, לר' עקיבא קשיא הא דתלמידיו ר' ישמעאל, דילמא אידי דוטרטא אתמוחי מתמח (רצ"ל האי מפתח), עד כאן לשון הגמרא. וכפי הנראה הא דר' עקיבא הלכה הוא, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, כמו דר' אלעזר ור' יהושע, ואם כן שפיר הוי רנ"ג, על כן נבנה הבית המקדש במקום גר"ן, ונכתב אצלינו בסוד הכתוב כדגן מן הגר"ן כו', עיין ברמזינו לפרשת קרח ותבין. (ועיין ברמב"ם בהלכות טומאת מת, לא קחשיב רק רנ"א באשה, וצריך עיון גדול, ועיין שם בכסף משנה). ולפי דברינו הנ"ל, גר"ן האט"ד הנאמר

רא"ש צדיק הכולל הכל, בסוד "כי כל" (בגימטריא "יסוד") בשמים וארץ (דברי הימים א כט, יא), ומתרגמין דאחיד בשמיא וארעא^{נב}.

והנה הכלה השומעת בקול החתן באומרו הרי את מקודשת ל"י, כבר מתוויבת שלא תשקר בבעל נעוריה, רק תמתין על החתן עד עת בא זמן היחוד, כי נותנין לבתולה זמן לפרנס את עצמה בתכשיטיה כדי שתיטב בעיני החתן. ועל פי הדברים האלה נבא לרמוז במקראי קודש הללו, אומרו יתברך "ועתה", היינו כעת זמן הקידושין, "אם שמע תשמעו בקל"י, היינו רק הקול בלבד, אמירת הקידושין מקודשת לי (קל"י חסר כתיב, ראשי תיבות קדש ישראל לדי'). "ושמרתם", תמתינו ותצפו לזמן היחוד השלם במהרה בימינו, מלשון ואביו שמר גו' (בראשית לו, יא), "את בריתי", היינו תשמרו ותצפו ליחוד ראש צדיק, ככלה הממתנת מזמן הקידושין לזמן היחוד. "והייתם" כעת "ל"י, על ידי הקידושין, "סגולה מכל העמים גו'". וזה אומרו "ואתם תהיו ל"י גו' וגוי קדוש", אתם דייקא, הגם כי לי כל הארץ, אתכם בחרתי, ודעו וראו חיבתכם לפני שמאסתי את כולם ובך בחרתי. "אלה הדברים", רצ"ל על ידי אלה הדברי"ם של קידושין, "אש"ר תדבר", תמשיך ותנהיג בחינת אש"ר, בחינת הנישואין והיחוד באחרית הימים במהרה בימינו, פנימיות ישראל. וזה אומרו "אל בני ישראל"ל, שמרומז במ אלו הב' בחינות, ל"י אור מקיף דקידושין, אש"ר דאור פנימי, והבן מאוד^{נט}.

כתורה אצל פטירת יעקב אבינו שהספידוהו שם תבין כוונה נפלאה, כי כבר ידעת אט"ד רומז לחיבור אבא ואמא (עיין באות א' אט"ד), והחיבור הוא על ידי היסוד, וכאשר תבין רמיות יעקב בשורשו העליון תפארת ישראל הלוקח מוחין מאבא ואמא תבין נפלאות מתורחיו, ויראתי בפצותי פי.

^{נח} עיין אגרא דפרקא רמז רל"ב, וז"ל: הנה כבר קדם מאמרינו כמה פעמים, שעד היום כנסת ישראל היא כמו ארוסה, כי אירוסין נקראים, כמו שאמר השי"ת במתן תורה ואתם תהיו לי, הן המה הקידושין, כמו הרי את מקודשת לי (ידים מוכיחות), והן המה אתון החיצונים שכתובת ישראל, כי על ידי הקידושין ניתן אור מקיף מהחתן להכלה. מה שאין כן לעתיד לבא במהרה בימינו כי בועליך עושיך ד' צבאות שמו, ועל ידי היחוד השלם ניתן אור פנימי, הן המה אתון הפנימיים שבישראל, שמאלו תחת לראש"י, אתון רא"ש, הן המה רמ"ח איבריך דחתן ורנ"ג איבריך דכלה (היינו רנ"ב ועם המפתח שאמר ר' עקיבא בבכורות, הוא סוד גר"ן ארנן ששם נבנה הבית המקדש, ומלכות בית דוד התנוצצה מגר"ן כי באה האשה אל הגר"ן לבועז אבי עובד אבי ישי אבי דוד), דין ודין בגימטריא רא"ש (והדברים ארוכים אצלינו). ומעתה תבין

כ"י
נט

ראה בבני יששכר מאמרי חודש אדר (מאמר ב דרוש ג), וז"ל: עיין מה שכתבתי בדרושי חג השבועות בפרשת מתן תורה, בפסוק ואתם תהיו לי ממלכת גו' אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, ישראל"ל הם אתון ל"י רא"ש, והנה כביכול קוב"ה עם כנסת ישראל הוא דמיון חיתוני חתן וכלה. והנה ידוע מכתבי מרן האר"י ז"ל אשר בשעת הקידושין שמקדש החתן את הכלה נותן אל הכלה אור מקיף, ועל ידי היחוד נותן לה אור פנימי. והנה תמצא באותיות ישראל"ל, אותיות החיצונים ומקיפין הם אתון ל"י, והם מרמזין על קידושין, הרי את מקודשת ל"י, ידים מוכיחות. והנה הל' גבוה מכל האותיות מרמזת על גבוה שומר, ואות י' הקטנה מכל האותיות מרמזת על כנסת ישראל, כי אתם המעט גו'. על כן אותיות ל"י שייכים לקידושין דקוב"ה עם כנסת ישראל (עיין זה במגלה עמוקות), ואתון רא"ש או אש"ר הם אתון הפנימיים בחיבת ישראל"ל, מרמזין על אור פנימי הנעשה כביכול על ידי היחוד, והתבונן כביכול בשיעור קומת אדם רמ"ח

כשתתבונן באלו הדברים תבין ותמצא פתח פתוח להבין בדבריו יתברך, בבנין בית חתנות אמר יתברך ויקחו ל"י תרומה (שמות כה, ב), ופירש רש"י "לי לשמי", ואחר כך אמר כי תשא את ראש בני ישראל (שמות ל, יב). ותבין "ואתה תצוה", היינו מלשון צוּתָא וחיבור, ורצ"ל תחבר את בני ישראל (שמות כז, כ), אתוון "לי ראש", והבן מאוד. ועיין שם בדברינו⁹ ויונעם לחיכך כ"יין הטוב.

אגרא דכלה פרשת יתרו

השכינה יצאה כחתן היוצא לקראת כלה

בפיוט יום ב' דשבועות: "כאשר נגלית לאבותינו ביום הזה כן נזכה שכינתך לחזה ונאמר הנה אלקינו זה קדוש". לכאורה יפלא, הלא לעתיד במהרה בימינו יהיה ההתגלות עוד יותר, בבחינת מטיילין ביה חניגא לבהדי דשכינתא, ואיך נבקש שיהיה רק כאשר נגלית לאבותינו ביום הזה. אולם יש לפרש על פי הנודע במקובלים, שהתיקון היותר גדול כשהנוקבא (כביכול) תעלה עד שתקרא בעצמה בבחינת דכר, כמבואר לענין מה נשתנה הלילה הז"ה לבחינת זכר, והוא כעין בחינת אשת חיל עטרת בעלה, וכל דברינו בדרך אפשר. ויש לפרש בזה, "כאשר נגלית לאבותינו ביום הזה", בבחינת לבושיה תלג חיור, אריך אנפין, כתר עליון, "כן נזכה" במעלה זו "שכינתך לחזה", שהשכינה כביכול, מדת נוקבא מלכות, תתעלה להיות בחינת דכר, אריך אנפין, כתר עליון, כן יהיה לעתיד במהרה בימינו. "ונאמר הנה אלקינו", שהוא מדת מלכות נוקבא, "זה", יהיה בבחינת ז"ה, שהוא דכ"ר, כנזכר, "קדוש".

והענין עוד נרמז בפירש"י עה"כ (שמות יט, יז) ויוצא משה את העם לקראת

איברין דדכורא עם נ"ב דנוקבא עם המפתח שאמר ר' עקיבא בבכורות, הם בגימטריא אש"ר, רא"ש, על כן כביכול יש לכנות בייחוד הקדוש באותיות רא"ש אש"ר, והנה הם אתוון פנימיים בתיבת ישראל, כי על ידי הייחוד בא האור פנימי, ואותיות ל"י המה מקיפין בתיבת ישראל והמה מורים על קידושין שעל ידי זה בא אור מקיף. ואם כן לפי זה יש בשם ישראל הוראה על קידושין ועל הייחוד, אור מקיף ואור פנימי. והנה כתיב על הזמן המקווה לעתיד במהרה בימינו כי בועליך עושיך ד' צבאות, נשמע שער היום היה רק בחינת אירוסין וקדושין, כמו שנאמר וארשתיך ל"י לעולם גו', ואחר כך וידעת את ד' לשון חיבור וייחוד ממש כביכול, ולא יכנף עוד מוריך. והנה משה רבינו עליו השלום הוא סוד הדעת הגורם הייחוד כנודע, על כן היה הוא הסרסור במתן תורה בין קוב"ה וכנסת ישראל, שאז היה בחינת קידושין. על כן נאמר ואתם תהיו ל"י גו' וגוי קדוש, וכן הוא יהיה לעתיד במהרה בימינו כשתתגלה לנו התורה בבחינה פנימית בסוד, כי תורה (חדשה) מאת"י תצא, בבחינת נישואין, כי בועליך עושיך גו'. וזהו שסיים השי"ת אלה הדברים אש"ר תדבר אל בני ישראל, בבחינת אש"ר פנימית, תדבר לעתיד אלה הדברים ממש, רק שיהיה בהתגלות הפנימית, מאת"י תצא, הבן הדברים. וז"ש אל בני ישראל, אשר מרומז בשמותם ואתם תהיו ל"י גו' וגם אשר תדבר לעתיד, היינו ל"י אש"ר, אירוסין ונישואין, מקיף ופנימי, הבן הדברים. ועיין עוד בכני יששכר מאמרי חדשי תמוז אב מאמר ד סימן ב בהג"ה.

⁹ עיין אגרא דכלה ריש פרשת תרומה, ועל הפסוק וידבר וכו' דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה.

האלקים, מגיד שהשכינה יצאה לקראתם כחת"ן היוצא לקראת כלה, עכ"ל. היינו שהשכינה, בחינת נוקב"א, נעשית כחת"ן היוצא כו, היינו בחינת דכ"ר, בעת מתן תורה.

שער יששכר מאמרי חדש סיון מאמר חג הנכורים אות לא

אסורה אכולי עלמא כהקדש

"והייתם לי סגולה מכל העמים גו' ואתם תהיה לי ממלכת כהנים וגוי קדוש גו' (שמות יט, ה-ו). יש לומר, מה שכפל במלת ל"י כמה פעמים, היינו רמוז כמו שאמרו חז"ל (קידושין ב, ב) מקודשת "לי" דאסרה אכולי עלמא כהקדש, ואף על פי כן לא מצינו כלל שתהיה אשת איש אסור לעשות משא ומתן עם אנשים אחרים ולעמוד בחנות וכיוצא, רק שלא יהיה לה יחוד עם אחר. כן הכי נמי הקידושין שקידש אותנו ית"ש כביכול (כמבואר במפרשים שזהו בחינת קידושין), "תהיו ל"י גו"י קדו"ש" מקודש"ת ל"י בלבד, דאסרה אכולי עלמא, היינו שארי האומות, כהקדש, כמ"ש והייתם "לי" סגולה מכל העמי"ם, והיינו כהלכות קידושין דעשאה אשת איש, שנוכל לסחור עם האומות בכל עת בהיותנו בגלות הארוך הלז, עד שייגאלנו במהרה בימינו, אבל יחוד עמהם ועם לשונותם אסר לן, והיינו היחוד הלב יהיה לנו רק להשי"ת ותורתו בלבד, וזהו מקודשת ל"י.

שער יששכר מאמרי חודש סיון מאמר חג הנכורים אות סב

פלפולא דאור"תא.

• תוכן ענינים •

כפה עליהם הר כגיגית

אנן סהדי שבאמת רוצה / בההוא הנאה / מציל מזוטו של ים / בדרך חיוב / אומדנא מדין רוב / "כל אשר דבר ד'" / "ושמרו בני ישראל את השבת" / דבר המתהפך לבלתי תכלית וסוף / ישראל לא יראו ממיתה / תנאי על נתינה בעל כרחו / נפשם יצאה בדברו / איסורי דרבנן - איסורי גברא

בדין אסמכתא

לא הוי אסמכתא

קידושין על תנאי

דברים שבלב אינם דברים / משפטי התנאים

כפה עליהם הר כגיגית

אמרו חז"ל (שבת פח, א): ויחיצו בתחתית ההר, אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם אס אחס מקבלים התורה - מוטב, ואס לאו - שס תהא קבורתכס. אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעה רבה לאורייתא [פירש"י: שאס יזמינס לדין למה לא קיימתס מה שקבלתס עליכס, יס להס תשובה, שקבלוה באונס]. אמר רבא אף על פי כן הדור קבלוה בימי אחשורוש, דכתיב (אסתר ט, כז) קימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר. אמר חזקיה מאי דכתיב (מהלים עו, ט) משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה, אס יראה למה שקטה ואס שקטה למה יראה. אלא בתחילה - יראה, ולבסוף - שקטה. ולמה יראה, כדריש לקיש, דאמר ריש לקיש מאי דכתיב (בראשית א, לא) ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, ה"א יתירה למה לי, מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית, ואמר להם אס ישראל מקבלים התורה - אחס מתקיימין, ואס לאו - אני מחזיר אתכס לתוהו וצוהו.

ובתוספות (ד"ה כפה עליהן הר כגיגית): ואע"פ שכבר הקדימו נעשה לנשמע (שמות כד, ז), שמה יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה שינאחה נשמתן. והא דאמר בפ"ק דמסכת עבודה זרה (ג, ב) [שלעמיד לבוא יסונו אומות העולם לפניו יתברך] כלום כפית עלינו הר כגיגית, דמשמע דאס היה כופה עליהן לא היה להן תשובה, והכא אמר דמודעה רבה לאורייתא, היינו על מה שלא קבלוה, אבל מה שלא קיימיה איכא תשובה.

אנן סהדי שבאמת רוצה

בגמרא שבת (פח, א) תמן תנינן ויתיצבו בתחתית ההר (שמות יט, יז), אמר רבי

אבדימי בר חמא מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית וכו', מכאן מודעא רבה לאורייתא, יעויין שם בדברי הגמרא, ובתוספות ד"ה כפה: והא דאמרינן בפרק קמא דעבודה זרה (ב, ב) שאמרו אומות העולם כלום כפית עלינו הר כגיגית, דמשמע דאם היה כופה עליהם לא היה להם תשובה, והכא אמר דמודעא רבה לאורייתא, עיין שם. והנה ידידי הקורא ראה נא בדברי הקדוש הגאון בעל פרשת דרכים הקשה מה טיבו של מודעא זו, הא דינא דמלכותא דינא (נדריים כח, א). ותירץ כיון דלא כפה רק לישראל, ודינא דמלכותא צריך להיות על כל בני מדינתא, כאשר נפסק להלכה בחושן משפט (סימן ססט סעיף יא). ומעתה אתי שפיר דאם היה כופה על האומות וישראל בכללן, היה מהני מכח דינא דמלכותא, ומתורץ קושיית התוספות, כן נראה לפי עניינת דעתי תהלה לא-ל.

אמנם בעיקר פירוש הסוגיא י"ל בדרך אחר, בהקדם לתרץ מה שהקשו התוספות הא כבר הקדימו נעשה לנשמע (שמות כד, ז), ולמה צריך לכפייה. ותירצו, שמא יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה שיצאה נשמתם, עד כאן. ועדיין צריך להבין דאם מהני חזרה על מה שאמרו בפירוש בפיהם, מכל שכן שקבלתם שהיה מתחלה על ידי כפיה לא מהני, ויעויין שם במהרש"א ובמפרשים עוד תירוצים על קושיית התוספות. גם הרשב"א הקשה מה מהני הדר קבלוהו בימי אחשורוש, וכי יש קבלה למפרע. ובפרשת דרכים מביא בשם מהרד"ק מהא דנדרי אונסין צריך שיחשוב בלבו היום, וכאן הא ישראל לא התנו שום תנאי בלבם, אם כן אף שהיו אנוסים שבועתם קיימת. ונראה לפענ"ד לתרץ על פי המבואר בש"ס בבא בתרא (מח, א) שאני התם דמצוה לשמוע דברי חכמים, ובמכר מסיק אלא סברא הוא דאגב אונסיה גמר ומקני. וסברת הדבר הוא אף דבלבו אינו מתרצה, אפילו הכי מקרי לרצונו, דירדה תורה לסוף דעתו אף שאמר שאינו רוצה, מכל מקום בלבו רוצה לשמוע דברי חכמים, משום הכי מהני אף על ידי כפייה שאומר בפיו שרוצה ובלבו, אנן סהדי שניחא ליה לקיים דברי התורה ודברי חכמים, וכן על ידי כפיה גמר ומקני כמבואר בגמרא עיין שם (ויעויין ברמב"ם הלכות גירושין פ"ב ה"כ).

ומעתה י"ל כוונת כפיית ההר, אף שכבר אמרו בפיהם נעשה ונשמע בלי כפייה, מכל מקום כפה ההר כדי שיהא יותר ברצון, דאף שבשעת הכפייה לא היו חפצים בלבם, מכל מקום אנן סהדי דניחא לקיים רצון המלך ברוך הוא וברוך שמו, וכל זמן שלא היו אנוסים לא היו רוצים, אבל כשהיו אנוסים גמרו ומקבלי כי זכות הוא להם, ומתורץ קושיית התוספות שהרצון על ידי כפייה יותר מועלת ממה שאמרו בעצמם נעשה ונשמע בפיהם, כי אנן סהדי דבודאי הרצון עתה גם בלב.

אמנם כל זה אם ישראל היו אחר כך ברצון, ונתיליד הרצון לקבל התורה על כל פנים לבסוף, אבל באם חלילה גם לבסוף עמדו על משמרתם ולא ניחא להו בקבלת התורה, אין לנו הוכחה לומר דאנן סהדי שרוצים בלב בקבלת התורה, דמאין אנו יודעים

זאת, ואם כן גם כפיית ההר אינו תועלת כלל. וזה כוונת הש"ס מכאן מודעא רבה לאורייתא, היינו שיוכל ישראל לטעון שלא קבלו התורה ברצון, רק מצות אנשים מלומדה על ידי כפיה, וממילא אינו מועיל הכפיה כי לא היה ברצון ואין לומר גם כן אנן סהדי, ועל זה קאמר אף על פי כן הדר קבלוהו בימי אחשורוש, הרי חזינן דבאמת ניחא להו לקיים דברי חכמים דוברי התורה, ורצון נפש ישראל לעבוד את בוראינו עבודה שלימה, ובודאי דניחא להו בקבלת התורה בהר סיני. ובזה מתורץ קושית הרשב"א שמה שקבלוהו בימי אחשורוש, זה גילוי דעת על הקבלה בהר סיני שהיה ברצון, כי מצוה לשמוע דברי חכמים ואנן סהדי. וכן מתורץ קושית מהרד"ק דהמודעה הוא שלא היה ברצון ורק כמצות אנשים מלומדה, ואין לנו הוכחה על אנן סהדי ולא מועיל הכפיה, וזה הוא המודעא.

ולפי זה דאמרינן דעל ידי כפיה גמר ומקבל, דאנן סהדי דרוצה לקיים דברי חכמים, מתורץ גם כן קושיא ראשונה של התוספות מה שאמרו אומות העולם כלום כפית עלינו הר כגיגית, דאם היה כופה אותם היה מהני, דמצוה לקיים דברי חכמים ועל ידי אונס גמר ומקני, ועל זה השיב להאומות ז' מצות שקבלתם היכן קיימתם, אם כן הרי קבלתם היה חוב להם, ואינם רוצים בקיום המצות, ואם כן גם הכפיה לא היה מועיל, דלא שייך לומר אנן סהדי דרוצים לקיים דברי חכמים ודברי תורה, דהלא אנו רואים דאינם רוצים וליכא אנן סהדי.

יודעי בינה נסקדמה

כההוא הנאה

"כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל" (שמות יט, ג), ופירש"י דברים הקשין כגידין כו'. "ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש גו'". נודע הדקדוק במפורשים על תיבת ועתה, מה בא ללמדנו בזה, והלא צריכין לשמוע ולשמור התורה הק' לעולמי עד, ולא עתה בלבד, ומהו ועתה אם תשמעו בקולי גו' (ועיין בבני יששכר מאמרי חודש סיון מאמר ימי הגבלה). וי"ל, כי נודע מה שכתבו המפרשים תירץ על שכפה עליהם הר כגיגית, דלא הוי טענת אונס, כיון דבשעת מתן תורה פירש להם הקב"ה עונש ומתן שכרן של מצות, אם כן הוי תליוהו וזבין דהוי זביני. אך האלגאזי הקשה, כי אף שהקב"ה פירש עונש ומתן שכרן של מצות, מ"מ לא הוי תליוהו וזבין, דתליוהו וזבין היינו דוקא שנותן מעות מיד, אז אמרינן אגב אונסי דזוזי גמר ומקני, אבל שכר המצות הא היום לעשותן ומחר ליטול שכרן, דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ולכן לא מהני

באונס (ובבית אפרים תירץ על זה, ואכמ"ל)^א.

וזהו פירש הכתובים, "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל" - דברים הקשין כגידין כפירש"י. ולכאורה מה זה דברים קשים כגידין, אך הכונה שהכריח אותם בכפיית ההר בדברים קשים כגידין, וביאר להם ההכרח שמוכרחים לזה, וקיום העולם תלוי בזה, ולא יוכלו למאן, וכמו שאמרו רז"ל (שבת פח, א) שאמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, ואין לך דברים קשים יותר מזה. ואם כן קשה טענת אונס, ומוכרחין לתרץ מטעם תליוהו וזבין, אך קשה עדיין כדברי האלגאזי, כיון שאין מתן השכר מיד ובכהאי גוונא לא שייך אגב אונסא דוזזי גמר ומקני. על זה הגיד להם "ועתה אם שמוע תשמעו בקולי גו' והייתם לי סגולה מכל העמים", כי הנה פסקינן בקידושין (ז, א) דבאדם חשוב, שהאשה נותנת לו מתנה, בהאי הנאה דמקבל ממנה מתקדשת, וזה נקרא על פי הדין שוה פרוטה, וחשוב דבר שיש בו ממש עתה

^א רבינו ז"ע כותב (להלן במאמר זה - אות כא) שלפי קושיא הלז, ש"בעל כרחך צריכים היו להנאה גשמיות מיד בעת קבלת התורה, כדי שעל ידי זה יהיה חל הקנין אף באונס. ונמצא, שבעת קבלת התורה, שהיה אז יו"ט דשבועות, ונצטוו מיד במצות שמחת יו"ט בו ביום, ואז החלו לעשות מיד מצות התורה, נמצא שהלכו מיד לקיים מצות שמחת יו"ט, ובהאי הנאה גשמיות מיד קנו קנין התורה, ולא הוי אונס, דהוי תלוי וזבין בהנאת גשמיות על אתר. משא"כ אם היה בשבועות יכולים לקיים השמחה כולו לד' בתורה ותפלה כדעת רבי אליעזר (פסחים סח, ב), על זה לא שייך תליוהו וזבין דחל הקנין (כיון שאינו הנאה גשמיות). על כן כולי עלמא מודי בעצרת דבעינן נמי לכס מ"ט יום שניתנה בו תורה הוא (שם), כדי שיוקנה או לנו התורה על ידי הנאה גשמיות דלכס", עיי"ש.

וראה עוד שם (אות כב) מה שכותב רבינו ז"ע ש"יש לתרץ קושיית האלגאזי, על פי הנודע במפרשים, במה שמכניס האדם את עצמו לחיוב שלא היה מחוייב בדבר על פי הדין, על זה מגיע שכר גם בהאי עלמא. ולא שייך בזה מי הקדימני ואשלם, והדברים עתיקים, ואכמ"ל. וכיון שאמרו רז"ל בשבת (פח, א) בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להם מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו, דכתיב (תהלים קג, כ) גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו, ברישא עושי והדר לשמוע, עכ"ל הגמ'. אמנם באמת במלאכים שייך זה שפיר דברישא עושי והדר לשמוע, דמלאך יוכל לומר נעשה מיד, כיון שנצטוה מפי הקב"ה לא שייך לומר דלא יוכל לקיימו, כיון שאינו תחת סוג הטבע והניגוד וסיבות עולם הזה המונעות, וכיון שנשלח מהשי"ת במצותו ושליחותו, הרי ניתן לו כל הכח לקיים שליחותו בלי מונע כלל. משא"כ בבשר ודם היה שייך לומר שאלת האי צדיקי לרבא (בשבת שם) "איבעי לכו למישמע אי מציתו קבליתו", כיון דבשר ודם הוא עמוס התלאות, וסיבות המונעות, כאשר הוא הנסיון, והארץ נתן לבני אדם, וכיון שישאל לא השגיחו על זה שהמה בשר ודם, וקבלו עליהם כלשון נעשה קודם לנשמע, לשון שמלאכי השרת משתמשים בו, ובאמת זה שייך רק למלאכי השרת ולא לטבע בני אדם בסיבת מניעותם אשר יתחלפו ויגיעו להם, ואם כן לא היו ישראל בתור בני אדם מחוייבים זה, כאשר רצו למסור להם התורה, רק להיותם בני אדם גשמיים לומר נעשה קודם לנשמע, ואעפ"כ עשו יותר מחוייבן ואמרו נעשה ונשמע. ועל כזה מגיע שכר גם בעולם הזה, ובשכר דאחי מיד הוי כמו תליוהו וזבין דוביניה וזבני, ושפיר חל קנין התורה לנו. וגם שייך טענת אונס, מודעא אונס, כיון דלפי טבע בני אדם לא היו מחוייבים זה להקדים נעשה לנשמע, ואם כן מדין בני אדם שוב לא הוי תליוהו וזבין, כיון דאין השכר על אתר, והוי אונס".

וראה עוד שם (באות כה) דאף דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, מכל מקום על זריזות המצוה שמקדים לעשותה, על זה מגיע שכר גם בעולם הזה (עיי'ן בחמשה מאמרו במאמר הלכותות אות כב ט), וכיון שהקדימו בזה ישראל נעשה לנשמע, הגם שהיה הדרך שישמעו מקודם מה שציוו ואח"כ יאמרו שיקיימו, והמה זירזו את עצמם ביותר, שהקדימו נעשה לנשמע, אם כן מגיע להם בעד זה שכר גם בעוה"ז, ושפיר הוי כמו תליוהו וזבין, כיון דמקבל שכר על אתר, ולא שייך אונס.

בנתינת קידושין. על כן גם כאן, אם כי למחר לקבל שכרן, וגם כי עשיית המצות יהיו רק לאחר מתן תורה ואם כן יהיה עתה בהכפיה טענת אונס ולא שייך תלויה וזבין, אבל אם נקבל עתה דבריו ונאמר נעשה ונשמע, בשכר זה בלבד נהיה ג"כ חביבים וסגולה לפניו מכל העמים, וזהו שווי גדול למצא חן וכבוד כזה בעיני מלך חשוב יותר מכל אומה ולשון, על אחת כמה וכמה בעיני מלך מלכי המלכים הקב"ה, ואם כן היה כמו בדין קידושין - הנאה שווי ממון מיד שמצאה חן בעיני אדם חשוב. וזהו "ועת"ה אם שמוע תשמעו בקולי" היינו עת"ה, מיד, אם תקבלו דברי אלה, "והייתם לי סגולה מכל העמים גו' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", ובהאי הנאה מיד הוי כמו תלויה וזבין דזבני זבני, ולא הווי טענת אונס כנ"ל. על כן "אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל" דיבור קשות כנ"ל, דברים קשים כגידין, ואף על פי כן מהני הקנין, ולא הוי שוב טענת אונס.

ועל פי זה יש לומר בדברי התוספות (שבת פח, א) בד"ה כפה עליהם הר כגיגית, שהקשו התוס' דהא הקדימו נעשה לנשמע, ותירצו דהיה צריך לכפות ההר שמא יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה. והא דאמרינן במסכת עבודה זרה (ב, ב) שיאמרו אומות העולם כלום כפית עלינו הר כגיגית, דמשמע דאם היה כופה עליהן לא היה להן תשובה וטענת אונס כמו דאמרינן כן שיש טענת אונס ומודעה רבה לאורייתא, תירצו היינו על מה שלא קיבלוהו אין טענת אונס, אבל מה שלא קיימוה איכא תשובה טענת אונס, עכת"ד התוספות. ודבריהם ז"ל נפלאו לכאורה מאתנו, וצריכים ביאור², כי מה טעם

² רבינו ז"ע חזון (בשער יששכר מאמרי חודש סיון מאמר מודעה רבה לאורייתא אות ד) לפרש דברי התוספות אלו, ש"ש לומר דלא הוי אונס כלל בעת קבלת התורה, כמו דדרש שם (בשבת פח, א) חזקיה, "ארץ יראה ושקטה כו' מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית, ואמר להם אם יקבלו ישראל התורה אתם מתקיימים, ואם לאו אחזיר אתכם לתהו ובהו". ולכאורה, דברי חזקיה פליגו אהך דר' אבדימי "שכפה עליהם הר כגיגית", דאם כדברי חזקיה, למה היה צריך לכפיית ההר, הרי ממילא ידעו שאם לא יקבלו התורה יחזיר העולם לתהו ובהו, וגם המה יתבטלו ממילא בכלל העולם. אולם יש לומר, דדברי חזקיה אחד הם עם דברי ר' אבדימי, דכפיית הר כגיגית היה להראות שיחזור העולם לתהו ובהו, דכיון שנברא העולם בראשית - בשביל ישראל שנקראו ראשית כמו שדרשו חז"ל (ב"ר פ"א א). וזהו כוננת "ואם לאו שם תהא קבורתכם", ר"ל יתבטל כל העולם ויחזיר לתהו ובהו כתנאי שהותנה עמו הקב"ה במעשה בראשית. ואם כן, לא הוי אונס עתה, דהרי בתחלה כשברא הקב"ה את העולם היה רק על תנאי זה, וכשלא יקיימו התנאי הרי ממילא בטל מעשה בראשית, ולא מחמת אונס שהעמים עליהם עתה בעת קבלת התורה. והבן, כי זה לא דמי לאונס שאונסין עתה מחמת איזה דבר, וכפיית ההר רק לרמוז להם שיחזיר העולם לתהו ובהו אם לא יקבלו התורה, כדי שידעו הדבר הגדול אשר יעשו אם יקבלי התורה, אבל יש לומר דזהו דבר התלוי במעשה בראשית בכלל העולם כנוצר, ודברי ר' אבדימי וחזקיה לא סתרו אהדדי ואחד הם.

והנה כיון דדרש חזקיה ארץ יראה ושקטה כו' כנוצר, דלאחר קבלת התורה שקטה, ולכאורה קשה למה שקטה הלא שמא לא יקיימו ישראל אח"כ ח"ו את התורה (כמו שהיה מיד במעשה הידוע במדבר), אלא ודאי דכיון שלא היתה המעשה בראשית רק על קבלת התורה, ובזכות נעשה ונשמע היה נעשה אדם (עיין בזה"ק בריש הקדמה), אבל על קיום המצות אח"כ בזה לא חלה התנאי, רק שיקבלו עכ"פ (וכן כתבו התוספות בע"ז ג, א) דשמים וארץ נוגעים בעדותן הם, תלוי רק

בהחילוק זה שכתבו שעל "קבלת התורה" שכפה עליהם הר כגיגית אין טענת אונס, אבל על קיום ושמירת המצות אחר כך יש טענת אונס, הלא אדרבא כפיית ההר היה עיקר על קבלת התורה מאז. אולם על פי דברינו אלו בעה"י יהיה החילוק לנכון, שעל הכפיה שהיה אז, שיקבלו דברי ד' בנתינת התורה, יש לומר דלא הוי דין אונס, כיון דהוא תלויה וזבין דמהני כן, גם בזה בשכר המצות שהבטיח לנו השי"ת, ולא קשה קושיית האלגאזי דשכר מצות בהאי עלמא ליכא, דכיון שהגיד להם ועת"ה אם שמוע תשמעו בקולי והייתם לי סגולה מכל העמים גו', בשכר זה שישמעו עת"ה ויאמרו נעשה ונשמע יהיו לפניו חביבים וסגולה יותר מכל העמים, והוי כדין דבהאי הנאה מתקדשת, דהוי כמתן מעות לאלתר, שוב היה זביני גם באונס, דלא שייך טענת אונס בתלויה וזבין. וזה שייך רק על קבלת התורה, שאמרו נעשה ונשמע מקודם, כמו שכתבו התוספות. אבל על שמירת המצות לדורות, הנה שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ואם כן שוב לא הוי כתלויה וזבין (וכקושיית האלגאזי), ושוב הוי טענת אונס, ושפיר נכון החילוק שכתבו בתוספות.

מאמרי חדש קיון מאמר מודעא רבה לאורייתא אות 6

מציל מזוטו של ים

בענין שכפה עליהם הר כגיגית, הנה בספר יד המלך הספרדי (בסוף הספר פרשת וישלח) כתב, שיש לבטל טענת מודעה, משום דאגב אונסא דזוזי גמר ומקני, ותלויהו וזבין זביני זבינא, וכיון דעל ידי התורה הרווחנו הנאת עולם הזה, דאם לא כן היה די לנו בפת חריבה וקיתון של מים, לכן הוי אונס והנאה הבאים כאחד, וליכא טענת אונס, עכ"ד. והנה לפי זה שוב קשה על הש"ס, מה דאמרינן "מכאן מודעה רבה לאורייתא" הא לא הוי טענת מודעה, דהוי אונס והנאה באין כאחד.

והנה מה שעל ידי קבלת התורה מגיע לישראל גם עניני עוה"ז בהרחבה, הוא על פי דברי זקיני בבני יששכר¹, דהוי כמציל מזוטו של ים ומשלילתו של נהר דהרי הוא

ממה שיקבלו ישראל התורה ואין תלוי בקיום המצות, עיי"ש). אם כן, על קיום המצות שוב הוי טענת אונס, דלא שייך מה שתירצנו בזה משום דממילא היה חוזר העולם לתוהו ובוהו, דזהו רק על קבלת התורה, ועשיית המצות הוי בעל כרחך, רק מתחם שמוכרחין לעשות מה שקבלו עליהם, ועל עשיית המצוה הוי שפיר אונס דכפיית ההר.

ומיושב שפיר דברי התוספות שכתבו, דרק על מה שלא קבלוהו אין תשובה, משום דטענת אונס לא שייך כמו שביארנו, אבל על מה שלא קיימו המצות איכא תשובה וטענת אונס שפיר, כנוכר. וזהו שפירש"י (שבת שם) על "מכאן מודעה רבה לאורייתא", וז"ל: שאם יזמינם לדין למה לא קיימת"ם מה שקבלתם עליכם יש להם תשובה שקבלוהו באונס, עכ"ל. היינו על קיום המצות למה לא קיימתם יש תשובה שקבלוהו באונס, ודו"ק.

¹ הכוונה למה שכותב רבינו זי"ע בבני יששכר מאמרי חודש ניסן מאמר ג אות יב: דהנה ידוע (תדא"ז פי"ט) דיעקב ועשו חלקו ביניהם העולמות, והנה עשו הוא הגדול לתולדה שיצא תחלה לעולם הזה, ונטל לחלקו העולם הזה, ויעקב הוא הקטן, מקטין את עצמו בעולם הזה, ונטל לחלקו עולם הבא. והקשו הראשונים, אם כן האיך מצאנו ידינו ורגלינו ליהנות מן

שלו (ח"מ סימן רנט סעיף ז), הכי נמי ישראל הצילו העולם שלא יחזיר לתוהו ובוהו ע"י שקבלו התורה, והרי זכו בעולם הזה, וכולו שלהם. והנה דברי חזקיה שאמר (שבת פח, א) "מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית אם יקבלו ישראל את התורה מוטב ואם לאו יחזיר העולם לתוהו", אחד הם עם דברי ר' אבדימי (שם) שאמר "כפה עליהם הר כגיגית"¹ (שמכאן אמרינן מודעה רבה לאורייתא), שזהו האונס שהראה להם בכפיית ההר שאם לא יקבלו את התורה יתבטלו בהחזרת העולם לתוהו ובוהו אם לא יקבלו, ועי"ז זכו לעניני עולם הזה, דהוי להם כמציל מזוטו של ים כנזכר, והוי אונס והנאה הבאים כאחד, מכח אחד, וקנו התורה, ולא הוי הענין כדין אונס שלא חל.

מאמרי חדש סיון מאמר מודעה רבה לאורייתא אות ה

בדרך חיוב

יש לומר בענין טענת אונס בקבלת התורה, דהנה כתבו התוספות בתליוהו וזבין (ב"ב מח, א ד"ה אילימא), שהיה ר"י רוצה לתרץ, דהכא בקרבן הוי כמו מכר, דהא יש לו כפרה תחת הקרבן, וקונה הכפרה, ע"כ מהני כפיה, וכן בגיטין כיון שנפטר על ידי זה משאר כסות, על כן מהני כפיה, אבל אי אפשר לומר כן, דאם כן גט מעושה שלא כדין נמי יהיה כשר, ובגיטין אמר שמואל דפסול. ותירץ ר"י, דכל דבר שהוא מחוייב לעשות הוי כמו מכר, והכא הרי הוא מחוייב להביא קרבן, ולקמן נמי מחוייב לגרש את אשתו, על כן מהני כפיה, אבל שלא כדין המחוייב הוי כמו תלויה ויהיב דלא קנה, עכ"ד התוספות.

ולפי זה, אם היה אומר בלבד הדברי חיבה "והייתם לי סגולה מכל העמים ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", וכיוצא לבקשם לקבלת התורה, אם כן הרי היה עדיין טענת אונס, והבטחת קבלת שכר גם כן כמו שהקשה האלגאזי דלא הוי כמו

עולם הזה יותר מן פת חריבה וקיתון של מים (שהוא ההכרח לחיות), אבל יותר מן ההכרח הרי הוא של עשו ואומות העולם (ואפילו הנאת אכילת מצוה האיך נוכל הרי הוא מן הנאת עולם הזה). ותירץ הרב הגדול מהר"ש פרימו ז"ל, ליהיות דדרשו חז"ל (שבת פח, א) תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית אם מקבלין ישראל את התורה מוטב ואם לאו אחזיר אתכם לתוהו ובוהו, נמצא הכל היה תלוי ועומד עד יום קבלת התורה, על כן כתיב במעשה בראשית (בראשית א, לא) ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי - בה"א, הכל היה תלוי עד יום ששי בסיון של זמן קבלת התורה. נמצא בהגיע יום ההוא היה כל העולם כולו בסכנה גדולה, כי אם לא היו ישראל מקבלין את התורה היה חוזר כל העולם לתוהו ובוהו, והנה ישראל באומנם נעשה ונשמע הצילו את כל העולם, וקיימא לן (שור"ע ח"מ סימן רנט סעיף ז) המציל מזוטו של ים ומשלילותו של נהר לעצמו הציל, אם כן הכל הוא של ישראל עולם הזה ועולם הבא, עד כאן דברי הרב הנ"ל. ובוהו פירשנו הטעם הא דאמרו רבנן (פסחים סח, ב) הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, להורות על האמור שגם העולם הזה שלנו הוא, עי"ש (ועיין עוד בבני יששכר מאמרי חודש סיון מאמר ב אות יא, ובמאמרי השבתות מאמר ז אות יז, ומאמר ט אות יא).

¹ עיין לעיל הערה ב.

תליוהו וזבין, כיון דאין השכר בעולם הזה, על כן הקדים השי"ת "ותגיד לבני ישראל" - "דברים הקשים כגידין", בדרך חיוב, וגזירת מלכו של עולם יתברך לקבל התורה, וכיון שהוא מחויב מזה מתחלה שוב מהני הכפייה אחר כך להיות כרצון, כתירוץ ר"י בתוספות. ועל כן היה מהני הכפיית הר כגיגית להיות קבלת התורה קנין גמור, דהמחויי"ב בדבר בתחלה הוי כמו תלוי ויהיב.

מאמרי חדש סיון מאמר מודעא רבה לאורייתא אות ו

אומדנא מדין רוב

בענין כפיית הר כגיגית הקשו בתוספות (שבת פה, א), דהא הקדימו נעשה לנשמע, ולמה היה צריך כפיית הר כגיגית. ובאמת כתב המהר"ל מפראג ז"ל טעם באריכות למה הצריכו הכפיית ההר ולא יכלו להניחו על הבחירה של ישראל, עיי"ש לדרכו בקודש. ולפי זה עדיין קשה קושיית התוספות, דא"כ היה צריך לכפות ההר עליהם בתחלה ולכופם, ולמה המתינו עד שאמרו נעשה ונשמע מרצונם הטוב ואח"כ כפה עליהם הר כגיגית.

ויש לומר על פי מה שכתבו המפרשים דמחמת שכר המצות הוי תליוהו וזבין זביני זבינא, ועל כן חל הקנין שעשה הקב"ה עם ישראל עם קרובו אז במתן תורה, אף שהיה על ידי כפיית ההר מכל מקום חל הקנין עמנו (גם עד שקבלוהו ברצון בימי אחשורוש), והיינו מאורסה לו יתברך. והנה הך דתלויה וזבין זביניה זביני, דאגב אונסא דזוזא גמר ומקני, הוא רק מטעם אומדנא דגמיר ומקני, ואומדנא הוא רק מטעם רוב, ואינו ודאי (כמ"ש בעה"י בחי' לסוגיא דאומדנא כנודע, ועיין בחיבורי מנחת אלעזר ח"ב סימן לט). והנה באומות העולם, בבני נח, לא אזלינן בתר רובא, ואם כן לא היה יכול להיות חל הקנין במתן תורה בכפייה, אף על ידי תליוהו וזבין, כיון דאומדנא הוא מטעם רוב ובאומות העולם לא אזלינן בתר רובא, וא"כ האיך יוכלו להיות מאורסים להעשות הקנין, כיון דמחמת האונס לא חל, ועדיין אומות העולם הם, ולא אזלינן בתר אומדנא שהוא רק מטעם רוב. על כן כיון שאמרו מקודם נעשה ונשמע, וקבלו עליהם מצות התורה כל אשר צוה ד', ובתוכם "אחרי רבים להטות", ושוב אזלינן בתר רובא לגבם, על כן אחר כך יכלו לעשות כפיית ההר כגיגית, דשוב שייך תליוהו וזבין דזביניה זביני, מחמת אומדנא שהוא כרוב, ומהני רוב לגבם. ואף שהיוצר בראשית יתברך, ידע באמת עומק כונתם שאגב אונסא גמר ומקני בלב שלם, ול"ש סברת הרוב רק לנו בני אדם, שאין יודעים בבירור מה בלב חבירו, אבל לא כן על היודע מחשבות יתברך, מכל מקום י"ל דשייך האומדנא מטעם רוב שיהיה בעיני העולם גם כן חל הקנין, שנהיה מאורסים לעם קרובו ית'.

או יאמר טעם למה הצריכו לומר קודם נעשה ונשמע מרצונם, ואחר כך היה כפיית ההר, על פי מה שכתב הרשב"ם (ב"ב מז, ב) דמאי דאמרינן תליוהו וזבין זביניה זביני, דוקא אם אמר רוצה אני. והיינו, דעל אמירת רוצה אני אין כופין אותו, וכשאומר רוצה אני גם כן, אז הוא גילוי דעת דגמר ומקני (על ידי כפייה והזוזי) בלב שלם. ועל כן שפיר כשאמרו מרצונם הטוב נעשה ונשמע, דהוי כאומר רוצה אני, רק אחר כך עם הפרסום במתן תורה בכפיית ההר, שאז חל הקנין במתן תורה על ידי הכפייה מחמת שאמרו רוצה אני, היינו נעשה ונשמע, ונכון.

מאמרי חדש סיון מאמר מודעה רבה לאורייתא אות ז-ח

"כל אשר דבר ד"

בענין כפיית הר כגיגית, ומודעה רבה לאורייתא, אמר רבא: אף על פי כן הדור קבלוה בימי אחשורוש (שבת פח, א). הרי דס"ל לרבא גם כן, דהיה אונס דכפיית ההר. ועדיין קשה כקושיית המפרשים, דאם כן לא היה הקנין קיים ח"ו מה שבינינו וזבין אבינו שבשמים כנתינת התורה לנו. אולם התירוץ, דכיון דתליוהו וזבין זביניה זבינא, על כן בקבלת השכר הוי המקח קיים. אולם רבא לשיטתיה, דס"ל (ב"ב מח, א) דאמר רבא הילכתא תליוהו וזבין זביניה זביני, ולא אמרן אלא בשדה סתם [גמר ומקני], אבל בשדה זו - לא [דהיכא דהכריחוהו למכור שדה זו דוקא לא מהני המקח]. ואם כן, הכי נמי מיושב בזה התוספות בשבת (סם) דשפיר הצריכו שיאמרו מקודם נעשה ונשמע סתם, בלי שום ענין בפרטות, היינו כשדה סתם, דמהני זביני כשהכריחוהו, וכשאמרו נעשה ונשמע סתם, שאין חוששים ומדקדקים לפרטות, על כן היה מהני אחר כך כפיית הר כגיגית. משא"כ אם לא אמרו נעשה ונשמע מקודם. וכן האומות העולם שהחזיר עליהם התורה על ישמעאל ועשו ואמרו תורה מה כתיב בה, לא תרצח כו', והשיבו שאין ברצונם לקבל, ולכאורה גם כשלא רצו היה יכולין לכופין בהר כגיגית, כמו שישאלו האומות העולם (כמבואר בריש ע"ז ב, ב). אך כיון שדקדקו על פרטות, ולא רצו, הוי כשדה זו דלא מהני הכפייה, גם בזביני, כנזכר.

וזה שהשיבו להם בגמרא (סם) שלא קיימו הו' מצות, שגם המשפטים ורציחה בתוכם, וכיוצא, וע"ז עברו מראש, ולא יכלו לקבל על נפשם, על כן לא מהני הכפייה. וזהו מובן דשאל האי מינא דחזיה לרבא דקא מעיין בשמעתא כו' א"ל עמא פזיזא דקדמיתו פומייכי לאודנייכו כו' איבעי לכו למשמע אי מציתו קבליתו ואי לא לא קבליתו (שבת סם), היינו שרצה המין המדיח לומר שהיו ח"ו ישראל גם כן מדקדקים ושואלים על הפרטות המצות, אי יכולים לקיים אם לא, כמו האומות העולם, ואז הוי

דינם כשדה זו (ולא שיאמרו נעשה ונשמע בכללות), ולא היה חל הכפייה, ולא הוי מסר לנו אורייתא חלילה. ועל זה השיב לו רבא (לשיטתיה דבשדה זו לא מהני), דסגינא בשלימותא כתיב בן תומת ישרים כו', ופירש"י "התהלכנו עמו בתום לב כו' וסמכנו עליו שלא יטעננו בדבר שלא נוכל לעמוד בו", על כן אמרנו נעשה ונשמע כשדה סתם, ושפיר חל עלינו קנין התורה לעולם.

מאמרי חדש סיון מאמר מודעא רבה לאורייתא אות יג

"ושמרו בני ישראל את השבת"

יש לומר בענין כפיית ההר כגיגית ומודעה רבה לאורייתא. דהנה לכולי עלמא בשבת ניתנה תורה (שבת פו, ב), והתועלת הגדול מזה שניתנה בשבת דייקא יש לומר, כי באמת דייקו המפרשים אם היה באמת על ידי אונס, ואונסא לא חייל הקנין חלילה. אך על ידי שהיה קבלת התורה בשבת, ומיד באותו יום שמרו את השבת, בעל כרחך דקבלו עליהם מיד אחר כך את התורה ברצון הטוב. דלולא זאת לא היו רשאים לשמור מיד את השבת, דנכרי ששבת חייב מיתה (סנהדרין נח, ב). בשלמא בשארי מצות יש לומר, דעשו לחומרא אף דלא חייל הקנין עליהם, לחייבא על נפשם, יען שהיה באונס, עם כל זה עשו ממדת חסידות. אכן בשמירת שבת לא שייך להחמיר, דהא הוי קולא לענין אם לא יצא מכלל בן נח^ה על ידי שהיה באונס. אלא ודאי שקבלוהו ברצון, ועי"ז חל הקנין ע"י

^ה ראה מה שכותב רבינו בעל בני יששכר זי"ע (בני יששכר מאמרי חודש ניסן מאמר ג אות א) בענין זה: ידוע אשר חכמים הראשונים דרשו וחקרו להוציא הלכה לאמתו, בענין האבות מימות אברהם שקיימו התורה (בתורת נדבה) עד שלא ניתנה, אם יצאו מכלל בני נח בין להקל ובין להחמיר, או נאמר לאו כל כמיניהו לצאת מכלל בני נח בדברים שישנם בחומרא אצל בן נח יותר מישראל, עד שניתנה התורה ונתחדשה הלכה להקל בדבר למקבלי התורה. ועיין בספר פרשת דרכים (דרך האתרים דרוש ראשון) שהדבר הזה היה מחלוקת קדומה בין יוסף ובין אחיו שבטי ישראל. והדבר הזה תלוי ועומד ברפיון בין הפוסקים ראשונים, ויש סברות לכאן ולכאן. כללו של דבר, כפי הנראה מימות השבטים היתה הלכה הזאת בספק ולא איפסק הלכתא כמאן. וצריכים אנחנו לומר לפי זה, דגם אבות העולם היו באפשר מסופקים בהלכה הזאת, דאי לא תימא הכי מה היו מחולקים שבטי ישראל עם יוסף, הרי יצחק ויעקב ובית דינם קיים יבואו וישאלו את פיהם, אלא על כרחך דלא איפסק הלכה בזה. ממילא היחיד סגולה אשר היו מקיימים את התורה בכל דור מימות האבות, הנה שמרו גם כן את השבת, בהכרח היו צריכין באיזה רגע מן השבת לעשות איזה מלאכה, כי הלא מדאורייתא (סנהדרין נח, ב) בן נח ששבת חייב מיתה דכתיב (בראשית ח, כב) לא ישבותו, על כן בהכרח היה להשומרים את יום השבת מימות האבות שיעשו בכל שבת איזה מלאכה בעת מעותי היום, בכדי שלא יעברו על מצות לא תעשה יום ולילה לא ישבותו, כיון שהלכה היתה רופפת והוה ספק דאורייתא.

הג"ה: ובזה פירשנו מקראי קודש הנאמרים אצל יוסף (בראשית לט, יא) ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו גו' ותתפששו בבגדו לאמר שכבה עמי. הנה הדברים צריכין ביאור, א] אמרו כהיום הזה אינו מובן, הוה ליה למימר ויהי היום ויבא יוסף גו'. ב] ויבא הביתה לעשות מלאכתו למה לי, דמה נפקא מינה אם בא הביתה לעשות מלאכתו או בא סתם אל הבית. ג] לאמר שכבה עמי, הוה לי למימר ותאמר שכבה עמי. ולפי הנ"ל מובן, דהנה היום הזה יתכן לפותרו על יום השבת (וכמדומה שראיתי כן באיזה ספר), שנתנבא משה עליו בלשון ז"ה (שמות לה, א) ויקהל משה גו' ויאמר אליהם ז"ה הדבר

ששמרו שבת מיד באותו יום.

וזהו יש לפרש בפרשת כי תשא (לא, טו) "ושמרו בני ישראל את השבת", היינו שמיר"ה מיד בלי עשייה כלל, שהיו צריכין אז בשבת לעשות מלאכה קצת חלילה אם היה מתן תורה באונס, ועל ידי ששמרו בלי עשיית מלאכה כלל, על ידי זה נעשה "לעשות את השבת לדורותם ברית עולם ביני ובין בני ישראל אות הוא לעולם", היינו על ידי השמירת השבת אז, נעשה מתן תורה ברית עולם ביני ובין בני ישראל לדורותם לקיום, כיון שעל ידי זה מוכרח שקבלוהו ברצון מיד. וזהו שסמוך ליה "ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו שני לוחות אבנים גו'", היינו לרמז שזהו מיירי בשמירת שבת ביום מתן תורה, דבשבת ניתנה תורה, ועל ידי זה "ויתן אל משה גו'", וחל המתנה ברצון. ובזה יש לפרש "ישמח משה במתנת חלקו כו' ושני לוחות אבנים הוריד בידו וכתוב בהם שמירת שבת וכן כתוב בתורתך, ושמרו בני ישראל את השבת כו'", כפי שפירשנו בזה שעל ידי ששמרו בני ישראל את השבת, נעשה שיום המתן תורה ברצון, והיה קס"ד לומר שקבלוהו רק לחומרא עשו המצות, אבל זהו רק ההכרח מפני השב"ת הוא, דנכרי ששבת חייב מיתה, ועל כרחך שקבלוהו התורה לחיובא בהחלט כנזכר. וזהו הסמיכות "ולא נתתו ד' אלקינו לגויי הארצות ולא הנחלתו כו' וגם במנוחתו לא ישכנו ערלים" דנכרי ששבת חייב מיתה, אל על כרחך משום דקבלוהו התורה אח"כ להחלט מרצון, ע"כ שמרו את השבת מיד באותו יום, כנזכר.

מאמרי חדש סיון מאמר מודעא רבה לאורייתא אות יד

גו' וביום השביעי יהיה לכם קודש וכו'. ויתכן לומר בהיפוך, דיום השבת הוא בכחינת עולם הבא מעין עולם הבא יום שבת מנוחה, אם כן הוא מבחינת עולם הנסתר נקרא יום ההוא, וימי המעשה נקרא בלשון יום הזה עלמא דאתגליא עולם המעשה, כענין שנאמר (דברים כו, טו) היום הזה ד' אלקיך מצוך לעשות גו', וכענין שנאמר ביוסף (בראשית ג, כ) למען עשה כיום הזה גו'. והנה אמר הכתוב לפי זה ויהי כהיום הזה, היינו שהיה אז שבת קודש יום ההוא, אבל השעה הזאת היה כעין יום הזה היינו כעין יום המעשה, משום דיוסף אזיל לשיטתיה שמהראוי להחמיר בדבר הנאסר לכן נח, על כן הגם שמר את השבת יום ההוא מנוחה, עם כל זה נהג באיזה עת מעתותי שבת כעין יום הזה, שעשה איזה מלאכה בכדי שלא יעבור על לא תעשה יום ולילה לא ישבותו. על כן "ויבא הביתה לעשות מלאכתו ואין איש מאנשי הבית גו'", דאילו היה שם מי מאנשי הבית יש סברא לומר דבאפשר צוה לו לעשות איזה מלאכה, דזה ודאי דהגם ששמר את השבת אינו מחויב למסור נפשו על הדבר (אפילו ישראל גמור). אבל כיון שלא היה שום אחד מאנשי הבית, ובא בעצמו לעשות מלאכתו, הבינה אשת פוטיפר דרוצה להחמיר כדן בן נח. "ותתפשהו בבגדו", שהיה משונה משל חול לכבוד שבת, דהנה ראתה ב' הפכים, ראתה שהוא שומר שבת ומשנה בגדים לכבוד היום, וראתה אותו עושה מלאכתו דייקא ולא מלאכת ארונים והוא מבלי הכרח, הנה הבינה הדבר דעל כרחך סברתו דאין בידו לצאת מכלל בן נח להקל, על כן בהכרח הוא שיעשה איזו שעה מלאכה. ממילא היה לה מקום לומר שמחויב גם כן לעשות מבוקשה ולא למסור נפשו על הדבר, כי בן נח אינו מצווה על קידוש השם, וכאשר מוסר נפשו עובר על (בראשית ט, ה) ואך את דמכם גו'. וזהו שמדוקדק בפסוק "ויבא הביתה לעשות מלאכתו גו' ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי", רצ"ל מכח אלו ב' הפכים יהיה לה הוכחה לאמר לו שכבה עמי, כי איך רשאי למסור נפשו לפי סברתך עיי"ש (ועיין עוד מאמר תורת שבת פרשת תולדות).

דבר המתהפך לבלתי תכלית וסוף

בענין כפיית הר בגיגית פירש"י (שבת פח, א ד"ה מודעה רבה): שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם, יש להם תשובה שקבלוהו באונס, עכ"ל. ולכאורה יפלא מה זה לשון שאם יזמינם לדין כו' שנקט רש"י ז"ל, שדייק בלשונו הזהב על כל נקודה ואות. ויש לומר על פי מה שכתב מהר"ל מפראג ז"ל (בתפארת ישראל פרק לב) כי הכפייה במתן תורה היתה הכרחיות ברצון השי"ת כדי שלא יאמרו ישראל אנחנו קבלנו תורה מעצמנו, ואם לא היינו רוצים לא היינו מקבלים התורה, ודבר זה לא היה מעלת התורה כו'. ולכך כפה עליהם ההר כגיגית לומר שהם מוכרחים כו', כי מחוייב האדם שיהיה תחת העילה מצד העילה אשר גוזר המצות עליו, ורק בזה הוא האדם תחת העילה כשהוא בהכרח ואונס מצווה עליו כו', עיי"ש מתק לשונו בכל הפרק בזה. ועל כל פנים, כיון שזה היה רצון השי"ת שיהיה בעל כרחם כנוכר, ואם כן זהו רצון השי"ת, וכיון שהמה אמרו מקודם נעשה ונשמע כל שהוא רצון השי"ת, וזה רצונו ית"ש שיהיה דבר גדול זה באונס דוקא, כי זולת זה לא נראה ממשלת העילה.

וממילא מיושב קושיית המפרשים שהקשו דאם היה אונס, הרי קיי"ל דבאונס אין חל הקנין, ואיך נאמר שלא חל הברית ח"ו בינינו לבין אבינו שבשמים מזמן נתינת התורה עד ימי אחשורוש דהדר קבלוהו מרצון. ובזה יתיישב, דכיון שזהו הרצון ית"ש שיהיה באונס, וכל שהוא רצונו - קבלוהו. אך שוב קשה, דאם כן לא הוי אונס, דלא שייך טענת אונס לומר על מה שלא קיימו, כיון דסבר וקבלוהו ברצון זה האונס. אך זה אינו, דממה נפשך, אם תאמר שאינו אונס כיון שקבלוהו ברצון, ואם כן אינו אונס, ורצונו ית"ש היה רק שיהיה באונס דוקא, וכיון שאינו אונס אינו רצונו ית"ש, ואם כן לא קבלוהו בנעשה ונשמע, וכיון שאינו רצונו ית"ש כמו שקבלו לעשות רצונו, וא"כ הוי שוב אונס ולא רצון, וכיון דהוי אונס, שוב שייך מודעא רבה לאורייתא (ואז שוב קשה קושיית המפרשים דאיך חל הקנין באמת באונס), וכיון דשייך אונס שוב הוא רצון השי"ת ושוב חל הקנין. ואז קשה להיפך כיון דחל הקנין מטעם רצון, שוב אינו אונס, וזה אינו רצונו ית"ש, כיון שרצונו רק שיהיה אונס, ושוב לא חל הקנין, ושוב הוי נגד רצונו, וזה לא קבלו, ושוב הוי אונס. ומתהפך בזה לבלתי תכלית, כמו היתר כרוך שכתבו התוספות (פסחים כו, ב, ובבבא מציעא ל, א) גבי פרה אדומה, עלה עליה זכר פסולה, והקשו דהא לא ניחא ליה דאיך ירצה להפסיד פרה אדומה שדמיה יקרים בשביל דבר מועט של הולד אשר יולד, ותרצו דאם תאמר דכשר הפרה, אם כן שוב ניחא ליה. ומזה למדו גדולי האחרונים ז"ל לענין מתהפך כזה בכמה מקומות, דהא באמת שם לא ניחא ליה, אלא מכח דאי תימא להיפך והיה ניחא ליה. על כן אזלינן לחומרא בדאורייתא, והפרה פסולה. והכי נמי אזלינן לחומרא, דהיה חל הקנין, דאמרינן כיון שזהו רצונו

ית"ש שיהיה באונס, על כן קבלוהו מתחלה ברצון בכלל נעשה ונשמע, כנזכר. אך כבר ביארנו בענין מתהפך כזה בכמה מקומות בחיבורינו מנחת אלעזר¹ דהוי כעין ספיקא דאורייתא דאזלינן לחומרא, אבל בממון צריכין ליזול חומרא לתובע וקולא לנתבע. ומעתה מיושב שפיר לשון רש"י ז"ל, שפירש ש"אם יזמינם לדין", היינו שנהיה אנחנו נתבעים לגבי ית"ש מה שלא קיימנו, וכשיזמינם לדין במשפטי התורה כיון שהוא היתר כרוך ומתהפך לבלי תכלית, וכשאנחנו הנתבעים ויזמינו אותנו לדין, נמצא לקולא לנתבע, ונוכל לפטור בטענת אונס. ואין לומר דכשהוא אונס הוי רצון כנזכר, זה אינו, דלענין טענת אונס כשאנחנו הנתבעים יכולין לפטור והוי שפיר מודעא רבה לאורייתא כשיזמינו אותנו, וגם חל הקנין מעיקרא עמו ית"ש שאז היה לחומרא, כנזכר.

ומיושב שפיר קושיית התוספות (שבת שס) על מה דאמרינן בע"ז (ב, ב) שיאמרו אומות העולם כלום כפית עלינו הר כגיגית, והלא גם על הכפייה יש טענת אונס, זה אינו, כיון דהכפייה היה ברצון ית"ש, ואם המה היה אומרים שירצו לקבל כל מה שיגזור ית"ש, אבל גם יהיה האונס ברצונם, ויהיה חל הקנין. על כן השיב להם ית"ש, כיון שהו' מצות לא קיימום, והרי לא קבלו רצונו, ואם כן שוב שייך לומר כלום כפית הר כגיגית, דאז היה להם טענת אונס מעיקרא, ולא היה חל הקנין, כיון שלא שעבדו את עצמם מעיקרא בנעשה ונשמע כל מה שיגזור רצונו, כנזכר. משא"כ בישראל, שקבלו מתחלה בנעשה ונשמע. אך להזמינם לדין להענישם לא שייך, כיון דההיתר כרוך מתהפך, הוא כמו ספק, ואין עונשין מספק, והוי קולא לנתבע, כנזכר.

ועוד יש לפרש בזה דברי המדרש תנחומא (פ' נח) דהכפייה במתן תורה היה רק על תורה שבעל פה. וי"ל דהמדרש תנחומא ס"ל כיון דההיתר כרוך ומתהפך הוי בענין איסורי תורה אם קבלוהו עליהם, על כן גם אם יזמינם לדין יש לומר דלא הוי כממונא דקולא לנתבע, רק כמו ממונא בתי איסורא גריר, וניזול לחומרא, שלא יהיה לישראל מודעא רבה וטענת אונס. על כן ס"ל דהכפייה היה רק על תורה שבעל פה דרבנן, ובדרבנן אזלינן לקולא, דהיתר כרוך ומתהפך כיון דהוי כמו ספיקא דרבנן, כמ"ש בכמה מקומות בעה"ל², ודו"ק³.

מאמרי מדע סיון מאמר מודעא רבה לאורייתא אות טו

¹ עיין שו"ת מנחת אלעזר ח"ב סימן נ וסימן עה.

² עיין עוד שו"ת מנחת אלעזר ח"א סימן ד"ה והנה, סימן יב אות ב, סימן מב, סימן ס. ובח"ב סימן יג אות א, סימן סב אות ב-ג, ח"ג סימן ה, ח"ד סימן לב, לד, ובעוד כמה מקומות.

³ רבינו זי"ע חזר לדבריו הללו (באות כ), ומוסיף ש"י"ל בזה על פי דעת הרמב"ם דספיקא דאורייתא, מן התורה לקולא, רק מדרבנן לחומרא. ורק זה שקבלנו עלינו לא תסור, שהוא גם לדעת הרמב"ם (בספר המצות שורש א) מן התורה, והמה אמרו לנו דספיקא דאורייתא לחומרא, על כן נעשה ונשמע דבריהם, כי כן צוה לנו המלך ית"ש, ואם כן הוי ההיתר כרוך, דהוא מטעם ספק לחומרא מדרבנן אשר קבלנו עלינו לעשות בנעשה ונשמע, שהוא תורה שבעל פה גם כן. משא"כ האומות

ישראל לא ידאו ממיתה

המשנה למלך (פ"י מהלכות מכירה) הביא בשם המרדכי להוכיח מש"ס גיטין (נח, ב) דאמרינן כיון דקטלו אגב אונסו גמר ומקני, והקשה המל"מ על המרדכי מש"ס (שבת פח, א) מלמד שכפה עליהם הר כגיגית, ומכאן מודעא רבה לאורייתא, והתם היה כאונס מיתה, ואף על פי כן אמרינן דהוי מודעא ואונס. ונ"ל לתרץ שיטת המרדכי, דהנה באונס מיתה של בני אדם פשוטים, שפיר ניחא סברת המרדכי, כיון דיראים מהמיתה שלא יקטלום ע"כ גמר ומקני ומבטל כל מניעה בלבו מחמת יראת הקטלה. משא"כ ישראל במעמד הנבחר שעמדו במסירת נפשם ואמרו נעשה ונשמע גם טרם ידעו מה יהיו צריכים לעשות, וכמו שאמרו רז"ל (שם ב) שנפשם יצאה בדברו, וכל זה מרוב השתוקקות, ונזדכך חומרם בבואם להר סיני עד שפסקה זוהמתם, ונפשם הגשמיות לא נחשב בעיניהם לכלום, וממילא לא היו יראים כל כך ממיתה גשמיות עד שנאמר שעל ידי זה גמרו ומקני, על כן שפיר הוי מודעא רבה לאורייתא. משא"כ בסתם בני אדם (שלא במעמד הנבחר), שיראים מקטלא, על כן י"ל גמרי ומקני.

וזהו י"ל בש"ס (ע"ז ב, ב) שיאמרו אומות העולם כלום כפית עלינו הר כגיגית, והיינו שאומות העולם הם אוהבים את גופם, וכדאמרינן שם בע"ז שיבחנום במצות סוכה ויוציא חמה מנרתיקה ויהיה חום גדול ועי"ז יבעטו ויברחו, ומכש"כ מיראת מיתה. וזהו שיאמרו "כלום כפית עלינו הר כגיגית", היינו "עלינו" דייקא, שאנו אוהבים גופנו ואין מוסרים נפשנו, וממילא מחמת יראת מיתה בכפיית הר כגיגית חל הקנין, דגמור ומקני, משא"כ בישראל דמסרו נפשיהו, ויראת המיתה אין אצלם עיקר כל כך כדי לקבלו על ידי זה גם בכפייה, ולמה לא כפית "עלינו" (אומות העולם) שהיה חל הפייה, משא"כ בישראל דהוי אונס ולא חל הקנין וברית עמם. ובוזה מיושב קושיית התוספות בשבת (פח, א) דאמרו אומות העולם כלום כפית עלינו הר כגיגית, משמע שאם

העולם שפיר יאמרו כלום כפית עלינו הר כגיגית, משמע דאם היה כופה עליהם היה חל כמ"ש התוספות (שבת פח, א), כיון שהם לא אמרו נעשה ונשמע לקבל גזירת חכמים, וגם הם לא קבלו עליהם נעשה ונשמע מקודם לקיים רצון השי"ת, משא"כ אנחנו בני ישראל.

"ובזה מוכן להתאחד שפיר דברי המדרש תנחומא (פרשת נח) דהכפייה היה רק על תורה שבעל פה, היינו דבאמת י"ל דלא שייך הכפייה, כיון שהוא מתהפך בלתי תכלית, ורק מטעם ספק לחומרא, ולדעת הרמב"ם דגם ספיקא דאורייתא לקולא, אם כן הוי רק מדרבנן לחומרא. וזהו שאמרו במדרש דעל תורה שבע"פ היה הכפייה, היינו משום דמתורה שבע"פ לחומרא (היינו בספק הוא מדרבנן לחומרא), על כן חל הכפייה, משום דמדרבנן כל ספק, וגם ספק המתהפך, הוי לחומרא. וישראל שפיר יש להם טענה מודעא רבה לאורייתא, היינו כיון שמדאורייתא ספיקא מן התורה לקולא, ואם כן הוי היתר כרוך ומתהפך, על כן גם כשקבלו עליהם רצון השי"ת, וזהו הוי אונס, ומתהפך האונס ורצון, מכל מקום הוי ספיקא לקולא מדאורייתא (כדברי הרמב"ם), ושוב יש להם טענת אונס לפיטרין כשיבוא לחבוע מהן מדוע לא קיימו, ויהיה להם לזכותם ככהאי גוונא ספיקא מדאורייתא לקולא".

היה כופה לא היה להם עוד טענה, והרי יש עוד טענת אונס ומודעה רבה לאורייתא. זה אינו, דאומות העולם לא היה להם טענת אונס, דמחמת אונס דקטלא גמר ומקני, דרך בישראל שהם בני מסירת נפש ממילא, על כן הוי מודעה רבה לישראל לאורייתא, כמובן.

מאמרי חדש סיון מאמר מודעה רבה לאורייתא אות טו"ז

תנאי על נתינה בעל כרחו

בתוספות (שבת פח, א) הקשו למה היה צריך כפיית הר כגיגית עליהם הא אמרו מקודם נעשה ונשמע. וי"ל בהקדם מ"ש באגודה (פרק מי שאחזו) בדברי הש"ס (גיטין עד, ב) מדאצטריך ליה להלל לתקוני כו', ועיין בקצות החושן (סימן נה), ובספר זכרון שמואל (על גיטין שם), מה שכתבו דאם נימא דנתינה בעל כרחו לא שמה נתינה, על כרחך היינו משום דהוי כאלו התנה כן מתחלה שצריך נתינה ברצון, והגע בעצמך הרי שהתנה על מנת שירצה אבא וכדומה, וכי נאמר דאם אינו מתרצה נחשב אונס, הרי זה הוא עצם התנאי, עכ"ד. ולפי זה המתבאר בפשיטות, דאם התנה עם חבריו דבכל אופן שיהיה רצונו ליתן לו, הוא מוכן לקבל, ושיתקיים התנאי על ידי זה גם אם יתן לו המאיתם זוו על ידי כפייה, אז פשיטא כיון דנתנה לו המאיתם זוו, אף על ידי כפייה, הרי זו מגורשת. וכן בקידושין, אם הסכימה כן בתחלה שיהיה הנתינה אחר כך בין לרצון או לא, אז הרי זו מקודשת, כיון שנתקיים התנאי, והכל לפי תנאו אם התנו בזה, וזה ברור.

והכי נמי בקבלת התורה, כיון שנעשו ביננו לבינו ית"ש הברית וקידושין בתחלה, ואמרנו בתחלה נעשה ונשמע כל שיהיה ברצון מצוותו, וכיון שזה רצונו ית"ש שיהיה הנתינה אחר כך בעל כרחם בכפיית ההר כגיגית (וכמו שמבאר המהר"ל מפראג ז"ע בתפארת ישראל פרק לב, וכל אחד מהמפרשים כתבו בטעם הענין, עכ"פ כן הדבר הוא ברצונו ית"ש), וכיון שהתנו בתחלה לקבל על כל מה שיהיה ברצונו, ואמרנו נעשה ונשמע, וישב משה את דברי העם אל ד' שמקבלים כן, ונעשה התנאי וקנין בהחלט על כל הנ"ל. על כן, לא מיבעיא למ"ד נתינה בעל כרחך שמה נתינה, דחל הנתינה והקנין, אפילו שהיה באונס, אלא אפילו למ"ד לא שמה נתינה, כיון שקבלו והתנו בתחלה דהנתינה יהיה חל להם בקיומה בכל אופן שתהיה (רק כפי רצונו ית"ש כנזכר), על כן שפיר חלה גם באונס וכפייה (ואף על פי כן יש למליצת זכות עליהם טענת אונס, כיון שעל כל פנים הכריחם על ככה ית"ש). ומיושב קושיית התוספות, דאדרבא מחמת שאמרנו נעשה ונשמע והוי כאלו התנו מקודם, על כן חל הקנין לכולי עלמא במעמד הנבחר, גם שהיה על ידי כפייה, כנזכר.

מאמרי חדש סיון מאמר מודעה רבה לאורייתא אות יח

נפשם יצאה בדברו

הנה באם יהיה אונס על דבר אחד, כגון שיכוהו אם לא יעשה את הדבר הזה, והוא בסכנת נפש ממכות האלו, וגם אם יעשה הדבר ההוא הוא בסכנה ממכות האלו, רק אם יעשה הדבר הזה מבטיחו חבירו (שיעשה לטובתו הדבר הלז), שירפאהו אחר כך מהמכות האלו, ואם לא יעשה הדבר מובן ממילא שלא ירפאהו חבירו מהפציעות והסכנות האלו. אם כן פשוט דבכהאי גוונא לא מיקרי אונס כשיעשה הדבר הזה, דהא גם אם לא יעשה גם כן הסכנה מרחפת, כמו אם יעשה, כנזכר. ומה שירפאהו אחר כך (בעד עשייתו הדבר), זהו רק טובה שיעשה לו חבירו, ועכ"פ הוי כמו תלוהו וזבין דזביניה זביני.

ואם כן במעמד הנבחר, שהיה נפשם יצאה בדברו כששמעו הקול חוצב ונורא ית"ש, והוא ית"ש ידע זאת בתחלה, אלא שבחסדו החזיר להם נשמותם כמו שאמרו חז"ל (שיר השירים רבה פ"ג ג), ואם כן לא הוו אונס (דליקשי דעל ידי אונס לא חל הקנין) במה שאמרו להם אם תקבלו את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, דזה הסכנה ושנפשם תצא (בכל אופן שיהיה) גם אם יקבלו את התורה, רק כשיקבלוהו או יחזיר להם נפשם אח"כ בחסדו ית"ש, וכזה לא מיקרי מתחלה אונס שאינו חל הקנין על ידו, כנזכר. על כן שפיר חל הקנין במתן תורה.

ועל פי זה יתיישב הדקדוק במה שאמר "שם תהא קבורתכם", וענין הקבורה מה בעי הכא, הלא צ"ל "שם תהא מיתתכם", שעיי"ז הוא הכפייה שלא ימיתום בהפלת ההר. אלא ודאי דלא שייך לומר הכפייה בלשון מיתתכם אם לא יקבלו התורה, שזהו בלאו הכי, בכל אופן שיהיה, גם אם יקבלו התורה נפשם יצאה בדברו. על כן נקט רק לשון קבורתכם, היינו שאם לא יקבלו התורה אז לא יחזיר להם נשמות, וישארו שם קבורים, ואם יקבלוהו ישיב להם נפשם בתחייה (ולא יקברום).^ט

מאמרי חדש סיון מאמר מודעא רבה לאורייתא אמת יע

איסורי דרבנן - איסורי גברא

בענין כפיית ההר כגיגית מבואר במדרש תנחומא (פרשת נח), שהכפייה היה רק על תורה שבעל פה, מילי דרבנן דייקא. וצריך טעמא למה על תורה שבעל פה דייקא הכריחום לקבל. ויש לומר על פי מה שכתב הגתיות (סימן רלד) דאיסורי דרבנן, אינן רק איסורי גברא, וכמו שכתבנו כבר מזה במנחת אלעזר (ח"א סימן ה) בטעמא דהדבר, דכל

^ט "ומה דנקט לשון קבורתכם יש לומר עוד בזה, משום דלא רצה התנא (גם על תנאי) לנקוט בלישנא דמיתתכם, יען שנאמר ביום ההוא דחג השבועות, שהוא בחינת עץ החיים כמבואר בזה"ק (ח"ג צו, א) ובכל המקובלים, והבין."

מילי דרבנן גם המצות הם מכח לא תסור, והם רק אקרקפתא דגברי בע"כ כמו שכתבנו כבר, ואכמ"ל. והנה ידוע הענין "אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו התורה דיינו", היינו שהשיגו כל התורה עד שלא ניתנה, ואבריהם היו כבר נשלמים לזה, כמו שכתבו

ראה שם במנחת אלעזר שכתב רבינו זי"ע "על דברי הנתיבות הנודעים (בחומ"מ סימן רלד משה"א סק"ג) דאיסור דרבנן שאכלו בשוגג אין צריך כפרה, עיי"ש. ועל פי זה כתבו האחרונים, דאיסור דרבנן הוי רק איסור גברא, ולא איסור חפצא. ודבריהם מסתברים, כי הנה בעת שנתנה התורה נפרשו שקצים וכל בעלי חיים אסורים וחלב וטריפה וכיוצא, להיות איסור חפצא רביע עליהם, אבל לחכמים ניתן כח מן התורה מלבד זאת, לאסור ולגדור חכמתם. וגם לדעת הרמב"ם בס' המצות דאיסור דרבנן הוי איסור דאורייתא מלאו דלא תסור, הנה נודע דגם לאחר חתימת התלמוד, שייך לאו דלא תסור על גזירת חכמי הדור, כמ"ש בליקוטי מהרי"ל על האוכל קטניות בפסח במקום שאוסרין, וכן מ"ש בתשובות ברית אברהם על איסור שעשו הבית דין על הבשר, וכמו שכתבתי מזה בתשובות אחרת בס"ד. ואם כן נחזי אנן, אם יעשו הבית דין איסור על בשר מין בעלי חיים המותר, או מין המותר אחר, שצריכין למיגדר מילתא, היעלה על הדעת כלל שזה יהיה איסור חפצא, דהא הבעלי חיים הוא מין המותר, רק שאקרקפתא דגברי מוטל איסור החכמים דלאו דלא תסור, שזוהו שצותה התורה בדרך כלל להאדם לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך גו' (וכמו שדרשו רז"ל אפי' על ימין כו'), אבל לא חפצא. וכן כל איסורי חכז"ל המה רק איסורי גברא, אפילו לדעת הרמב"ם דהוי דאורייתא לאו דלא תסור, היא על כרחך אקרקפתא דגברי. וזהו יובן, וכמעט מוכרח, ודעת לנכון נקל.

"וגם דברי הרמב"ם בספר המצות יתיישבו מהשגות הרמב"ן בזה. דהנה הרמב"ם פסק בהלכות מכירה (פט"ז הי"ג) דהשוטט פרה ונמצאת טריפה ומכרה, דאף למה שנאכל כבר יחזיר להם המוכר הדמים, והני מילי במכר איסור דאורייתא, אבל המוכר דבר לחבירו שאיסורו רק מדברי סופרים, שאם אכל אכל, ואין המוכר צריך להחזיר לו את דמיו ללוקח, ועיי"ש במגיד משנה. וכן פסק אחריו המחבר בשו"ע חומ"מ (סימן רל"ד סעיף ב-ג, ובש"ע יו"ד סימן קי"ט סעיף יג, ועיין בשו"ת פנים מאירות ח"ב סימן ז). והנה הטעם שכתבו הרמב"ם והש"ע דאיסור דרבנן א"צ להחזיר הדמים, עיין סמ"ע שם והש"ך ביו"ד שם, ולפי"ד הנתיבות יישב שם שפיר טעם הרמב"ם, משום דאיסור דרבנן בשוגג אין צריך כפרה, דאין בו איסור בעצם, כנ"ל. וכפי מה שכתבנו יש להמתיק יותר, כיון דהאיסור דרבנן אינו רק איסור גברא, א"כ לא שייך נפשו של אדם חותה באכילת איסור, כיון שאינו אכילת איסור חפצא רק איסור על הגברי, אבל בעצם אינו איסור, משא"כ בדאורייתא. ומה שקשה על הרמב"ם שפסק דלא יברך גם על איסור דרבנן, כבר תירץ הט"ז (אור"ח סימן קצ"ו, ועיין פנים מאירות שם). וממילא מיושב לפי הנזכר, דכיון שהסברא רק משום דאיסור דרבנן הוי רק איסור גברא, על כן אין צריך להחזיר הדמים, אבל מ"מ היאך שייך לברך עליו, ומה גם כיון שהוא עובר להרמב"ם בכל דרבנן על לאו דלא תסור.

"ולדברי האחרונים אלו דאיסור דרבנן דהוי רק איסור גברא (עיין שו"ת מנחת אלעזר חלק ב סימן י"ח בד"ה והנה, ובשירי מנחת), נלע"ד ראה מש"ס פסחים (מח, א) מה טבל מיוחד שאיסור גופו גרם לו יצא מוקצה שאין איסור גופו גרם לו רק דבר אחר (פירש"י דבר אחר: שבת), ואי אמרת איסור מוקצה הוי דאורייתא, מה לי איסור גופו מה לי איסור דבר אחר, עכ"ל הגמרא, עיי"ש. מזה נראה בעליל שיה"ל הכונה דאם איסור מוקצה דרבנן אז שפיר נקרא דבר אחר גרם לו, היינו שאין בו איסור בעצם (רק איסור גברי) רק דבר אחר גרם לו, תאמר בטבל שאיסור גרם לו היינו שהיא איסור חפצא, אבל אי אמרין שמוקצה איסור דאורייתא אז נקרא איסור בעצם. כי לפי פירש"י שפי' דבר אחר שבת, עדיין לא יצאנו ידי חובת ביאור להבין כלל, דאם כן אם הוי מוקצה מדאורייתא, הוי ג"כ הדבר אחר שגרם לו והוא איסור שבת, ועל כרחך הכונה יה"ל כסברא הנז'. הגם שיה"ל שכונת הגמרא בפשיטות שאם איסור מוקצה דאורייתא אז לא הוי מן המותר לישראל, אף אם נאמר דהיא רק איסור גברי כיון שאיסור שבת היא תלוי בזמן, משום דעכ"פ אינו מן המותר לישראל. או יה"ל דס"ל להש"ס באמת דגם איסור התלוי בזמן נקרא איסור חפצא, שבו ביום נאסר גם החפץ עפ"י גזירת התורה, וא"כ אם איסור מוקצה מן התורה הוי האיסור גם אחפצא אף שאיסור שבת גרם לו, כן יה"ל כונת הש"ס בדוחק. אבל נראה בזה יותר מוטעם כפי שכתבתי, דס"ל להש"ס החילוק דאם איסור מוקצה דרבנן הוי רק איסור גברי ולא איסור בעצם, משום דכל דרבנן היא רק איסור גברי, ועל זה מקשינן ואי אמרת איסור מוקצה הוי דאורייתא כנזכר, ונכון" עיי"ש.

בספרים הק' ^א שמצינו באברהם אבינו (בראשית כב, י) וישלח אברהם את ידו, כי זה לא היה רצון באמת לשחוט ליצחק, על כן הוכרח לשלוח ידו בחוזק יד, אבל לולא זאת בשאר המצות באמת נזדככו איבריו כבר, ונעשה ממילא כנודע. וכן היו ישראל כבואם להר סיני, שפסקו זוהמתן, וחזרו לקדושת אבותם הראשונים. ובזה פירשתי (בספר חיים ושלום) בפרשת יתרו (יט, כג) "ויאמר משה אל ד' לא יוכל העם לעלות אל הר סיני כי אתה העדותה בנו לאמר הגבל את ההר וקדשתו", עיי"ש בפירש"י "לא יוכל, היינו שאין להם רשות מחמת שהם מותרים ועומדים עוד היום זה שלשת ימים", עכ"ד. ויפלא איך שייך שישאל משה, כאלו הרהר אחרי דיבורו של הקב"ה ולחשוב לקס"ד שהגיד לו לחנם עתה פעם שנית מפני שכבר הם מותרים ועומדים שכבר הוגד להם מלפני שלשת ימים, והלא ית"ש ידע זה גם כן, ואעפ"כ צוה לו לומר עוד הפעם. ונראה לפרש, "לא יוכל העם לעלות אל הר סיני", היינו "שאינם יכולים" מפני שאבריהם ועצמותם לא יתנום לעבור על פי ד', כיון שבאו כבר לפני הר סיני, "כי אתה העדותה בנו לומר הגבל את ההר וקדשתו", ומפני שהוא נגד ציווי ית"ש, ע"כ אינם יכולים כלל באמת, ולא יניחם אבריהם ממילא לעלות ולעבור. ועל כן שאל משה, א"כ למה הגיד ית"ש, בודאי הוא מפני דבר שנתחדש בו, ללמדו שהכהנים מחיצה לעצמם, ואהרן מחיצה לעצמו (עיי' שם באור החיים הקדוש).

נחזור לענינינו, כי על תורה שבכתב, שהם איסורי חפצא, שייך לומר שהדבר נעשה ממילא, מפני שנזדככו אבריהם. וכבר ביארנו במקום אחר, שבדבר שנעשה ממילא לא שייך לומר שיהיה די שיהיה נעשה ממילא ע"י הזדככות אבריהם, דהא לא שייך רק כשנעשה לרצונו ומחשבתו, ע"כ הוצרך רק על תורה שבעל פה - מילי דרבנן דרק אגברי קרמי - הוצרך הכפייה, שיקבלום לעשות, ולהיות הגברא בר חיובא, מצווה ועושה, ולא שיעשה ממילא באבריהם בלבד.

מאמרי חדש סיון מאמר מודעא רבה לאורייתא אות עו

בדין אסמכתא

לא הוי אסמכתא

אמרינן בשבת (פח, א) בהאי מינא דחזינא לרבא דקא מעיין בשמעתא ויתבא

^א עיי' אגרא דכלה פרשת וירא ד"ה ויבן שם.

אצבעתא דידיה תותי כרעא וקא מייץ בהו וקא מבעץ אצבעתיה דמא, א"ל עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו אכתי בפחזותייכו קיימיתו, ברישא איבעיא לכו למשמע אי מציתו קבליתו ואי לא לא קבליתו, א"ל אנן דסגינן בשלימותא כתיב בן (משלי יא, ג) תומת ישרים תנחם. פירש"י דסגינן בשלימותא, התהלכנו עמו בתום לב כדרך העושים מאהבה, וסמכנ"ו עליו שלא יטעננו בדבר שלא נוכל לעמוד בו, עכל"ה, עיי"ש. ויש לעיין בזה מה שקבלנו עלינו וסמכה דעתנו עליו ית"ש שבדאי נוכל לקיים דברי תורה, הגם שהוא ענין קשה מאוד קיום התורה כולה, עד ששאר האומות פירשו ממנו בעבור רוב גדלה וחומרת מצותיו מאתו ית"ש, אם כן הוי אסמכתא ולא קניא, ונמצא שאין התורה קנין לנו על פי דין תורה. והגם שאסמכתא לא קניא רק מדרבנן, מ"מ תלוי בשיטות אם אינו ראוי מדרבנן הוי אינו ראוי מדאורייתא גם כן. וגם, שאמרו במדרש תנחומא (פרשת נח) על מה שאמרו חז"ל מודעא רבה לאורייתא (שבת סט), שהיה טענת אונס, זהו רק על תורה שבעל פה, ואם כן הדיוק בזה עיקר, בקבלת וקנין התורה לנו, שיהיה על פי דיני תורה שבעל פה שהוא דרבנן, ומדרבנן אסמכתא לא קניא. ובשלמא לשיטת הרמב"ן (בחיודשיו לב"ב קסח, ב) דאסמכתא לא הוי רק מה שתולה בדעת עצמו, אבל כשתולה בדעת אחרים לא שייך אסמכתא, וקונה (וכן כתב הר"ן), אם כן הכא שסמכנו עליו ית"ש כנ"ל, על כן שפיר לא שייך אסמכתא בזה. משא"כ לשיטת שאר הראשונים, שלא חילקו בזה בין תולה בדעת אחרים בדין אסמכתא לא קניא (עייין בית יוסף חו"מ סימן רז בשם תשו' הרשב"א סימן תקל"ג מה שנתחבטו הראשונים בזה), אם כן לפי זה עדיין קשה כנזכר.

ובפרט לשיטת הג"א (סנהדרין פרק זה בורר) דגם בצדקה ודבר מצוה שייך אסמכתא מה שקיבל עליו, והסכים עמו התרומת הדשן, ועיין בית יוסף (יו"ד סימן רנ"ח) בשם תשו' הרד"ך דשייך אסמכתא גם בדבר מצוה, וגם כמו שכתוב בדרכי משה (שם) בשם תשו' הרשב"א דגם אמירתו לגבוה לגבי הקדש אם הוא באסמכתא לא מהני, עיי"ש. ואם כן קשה על קבלת התורה, דאיך מהני אמירתן לגבוה שאמרו נעשה ונשמע, כיון שהוא אסמכתא כנזכר.

אולם יש לומר דהנה פסקינן לענין אסמכתא, דהיכא דקנו מיניה בבית דין חשוב, לא שייך אסמכתא. על כן יש לומר מה שכתוב (בפרשת משפטים כד, יד) ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה עד אשר נשוב אליכם והנה אהרן וחור עמכם מי בעל דברים יגש אליהם, היינו לשפוט בתורת בית דין (עיי"ש בפירש"י), וזה היה בעת מתן תורה, כמ"ש (שם) וישכון כבוד ד' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים (וכמו דדרשינן בריש יומא), על כן נאמר שיבואו לפני הבית דין חשוב, בתורת דו"ד, והוי קנו ממנו בבית דין חשוב, ולא שייך אסמכתא בקבלת התורה.

ויש לומר עוד, על פי דברי הרמב"ם (פ"א מהלכות מכירה ה"ח) בשם חכמי הספרד,

דהיכא שאומר מעכשיו לא שייך אסמכתא. והכי נמי נאמר בזה (שמות יט, ה) ועתה אם שמוע תשמעו בקולי, והיינו עת"ה מעכשיו. וגם המה קבלו בנעשה ונשמע, היינו נעשה מיד מעכשיו עוד טרם שמענו. על כן לא שייך אסמכתא.³¹

או יאמר על פי מה שכתבו התוספות שם בנדרים, וכן בבבא מציעא (סו, א), דבתנאים התקשרות שידוכין לא שייך אסמכתא, כיון שיש בושה כשמתפרד השידוך ושאינו נותן הנדוניא שהבטיח (ועל כן מהסתם נחלט כן בלבבו בלי גוזמא ואסמכתא, וכן הוא בשו"ע אהע"ז סימן נ, ובכמה דוכתי), וכיון שיש בקבלת התורה - אם לא יקיימוה ח"ו - בושה גדולה, וכמו שאמר הנביא (יחזקאל לו, לב) בוש"ו והכלמו מדרכיכם בית ישראל, ובפרט כנגד השי"ת. וכן הוא העונש ח"ו, בגיהנם של בושה, כנודע (ועיין ר"ה יז, ב: ופניהם דומין כשולי קדירה). ולפי זה יראו מקודם והחליטו בדעתם לטובה לקבל התורה, ולא הוי אסמכתא.

מאמרי חדש סיון מאמר מודעה רבה לאורייתא אום כג-כח

קידושין על תנאי

דברים שבלב אינם דברים

ידוע מה שהקשו המפרשים בענין "מודעה רבה לאורייתא", דא"כ לא היה חל הקנין חלילה. אולם י"ל על פי מה שכתב במקנה (בפתיחה) על מה שאמרו חז"ל (שבת פז, א) בלוחות הראשונים, יישר כח ששברת, שעשאון כפנויה. והקשה, דאם היה משה רבינו ע"ה שליח לקבלה בשעת קבלת הקידושין, אם כן כבר נתקדשו בשעת קבלת הלוחות, ואין בטול בשבירה, כיון שכבר נתקדשו. ואם שליח להולכה, הרי היה הזנות קודם הקידושין כו'. ועיי"ש מה שתיריך, דהיו הקידושין על תנאי, וכשבטל התנאי בטלו הקידושין. ונקדים עוד, דאף אם יש טענת אונס ומודעה, עם כל זה מטעם תליוהו וזבין היה חל המקח (רק שהיה להם טענה מה שכפו אותם על ככה), ולכאורה קשה הא לפי מה שכתבו המפרשים שהיה מתן תורה ענין קידושין, ובקידושין לא שייך זה, דהא

³¹ "עוד יש לומר על פי מה שכתבו התוספות (נדרים כז, ב) דהיכא דנעשה הקנין מעכשיו לא שייך אסמכתא, וכיון שנאמר במתן תורה "ועתה", מעכשיו, ומיד "אם שמוע תשמעו בקולי גו'", ובמעכשיו לא שייך אסמכתא, על כן חל קנין של תורה אתנו".

תלויה וקדיש, לא חלין הקידושין, רק לרצונה לגמרי. אולם באמת לא קשה, דהא מדאורייתא באמת מקדשה בכפייה, רק שחכמים אפקעינהו רבנן לקידושין מיניה, משום דהוא עשה שלא כהוגן אף הם עשו עמו שלא כהוגן (בב מת, א, ועיין טושו"ע אה"ע סימן מב), אבל השי"ת עשה כהוגן, אם כן הרי דינו כעיקרו מדאורייתא, דהיא מקודשת, ובאנו לדין תלויהו וזבין דחל המקח, ובאמת האריכו בזה (הגאונים אב ובנו שראו את החידוש בס' מודעא ואונס למהרח"ש) במודעא זוטא (פ"א) במה דצריך שיאמר רוצה אני, דאז לא איכפת לן במה שבלבו אינו רוצה, לפי מה דפסקינן דברים שבלב אינן דברים, עיי"ש.

והנה כשעשו אז אותה מעשה, ששיבר משה על ידי זה הלוחות, היה חטא עבודה זרה, ובעבודה זרה נאמר (יחזקאל יד, ה) למען תפוש את בני ישראל בלב"ם, ולא שייך לומר דברים שבל"ב אינן דברים, ואם כן כשחטאו בזה, הרי שוב יש טענת אונס, ולא שייך לומר דברים שבלב אינן דברים כנ"ל, דהתורה גילתה בעבודה זרה דדברים שבלבו הוי דברים. ונמצא שפיר מיושב קושיית המקנה האיך עשאן כפנוייה, ולפי זה יונח, דכיון דהתורה גילתה כנ"ל בזה, ושוב יש טענת אונס, ובטל הקנין מעיקרא, כיון דאיגלאי מילתא למפרע אז שלא קבלו עליהם בלב שלם, רק מחמת אונס הכפייה, ועשאן כפנוייה מעיקרא דלא חלו הקידושין מעיקרא לאותן שחטאו בזה.

ובזה יש לפרש המדרש (מובא בספרים) מהיכן זכו ישראל לקריאת שמע, משעת מתן תורה, דבאמת בשאר ענינים אין מעכב כונת הלב מדינא, דאף בברכה ראשונה בתפלת י"ח פסק הרמ"א דבזמנינו אין צריכים לחזור, זולת בפסוק ראשון דקריאת שמע, שאם לא כיון לבו לא יצא. ומשעת מתן תורה, שקבלו עליהם יחודו ואחדותו ית"ש באמת, על כרחך היה בלב שלם, דאם לא כן לא היה חל, דהא היה בכפיית הר כגיגית ולא שייך בזה דברים שבלב, שאם פוגם בזה אז הוי תפוש את בני ישראל בלבם, שגילתה תורה בכהאי גוונא כנוכר, על כן בעל כרחך היה בלב שלם, וקבלה גמורה קבלו אדנותו ית"ש. על כן משעת מתן תורה (שהיה חל הקבלה במעמד הר סיני שכפאום, אז) זכו לקריאת שמע (שצריך בע"כ כוונה בפסוק שמע ישראל בלבו ביחודו ית"ש).

מאמרי חדש סיון מאמר מודעא רנה לאורייתא טום י

משפטי התנאים

בכתוב (שמות יט, ה) ועתה אם שמוע תשמעו בקולי גו', דקדקו המפורשים על תיבת ועת"ה מה זה צריך "ועתה" ומיד. ויש לומר על פי מה שכתב המקנה (בפתיחה) שהיו הקידושין בשעת מתן תורה על תנאי שיקיימו התורה, ולכך כשעברו עשאוים כפנויים למפרע. וקשה, דהא בתנאי צריך דיני תנאים, תנאי כפול ותנאי קודם למעשה,

והן קודם ללאו, ושיהיה התנאי דבר שאפשר לקיימן, וכי אלו התנאים לא נאמר בתורה לישראל אז על מתן תורה. אולם יש לומר, כיון דמבואר בשו"ע (אהע"ו סימן לח סעיף ב) דכל האומר מעכשיו אין צריך לכפול התנאי, ולא לשאר דיני תנאים הנ"ל, רק שצריך להיות תנאי שאפשר לקיימו (וזה פסק המחבר שם בסתם אף שמביא עוד וי"א חולקין ע"ז, שהוא דעת הרח"ש ושאר פוסקים, אך נודע שהיכא שכתב מרן המחבר דיעה הראשונה בסתם ודיעה הב' בשם וי"א, אז להלכה פסק כדיעה הראשונה, ע"כ שפיר פסק כן להלכה). וכיון שאמר ועת"ה אם שמוע תשמעו גו', היינו התנאי מעכשיו ומעתה, ובמעכשיו אין צריך לדיני תנאי, רק תנאי שאפשר לקיימו, וזה בודאי אפשר לקיימו כמו דאמרינן בשבת (פח, א) דהשיב לו רבא להאי מינא, דיתב רבא וקח מעיין כו' וקא מבען חלבעתיה דמא, א"ל עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו כו' איבעיא לכו למשמע אי מניתו קבליתו ואי לא לא קבליתו, א"ל אנן דסגינן בשלימותא כתוב בן (משלי יח, ג) תומת ישרים, ופירש"י דסמכנו עליו ית"ש, שלא יטעננו בדבר שלא נוכל לעמוד בו, עכ"ד. והיינו שהיה תנאי שנוכל לעמוד בו ולקיימו בודאי, וכיון שאפשר לקיימו היכא דאמר מעתה ומעכשיו כנו'. ובזה מיושב גם כן מה דסיים רבא אנן דסגינן בשלימותא כו' הנך אינשי דסגן בעגילותא כתיב בהו (שם) וכנף בוגדים ישרם, עכ"ל הגמרא. וכוונתו היה כנראה על המין הזה, שבא בחדודי דברים, ויובן מתשובתו דזה תלוי בזה, דממה שאמר המין לרבא דלא יוכלו לקיים התורה וקבלו תנאי שאין כאפשרי לקיימו, ונמצא בטל הקנין, ועי"ז עשאום כפנויים במעשה הידוע שעשו במדבר (אשר הן המה המינים שהיו מקודם הערב רב שעשו העגל ולא קבלו התורה בלב שלם על כן נפרדו מחיי עולם ונתגלגל נשמתם אח"כ באותן סטרו מדרכי חיים בזמן אותו האיש שנקראו מיני"ם בר"ת כמו שפירש"י בסוף סוטה (ונמצא באומר השכחה) וציערו את החכמים בויכוחים כמו שנמצא כמה פעמים בש"ס), ונמצא שע"י זה שהגיד לו המין שהוא עמא פזיזא, שקבלנו מה שלא נוכל לקיימו, א"כ בטל הקנין. ולשיטתם זה, המה יצאו מהכלל ישראל שקבלו התורה, ויתפרדו כל פועלי און, משא"כ אנחנו שהאמינו בו ית"ש, וקבלנו תנאי שאפשר לקיימו בודאי, ונוכל לקיימו, ובמעכשיו די זה, ע"כ חל עלינו התורה ית"ש בקיום וקנין גמור מאז והלאה.